T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ MÜDAHALESİ SONRASINDA AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİMLERİN ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tahera YAREE

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI

EYLÜL– 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ MÜDAHALESİ SONRASINDA AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİMLERİN ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tahera YAREE

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

"Bu tez 13./09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI	#Başarılı#	
Doç. Dr. Özer KÖSEOĞLU	Başarılı	
Prof. Dr. Mularrem EŞ	≠Başarılı≠	

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	**Tahera YAREE**
Öğrenci Numarası	:	**1460y03030**
Enstitü Anabilim Dalı	:	**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi**
Enstitü Bilim Dalı	:	**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi**
Programı	:	☑ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ MÜDAHALESİ SONRASINDA AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİMLERİN ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ**
Benzerlik Oranı	:	**%5**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☑ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulalma Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

05/09/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımca yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere Sbetez@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

04/10/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI

Tarih:

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR **EYK Tarih ve No:**	**Enstitü Birim Sorumlusu Onayı**

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ..... **iv**

ÖZET ..... **v**

SUMMARY ..... **vi**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: YEREL YÖNETİMLERİN KURUMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVESİ **5**

1.1. Yerel Yönetimin Tanımı 5

1.1.1. Yerel Yönetimin Temelleri 6

1.1.2. Yerel Yönetimi Oluşturan Unsurlar 7

1.1.3. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 9

1.1.4.Yerel Yönetimin Türleri 10

1.1.5. Yerel Yönetimin Geçmişi 13

1.1.6. Yerel Özerklik 14

1.2. Afganistan'ın Genel Özellikleri ve Siyasi Tarihi 15

1.3. Tarihsel Süreçte Afganistan'da Yerel Yönetim 24

1.3.1. Birinci Dönem (1747- 1922) 25

1.3.2. İkinci Dönem (1922 -1964) 31

1.3.3. Üçüncü Dönem (1964 -2003) 36

BÖLÜM 2: AFGANİSTAN SİYASAL SİSTEMİ VE KAMU YÖNETİMİ **43**

2.1.Yürütme Organı 43

2.1.1.Cumhurbaşkanı 44

2.1.2.Cumhurbaşkanının Yardımcıları 47

2.1.3. Hükümet ve Hükümetin Görevleri 47

2.2. Yasama Organı 48

2.2.1.Yasama Organının Görevleri ve Yetkileri 49

2.3. Yargı Organı 51

2.3.1. Yargı Organın Yapısı ve Yetkileri 51

2.4. Afganistan'da Kamu Yönetiminin Örgütlenişi 52

2.4.1. Tarihsel Süreçte Afganistan'da Kamu Yönetimi 52

2.6. Afganistan'da Kamu Yönetiminin Yapısı 54

2.6.1. Merkezi Kamu Yönetimi 54
2.6.2. Yerel Kamu Yönetimi 58
2.6.3. Yasama Organı 59
2.6.4. Yargı Organı 60

BÖLÜM 3: ÇAĞDAŞ AFGANİSTAN'IN YEREL YÖNETİMİ 61
3.1. ABD Müdahalesi Sonrası Merkezi ve Yerel Yönetimin İlişkisi 61
3.1.1. Devlet Kurumları Arasındaki İlişkisi 63
3.1.2. Yerel Kurumların Performans Denetlemesi 64
3.1.3. İlin Mali Yapısı ve Bütçelenmesi 64
3.2. Bağimsiz Yerel Yönetim Müdürlüğü 67
3.3.İl Yönetimi 68
3.3.1. Vali 68
3.3.2. İl İdari Meclisi 73
3.3.3. İl Meclisi 73
3.3.4. İl Kalkınma Komitesi 77
3.3.5. Bakanlıkların İllerdeki Temsilcileri 78
3.4. İlçe Yönetimi 80
3.4.1. Kaymakam 80
3.4.2. İlçe Meclisleri 83
3.4.3. İlçe Kalkınma Derneği 84
3.4.4. İlçe Düzeyinde Hesap Vermesinin Yönetimi 85
3.5. Belediyeler 86
3.5.1. Belediye Başkanı 88
3.5.2. Belediye İdari Meclisi 89
3.5.3. Belediye Şurası 90
3.6. Köy Yönetimi 93
3.6.1. Muhtar 93
3.6.2. Köy Şurası 94
3.6.3. Köy Kalkınma Meclisi 95
3.7.Afganistan Yerel Yönetimine İlişkin Genel Değerlendirme 98

SONUÇ 105

KAYNAKÇA.....107
EKLER.....117
ÖZGEÇMİŞ.....124

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devleti

age : adı geçen eser

BYYM : Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü

KGŞ : Kent Gelişim Şurası

PRT : Provincial Reconstruction Team

UGP : Ulusal Gelişim Planı

VAP : Vatandaşlık Anlaşması Programı

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	x	**Doktora**	

Tezin Başlığı: : AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ MÜDAHALESİ SONRASINDA AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİMLERİN ÖRĞÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ

Tezin Yazarı: Tahera YAREE AYDINLI **Danışman:** Prof. Dr. Halil İbrahim

Kabul Tarihi: 13.09.2019 **Sayfa Sayısı:** vii (ön kısım) + 124 (tez) + 7(ek)

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu çalışma ile Afganistan'daki yerel yönetimlerin yapısının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Afganistan'da yerel yönetim kuruluşları olarak il, ilçe, belediye ve köyler bulunmaktadır. Ülke tarihine baktığımızda bu sürecin uzun zaman süregelen savaşlar neticesinde oluştuğunu görmekteyiz. 19 yıl önce ABD Afganistan'a, yaşanan terör saldırıları neticesinde askeri müdahalede bulunmuştur. ABD müdahalesiyle radikal yönetimlerin yerine yeni bir sistem kurulmuştur. Bu sistemin daha verimli ve demokrasiye yakın olması için ABD ve Afganistan'a yardımda bulunan diğer ülkeler farklı yöntemleri kullanıp yeni kurumlar kurdular. Yeni kurulan kurumlardan birisi ise Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğüdür. Bu kurum Türkiye gibi yerel yönetimleri sağlam temele dayalı ülkelerde bulunmayan bir kurumdur. Dolayısıyla çalışmamızda özellikle Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü ve çalışma alanları üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. Bu kurum halk ile yönetim arasında iletişim sağlaması ve bağları güçlendirmesi açısından çok önemli bir kurumdur. Bu çalışma ile de 19 yıllık süreçte bu yeni oluşturulan yönetim şekillerinin ve kurumların ülke gelişimine katkıları, olumlu ve olumsuz değişikliklerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Yerel yönetimler, Kamu yönetimi, İl yönetimi, Belediye

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	x	**Ph.D.**	

Title of Thesis: AFGHANİSTAN, LOCAL GOVERNMENTS, PUBLİC ADMİNİSTRATİON, PROVİNCİAL ADMİNİSTRATİON, MUNİCPALİTY.

Author of Thesis: Tahera Yaree **Supervisor:** Prof Dr. Halil İbrahim AYDINLI

Accepted Date: 13.09.2019 **Number of Pages:** vi (pre text) + 124 (mai body) +7 (App.)

Department: Political Scince and Public Administration

This study aims to analyze the structure of local governments in Afghanistan. There are provinces, districts, municipalities and villages as local government organizations in Afghanistan. When we look at the history of the country, we see that this process is the result of long wars. 19 years ago, the US made a military intervention as a result of terrorist attacks on Afghanistan. With the US intervention, a new system is replaced by radical governments. To make this system more productive and close to democracy, other countries that helped the US and Afghanistan use different methods and set up new institutions. One of the newly established institutions is the Independent Local Administration Directorate. This institution is an institution such as Turkey, local governments are not based on solid foundation in the country. Therefore, in our study, especially the Independent Local Management Directorate and the study areas were examined. The institution is an important institution in terms of providing communication and strengthening of ties between the public and the management. With this study, it is aimed to examine the contributions of these newly created forms of management and institutions to the development of the country in 19 years, positive and negative changes.

Keywords: Afghanistan, Local Governments, Public Administration, Provincial Administration, Municpality.

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Afganistan 1709'da Cerge (şura) kararıyla kurulan bir ülkedir. Afganistan'ın tarihini farklı ırkların ve aşiretlerin güç savaşı belirlemiştir. Ülkede güçlü olan aşiretler yönetimde söz sahibi olmuş, dolayısıyla gücü elinde bulunduran aşiretler yönetimde kendi düşünce sistemini ortaya koymuştur. Bu liderlerden bazıları merkeziyetçi ve gelenekçi bir tutum içerisindeyken bazı liderler ise bunların aksine yenilikçi düşüncededir. Aman Ullah Şah da bu yenilikçi düşünceye sahip liderlerden birisidir. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra da bu düşüncelerin doğrultusunda birçok yenilikler yapmıştır. Muhakkak ki bu süreç sanıldığı gibi kolay olmamıştır. Her başarılı lider gibi Aman Ullah Şah'a da muhalif kesimler olmuştur ve yapılan yenilikleri asla desteklememişlerdir. Böylece reformları istemeyenler Afganistan'ın uzun süren savaşlarının da nedeni olmuşlardır. 2001 sonrası dönemde ise Afganistan'da yeni bir dönem başlamıştır. Yeni sistemi yeni anayasa ve yönetimler oluşturmaktadır. Mevcut sistem merkezi yönetimden oluşmakla birlikte yerel yönetimler de önemli bir güce sahiptir. Anayasanın 137. maddesine göre yerel örgütler, yerel halka hizmet sunmak ve halkın karar verme sürecine katılmasını sağlamak için yetkilendirilmişlerdir.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmanın birçok açıdan önemli bir konuma sahip olduğu düşünülmektedir. Bugün, yerel yönetim ülkenin ilerlemesi için önemli bileşenlerden birisidir. Benzer şekilde, yerel yönetim eksikliği de demokrasi ve hükümetin karşı karşıya olduğu ciddi sorunlardan biridir.

Taliban dönemi öncesi ve sonrasında yerel yönetimin siyasal ve örgütsel yapısında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler yerel yönetimlerin açısından birtakım eksiklikleri de beraberinde getirmiştir. Yönetimde önemli bir payı bulunan yerel yönetimlerin eksikliğinin diğer kurumlar üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurarak bu çalışmada yerel yönetimin önemini değerlendirilmektedir.

Çalışmanın Amacı

Yerel yönetim, İl düzeyinde güvenlik, hizmet sunumu, hesap verebilirlik ve şeffaflığı sağlamaktan sorumlu bir dizi kurum ve sistemi ifade eder. Daha kolay bir deyişle yerel yönetimler vatandaşların düzen, güvenlik ve haklarıyla ilgilenmekten sorumludurlar. Yerel yönetimler Afganistan siyasi tarihinin her aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Ancak Taliban sonrası Afganistan'ın devlet kurumlarını yeniden inşa etmesi ile yerel yönetimlerde de modernleşme ve yenileşme hareketleri yaşanmıştır. Bu yaşanan gelişmeler birçok farklı ulusların yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Ülkede bakanlıkların kurulması, maaşların ödenmesi veya yeni yatırımların gerçekleştirilmesi gibi gerek yönetimsel gerek mali alandaki birçok çalışma da bu dış yardımlarla olmuştur. Bu programlar önceki devlet kurumlarının yeniden inşa edilmesi ile birlikte yeni kurumlar ve yeni siyasi, idari, adli reformları içermektedir. Dolayısıyla bütün bu planlı yardımlar ve yatırımlar sonrasında Afganistan'da birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bunun yanısıra Taliban öncesi dönemde Afganistan yerel yönetiminde bulunmayan; Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, İdari Reform Komisyonu, Kırsal Kalınma Bakanlığı, Özel Yatırılmaların Korunma İdaresi ve daha iyi bir yerel yönetim için Bağımsız Yerel Yönetimi Müdürlüğü gibi yeni kurumlar oluşturulmuştur. Kurumların her biri kendi çalışma alanlarında hizmetlerin daha iyi olması ve programların daha iyi yönetimini gerçekleştirmeyi amaçlayan çalışmalarda bulunmuştur.

Kurum oluşturma ve yeni programların tasarımı alanında birçok girişimde bulunulmuş olmasına rağmen Taliban sonrası devletin yapmış olduğu planlamalar yeterince açık ve net değildi. Yani hükümetin birçok kurumunda ve bu kurumların işleyişlerinde boşluklar oluşmuştu. Afganistan'ın geleceği için yapılan planlamalar tutarlı bir politik düşünceye dayanmıyordu. Yeni bir sistem oluşturma ve toparlanma sürecinde şüphesiz ki böyle bir bakış açısının yokluğu ve planlama eksikliği ülkeye gelen uluslararası yardımların nerede, neden ve nasıl tüketilmesi gerektiği konusunda bir kargaşaya neden oluyordu. Çok az kişi bu çalışmalara dair bilgi sahibiydi ve yeterli bir görev tanımı yoktu. Ülkeye yardım amacıyla gelen diğer uluslar ise Afganistan yönetimine dair yeterli bir görüşe sahip olmadığı için istenilen verim elde edilemiyordu. Dolayısıyla yardımların yerine ulaşması, çalışmaların izlenmesi ve hesap verilebilirlik açısından belli bir strateji izlemek oldukça güçtü. Daha sonra 2008 yılında Afganistan'da devletin girişimi ile Ulusal Kalkınma Stratejisi hazırlanmıştı. Bu strateji Afganistan hükümetine bir yön belirlemesi

noktasında yardımcı olmuştur. Aynı amaçlarla benzer şekilde 2010 yılında Yerel Yönetim Policy ve 2015 yılında da İl Bütçelemesi geliştirilmiştir. Ardı sıra geliştirilen tüm bu çalışmalar ülke kalkınmasını amaçlamıştır. Ancak yapılan her yeni çalışma bir önceki çalışmalar gibi sağlam esaslara dayandırılmadığı için yeterli olmamıştır. Başarısız sonuçlanan her girişim üzerine yeni bir girişimde daha bulunulmuş; ancak her defasında başarısızlığın nedenleri incelenmemiş ve araştırılmamıştır. Bu da yapılan çalışmaların boşlukta kalmasına ve etkili olmamasına neden olmuştur.

Afganistan anayasasına göre; Afganistan'da merkezi yönetim mevcuttur. Ülkenin işleyişi ve yönetimine dair kararlar merkezde alınır ve buradan il ve ilçelere gönderilir. Kararların merkez dışındaki il ve ilçelere dağıtılması ve uygulanması noktasında yerel yönetim birimleri birer aracı görevi görür. Bu görev kanunlarla da desteklenmiş ve koruma altına alınmıştır. Zira anayasanın 137. maddesinde yer alan kanunla; "Hükümet merkeziyetçi yapısını korumakla birlikte, merkez dışındaki il ve ilçelerde kararların uygulanmasını hızlandırmak ve işleyişi kolaylaştırmak amacıyla yetkilerini yerel yönetimlere devrettiğini" belirtmişlerdir. Ve bu kararla birlikte yerel yönetimler, yerel düzeyde hizmet sunulması ve halkın yaşam standartlarının geliştirilmesi amacıyla merkez adına çalışmalar yapmaktadır. Bu şekilde Afganistan'da yerel yönetim sistemini oluşturan dört temel kamu kurumu olduğunu söylenebilir. Bu kurumlar İl ve ilçe idareleri, il ve ilçedeki bakanların temsilcileri, belediyeler ve il şuralarını içermektedir. Kabil'de bulunan BYYM vali, kaymakam, şura ve belediyelerin çalışmalarını kolaylaştırmaktadır. Yani bu noktada merkez ile ülkedeki bütün yerel yönetimler arasında güçlü bir aracı görevi görmektedir. Afganistan yönetiminin kapsam genişliği yerel yönetimlere kararların uygulanmasında kolaylık sunarken, kararların merkezden alınmasıyla birlikte de merkeziyetçi yapısını koruyan bir tavır içerisindedir. Zira yerelde hükümeti temsil eden ve onun adına uygulamalarda bulunan yerel yönetimler ve birimleri bu çalışmalarını ancak merkezde alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Gerektiğinde hükümet alınan kararlar karşısında kısıtlamalarda bulunabilmekte ve yerel yönetimlere müdahale edebilmektedir. Şüphesiz uygulamada iyi bir yerel yönetimin sağlanmasının önüne birçok engeller çıkmaktadır. Bu zorlukların başında yolsuzluk, yerel düzeyde güç ağları, güvensizlik, siyasi iktidar boşluğu, merkez ve yerelde siyasi ve idari işlemlerin net olmaması, fikir birliği eksiliği, etkili mekanizma eksikliği gelmektedir. Kurumsal zorluklar, kamuda özel ve sivil aktörlerinin

sorumluluklarının açık bir şekilde bölünmemesi, Yerel yönetim sisteminin ana yapısının net olmaması, vali ve kaymakamların yetkilerinin devredilmesi konusunda yaşanan irade zayıflığı, Belediye başkanı, ilçe ve köy şurası seçimlerinin uygulamasında gecikme ile ilgilidir.

Çalışmanın Sorusu:

Bu çalışmanın 1 ana 3 alt araştırma sorusu bulunmaktadır. Temel araştırma sorusu; Afganistan'da evrensel standartlarda güçlü bir yerel yönetim neden oluşmamıştır?
Alt araştırma soruları ise şöyledir;

1) ABD müdahalesi sonrasında Afganistan'da yerel yönetimdeki değişikler nelerdir?
2) Modern yerel yönetim sisteminin Afganistan'da kamu yönetimi ve ülke kalkınmasına katkısı neler olabilir?
3) Modern bir yerel yönetimin oluşmasının önündeki engeler nelerdir?

Çalışmanın Yöntem ve İçeriği

Bu çalışmada Afganistan yerel yönetimini daha iyi bir şekilde incelemek amacıyla ağırlıklı olarak orjinal metinlerden yola çıkılarak kaynak taraması yapılmıştır. Çoğunlukla Farsça kaynaklardan çeviriler yapılmıştır. Yine Afganistan yerel yönetimini tanımlamak için reform sürecini ele alan kaynaklar incelenmiş, yerel mevzuattan ve ulusal mevzuattan birebir çeviriler yapılmıştır. Çalışmanın hemen hemen bütününde orjinal kaynakların birebir incelenmesi ve asli kaynaklardan çeviriler yapılması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Afganistan siyasi tarihinden ve bu tarihi süreçteki Afganistan yerel yönetiminden bahsedilmektedir. İkinci bölümde ise Afganistan yönetiminde 2000'li yıllardan sonra oluşan değişim ve gelişimleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde günümüzdeki Afganistan yönetimi içerisindeki yerel yönetimin önemi ve işleyişi incelenecektir. Son olarak dördüncü bölümde ise Afganistan yerel yönetiminin genel bir değerlendirilmesini yaparak ülkede var olan yerel yönetimin gelişiminin önündeki engelleri araştırılacaktır.

BÖLÜM 1: YEREL YÖNETİMLERİN KURUMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVESİ

Yerel Yönetimler, ülkede yönetimsel işleyişleri kolaylaştırmak adına vardır. Ancak üniter devlette yerel yönetimlerin sahip oldukları sınırları bellidir. Yerel yönetimler, faaliyetlerini gerçekleştirirken bu sınırlar içerisinde hareket ederler.[1]

1.1. Yerel Yönetimin Tanımı

Devlet idareleri, ülkelerin vatandaşlarına daha iyi hizmet verebilmek adına oluşturdukları birimlerdir. Yaradılış gereği insan toplumsal bir varlıktır ve tarih boyunca da onun bu toplumsal yönü hep birarada bulunmasına neden olmuştur. İşte yerel yönetimler de bu sürecin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal kurumlardır.[2] Aslında yerel yönetimler il düzeyinde güvenlik, hizmet, şeffaflık ve benzer konuların sağlamasından sorumlu olan bir dizi kurum ve sistemi ifade eder. Yerel yönetim teriminin daha birçok bilimsel tanımı vardır. En önemli tanımları şöyledir:

1. Birleşmiş Milletlerin Tanımı: *Bir ulus veya (federal bir sistemdeki) bir devletin yasalar tarafından oluşturulan ve vergi alma ya da öngörülen amaçlar için emek talep etme yetkisi de dâhil olmak üzere yerel işleri önemli ölçüde kontrol altına alan politik bir alt bölümü. Böyle bir tüzelliğin yönetim organı seçim ya da yerel atama ile başa gelir.*[3]

2. ULUSOY'un tanımı: *Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, karar organları yerel halkça seçilen, yasalarla belirlenmiş görev ve yetkilere sahip, özel gelir, bütçe ve personeli olan kamu tüzel kişilerdir.*[4]

---

[1] Ramazan Şengül, **Yerel yönetimler**, 7. Basım, İstanbul: Umuttepe yayınları, 2016, s. 160

[2] Osman Nacak, "Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de yerel yönetimlerin demokratikleşmesi ve idari denetimi", (**Yüksek lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2007), s.5

[3] Shpetim Talja, "Yerel Düzeyde Yeni Kamu Yönetimin Uygulanmasi: Arnavutluk'un Yerel Yönetim Reformu", (**Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE,2018), s.9

[4] Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, **Mahalli İdareler**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 19

3. John J. Clark'ın tanımı: *Yerel yönetim merkezi hükümetinin bir parçasıdır. Yerel yönetimin başındaki kişi merkeze bağlıdır. Bu kişi halkın ihtiyaçlarını karşılamakla beraber parlemento kararlarını uygulamakla da yükümlüdür.*

Afganistan Anayasası'nda yerel yönetimin açık bir tanımı bulunmamakla birlikte anayasanın 136. maddesinde yerel yönetimi şu şekilde ifade edilmektedir:

"Afganistanın idare yapısı merkezi ve yerel yönetimden oluşturmaktadır."[5]

Yerel yönetimin çeşitli tanımları arasında, Afganistan anayasasında tanımlanan çerçeveyi John J. Clark'ın tanımı en iyi şekilde ifade etmektedir. Çünkü bu tanım Afganistan hükümet sistemine daha yakındır. Bu da Afganistan'da yerel yönetimin merkezi yönetime bağlı olması ile ilgilidir.

1.1.1. Yerel Yönetimin Temelleri

Yerel yönetim, hükümetin bir parçasıdır. Tarih, bize yönetim kurumlarının politik dönüşümden ve egemenlikten etkilendiğini göstermektedir. Kurumlar ve memurlar devletin politik gücünün bir parçasıdır. Yerel yönetimi anlamak, siyasal örgütlerin felsefesini tanımaktan geçmektedir. Aslında yönetim ile yönetilen arasındaki ilişki egemenlik, siyasi otorite veya hakimiyet ilişkisidir.[6] Siyasal sistemleri incelemek ve yerel yönetimleri anlamak için öncelikle siyasal rejimin felsefesini bilmek ve anlamak gerekmektedir. Çünkü bu değerler itici güçlerdir. Siyasal sistemin hükümet hakkındaki temel felsefesi de bu fikirlere dayanmaktadır. Bütün bu düşünceler doğrultusunda politik felsefenin dayandığı temelleri inceleyecek olursak, bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1- **Liberalizmin Politik Felsefesi:** Bu felsefede insan özgür doğar dolayısıyla serbestçe çalışma ve yaşama hakkına sahiptir. Liberalizm, bireylerin eşitlik ve özgürlük unsurlarını önemser. Bu felsefede hükümetin görevi özgürlük, eşitlik ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır. Bu felsefeye göre vatandaşların iradesine dayanan hükümet meşrudur. Yani kanun vatandaşlar tarafından oluşturulur. Bu görüşe göre ülke ve devletin siyasi gücü milletten gelir. Bu şekilde hükümetin temel görevi vatandaşların özgürlüğünü sağlamaktır. Bireysel irade, ekonomi ve hukukun temelidir. Liberalizm açısından politik sistem, halkın

---

[5] Anayasa 136. md

[6] Abdul Ali Muhammadi Tamaki, **Hukuk İdari Afganistan**, 1. Basım, Tihran: İrfan Yayını, 2011, s.108

katılımı ve özgürlük hakkından etkilenir. Dolayısıyla merkezi olmayan sistem bu felsefeye daha uygun bir sistemdir.[7]

2- **Toplumcu Politik Felsefe:** Liberalizm felsefesinin aksine, bu sistemde bireysel özgürlükler önemli değildir. Bu felsefeye göre toplum esastır. Bir insanın refahı ve mutluluğu toplumun mutluluğuna bağlıdır. Bu görüşe göre topluluk, kişiyi yaratır. Topluluğun yararını sağlamak çok önemlidir. Bu görüşün savunucuları siyasal iktidarın yoğunlaşmasını talep eder. Kanun, rejim tarafından oluşturulmaktadır ve hükümetin vatandaş üzerinde yoğun bir kontrolü vardır. Bu felsefenin savunucuları merkeziyetçilerdir. Çünkü merkezi olmayan sistem ülkenin birliğine zarar verir. Bu sistemde yerel yönetimin çok önemli olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü yerel yönetimde bir bölgede yaşayanlar ulusal çıkarları değil, yerel çıkarları düşünür. Bu da hükümetin kararlarına karşı gelmek ve ulusal çıkarlara zarar vermek şeklinde düşünülmektedir.

Genel olarak yerel yönetim modeli, idari sistemin türüne bağlıdır. Eğer idari sistem merkeziyetçi bir yapıda ise bu yerel yönetimi de etkilemektedir. İdari sistem de, siyasi sisteme bağlıdır. Başka bir deyişle her ülkenin yönetimi coğrafi, politik, ekonomik ve diğer koşullara tabidir. Ülkeler siyasi yönden ne kadar gelişirse, o ülkede yerel yönetimler de o derece büyür ve gelişir. Bu da beraberinde yerel yönetimlere büyük roller verir.[8] Ancak zayıf bir siyasi birliğe sahip olan ülkelerde ise merkezi bir idare sistemi vardır ve böyle bir sistemde de yerel yönetimlerin etkisinden söz etmek çok da mümkün değildir.

1.1.2. Yerel Yönetimi Oluşturan Unsurlar

Yerel yönetimler kurucu unsurlara ihtiyaç duyarlar. Üniter devletlerde tüm ülkede bir anayasa kullanılmaktadır. Yerel yönetimler her birinin kendilerine ait belli nitelikleri vardır:

1- **Coğrafi Alan:** Bir yerel yönetimin işleyişinin daha iyi olması için öncelikle belirlenmiş bir alanının olması gerekir. Sınırları hukuki metinlerle çizilmiş

[7] Muhammadi Tamaki. s. 117
[8] Muhammadi Tamaki. s.121

alanda yerel yönetimler, bu alanda bulunanların hizmetinin salanması, haklarının korunması ve gelişiminin desteklenmesinden sorumludurlar.[9]

2- **Yerel Personel:** Bir bölgede yerel yönetimin işleyişindeki en önemli ikinci unsurumuz şüphesiz ki nüfustur. Bu nüfusun içerisinde eğitim seviyesi yüksek kişilerin bulunması da yerel yönetimin işleyişi için ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü yerel yönetimler merkeze bağlı olmakla birlikte uygulamada kendi içinde özerktir. Bu da yerel yönetim kademelerinde yer alacak kişilerin, yerel yönetim alanı içerisindeki kişilerden oluşması anlamına gelir. Bu nedenle bu bölgenin eğitim düzeyi ve nüfusun kültürü çok önemlidir. Eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin yer aldığı toplumlarda şüphesiz ki alınan kararlar ve yapılan çalışmalar daha etkili olacaktır. Bununla birlikte bölge nüfusunun ekonomik durumu da önemlidir. Çünkü iyi bir ekonomi varolan sorunlara daha kalıcı çözümler getirir ve yeni sorunların ortaya çıkmasını önler. Yerel yönetim kuruluşları tarafından istihdam edilenler, yerel otoritelerin denetim ve kontrolü altında çalışır.[10]

3- **Kalıcı Organlar:** Kamuda oluşturulan belli başlı kurumlarla kamusal hizmetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle bu kurumların varlığı gereklidir.[11] Yerel yönetimi gerçekleştirecek personellerin ve yerel yönetim organlarının merkezden ayrı olması gerektiği için burada bulunan yerel personellerin görevlerini yerine getirebilmesi için örgüt ve kurumlara ihtiyacı vardır.[12] Seçimle birlikte yerel yönetimde bulunan personeller görev yapmaktadır.[13]

4- **Tüzel Kişilik**: Yerel yönetimin kendi bağımsızlığını sağlamak için bir tüzel kişiliğe ihtiyacı vardır.[14] Gelişmiş ülkelerde devletten ayrı tüzel bir kişiliği bulunan yerel yönetimler bulunur. Bu tüzel kişiliği sayesinde yerel yönetimler

---

[9] Şengül, s.12
[10] Şengül, s.14
[11] Uğur Kurak, "YEREL YÖNETİMLERDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ", (**Yüksek lisans Tezi**, İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SBE, 2019),s.27
[12] Mugimi. s. 43
[13] Şengül, s.13
[14] Mugimi. s. 44

yapmış oldukları işleri yerel yönetim birimleri adına uygularlar. Ayrıca yerel yönetimlerin mahkamelerde hukuki haklarını arama ve hesap verme sorumluluğu da vardır.[15]

5- **Yerel Özerklik:** Özerk kimliklerini kullanarak görevlerini yerine getiren yerel yönetimlerin, kendi politikalarını belirleme, işleyiş ve uygulamalarında kendi içinde serbestlik hakkı vardır.[16]

1.1.3. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri

Tarih boyunca varolan "Devlet" kavramının nedeni ülkelerin kamu hizmet ve faaliyetlerini düzenli bir şekilde yürütülmeye çalışılmasıdır.[17] Yerel yönetimler, bu süreçte önemi büyük olan kurumlardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlere çok önem verilmektedir. Çünkü yerel yönetimler ülkede vatandaşa en iyi hizmeti sunabilmek adına işleyişi kolaylaştırmaktadır. Devlette bu noktada yerel yönetim hizmetlerine büyük ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada yerel yönetimlerin siyasi, ekonomik ve idari bakımdan önemini inceleyenler kamu maliyecileridir.[18]

1- **Siyasal Nedenleri:** Bir ülkede var olan tüm kurumları devletin merkezinden yönetmek, bütün kararları merkezden alıp uygulamaya koymak sanıldığı kadar kolay değildir. Hatta neredeyse imkânsızdır.[19] Devlet yönetimi sağlam temellere oturtulmuş ülkelerde güçlü yerel yönetim birimleri bulunur. Ancak bunun tam tersi siyasi birliğini henüz tamamlayamamış ülkelerde ise yerel yönetimlerin öneminden çok fazla söz edememekteyiz.[20] Yönetimde birlik oluşturmak ve tüm faaliyetleri tek merkezde toplamak amacı ile varolan merkezi yönetimlerin yanısıra halkın isteklerini karşılamak ve yönetime katılmalarını sağlamakta yerel yönetimlerin varoluş amaçları arasındadır.[21] Yine ülke içerisinde vatandaşlık duygularının ve demokrasinin güçlenmesinde yerel yönetimlerin varlığı etkilidir. Çünkü siyasi eğitim ilk olarak yerel düzeyde başlar ve buradan gelişip ülke

---

[15] Şengül, s.12
[16] Şengül, s. 14
[17] Karaaslan, s.5
[18] Özer Kökseoğlu, **Yerel Yönetim Ders Notları**, (Kısatlma: Ders Notları) Sakarya Üniversitesi 2019, s. 11
[19] Halil Nadaroğlu, Mahalli İdareler, 5. Basım, İstanbul: Beta Yayın evi, 1994, S.27
[20] Ulusoy, s. 32
[21] Ulusoy, s.33

düzeyinde devam eder. Yerel yönetimler aracılığıyla önce yerel düzeyde göreve başlayan politikacılar bir anlamda burada yaptıkları işler, aldıkları kararlarla kendilerine ülkenin genel politikasında görev alacak deneyim ve tecrübeyi kazandırmış olurlar.[22]

2- **Ekonomik Nedenleri:** Bölgesel nitelikteki kamusal hizmetlerde kaynakların en uygun düzeyde kullanılması, yetersiz bulunan kaynaklardan tasarruf edilmesi amacıyla yerel yönetimlerin bu hizmetleri sunması istenilmektedir.[23] Yerel yönetimler, bölgeye daha iyi hakim olduğu için gerekli ihtiyaç analizlerini yapıp, toplum üyelerinin talepleri doğrultusunda merkeze göre daha etkili kararlar alırlar ki bu da bulunduğu bölgedeki kaynak israfını önler. Tüm bunlar nedeniyle yerel yönetimler halkla iç içe ve etkili birimlerdir.[24]
3- **İdari Nedenleri:** Devlet yönetiminde idarenin tek bir merkezden yönetildiği sistemlerde yürütmenin başarılı olması çok da mümkün değildir. Bu noktada merkezi yönetimin tamamlayıcısı olarak yerel yönetimler devreye girer.Bu nedenle ülkelerin yönetiminde bu iki sistem birlikte çalışır. Karşılıklı olarak bu iki sistemin idareye fayda sağladığı açıktır. Örneğin; yerelde halkın ihtiyaçlarının tespiti sağlanarak bunların karşılanması yerel yönetimlerin varlığı ile olurken ulusal düzeyde yapılacak ortak hizmetlerde ise merkezi yönetim daha işlevseldir. Burada eğer yerel yönetimler ve onların yapmış oldukları kamusal hizmetler merkezi yönetim tarafından desteklenmez veya tepkiyle karşılanırsa bu da hizmette aksama; işgücü, emek ve zaman kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle bu iki birimin idaredeki öneminin kavranması ve işleyişin bunu geliştirici yönde olması son derece önemlidir.[25]

1.1.4.Yerel Yönetimin Türleri

Sınırları belli bir alanda yaşayan halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve toplum yararı devletin görevlerindendir.[26] Dünya üzerinde hemen hemen tüm ülkelerde merkezi yönetim ve yerinden yönetim uygulanmaktadır. Burada söz konusu ülkenin siyasi yapısı önemlidir.

---

[22] Köseoğlu, s.12
[23] Samba Sowe, "Yerel Yönetimlerde Reform: Türkiye Ve Gambiya Mukayesesi" (**Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2018) ,s. 19
[24] Köseoğlu, s.12
[25] Sowe, s.17-18
[26] Eryılmaz, s.106

Ülkenin durumuna göre kimi ülkelerde merkezi yönetim baskınken kimi ülkelerde de idarenin büyük bir kısmında yerinden yönetim söz sahibidir. Buradan anlaşılacağı üzere dünya üzerinde tek bir yönetim sisteminden bahsetmemiz mümkün olmamaktadır.[27]

1- **Merkezden Yönetim**: *Merkezden yönetim ilkesi tüm karar alma, emir verme ve uygulama yetkisinin devletin merkezinde toplanması anlamına gelir.*[28] *Merkezden yönetim (centralisation), "vatandaşlara sunulacak kamu hizmetlerinin, belediye, köy, üniversite gibi devletten ayrı kamu tüzel kişileri tarafından değil, doğrudan doğruya devlet tarafından yürütülmesini öngören bir ilkedir".*[29] *Bir devletin sınırları içersinde, kamu otoritesi ve kamu hizmetlerinin, devlet tüzel kişiliği adına, merkezi yönetimin hiyerarşisi içinde yer alan tek bir merkezden yerine getirilmesine merkezden yönetim denilmektedir.*[30] Merkezden yönetim ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi siyasi yönetimdir. Siyasi merkezden yönetim, literatürde üniter devlet olarak bilinir. Ülkede yasama ve yürütmede, hukukta birlik vardır.[31] Tüm siyasi ve idari karar alma yetkilerinin merkezde toplandığı bu üniter devletler 18. Yüzyılda ortaya çıkmıştır.[32] Afganistan da üniter devlet yapısına sahip ülkelerden biridir. Yasama, yürütme ve yargı merkezde toplanır. Devlette başkent ve taşra bulunur. Başkent teşkilatını; devlet başkanlığı, başbakanlık, bakanlar kurulu ve bakanlar gibi kurumlar oluşturur. İdari merkezden yönetim, karar alma, politika oluşturma ve uygulama yetkilerinin doğrudan merkezi idare ve taşra örgütü tarafından uygulanması demektir.[33] Merkezi yönetimin varlığını temsil eden bir taşra teşkilatı vardır.[34] Afganistan'da kanunları meclis yapar. Ancak anayasanın 95. Maddesine göre Yürütme de kanun önerisi hazırlayıp parlalamentoya gönderebilir. İdarenin bütünlüğü ilkesi çerçevesinde, devlet tüzel kişiliği bulunan merkez ve taşra teşkilatlarının tüm gelir giderleri tek bütçede toplanmaktadır.[35] Kamu hizmetlerine dair tüm uygulamalar merkezin yetkisinde olmakla birlikte

---

[27] Nacak, s.5
[28] Kurak, s.27
[29] Nacak, s. 5
[30] Nacak, s. 5
[31] Köseoğlu, İkinci Bölüm, s.3
[32] Oğuzhan Erdoğan, "Başkanlikla Yönetilen Üniter Devletlerde Yerel Yönetimler: PERU, Filipinler, Güney Kore, Kenya Ve Türkiye" (**Doktora Tezi**, Aksaray Üniversitesi, SBE, 2018), s.19
[33] Köseoğlu, İkinci Bölüms, s.3
[34] Nacak, s. 5
[35] Erdoğan, s.19

bunların işleyişinde taşra teşkilatına da belli başlı yetkiler verilmiştir.[36] Afganistan'da da valiler başkentten direk atanan ve merkezi yönetimin temsilcisi olan kişilerdir. Ancak Afganistan'da *merkezi yönetim, kırtasiyeciliğin azaltması, halkın yerel kamu hizmetlerinin görülmesine katılımının sağlanması ve yerel sorunların yerel otoriteler tarafından daha etkin ve verimli bir şekilde çözülmesi için yetkilerinin bir kısmını farklı birimlere devredebilmektedir.*[37] Başka bir deyişle devlet dışında hiçbir kurumun kamu tüzel kişiliği yokken devlet tüzel kişiliğini kısıtlı da olsa kullanan belediyeler bulunmaktadır. Kamu hizmetlerine dair işlemler ve yapılacak projeler merkezi yönetim bünyesindedir ve bütçe sağlanması da diğer kaynaklar da yine merkez tarafından karşılanır.[38] Yine burada devlet merkezi yönetimin temsilcisi olarak taşrada yetkilendirdiği kişilere bu haklarını da devredebilmektedir.[39]

Afganistan uzun savaş döneminden sonra yeni kurulan sistemde merkezden yönetimi kullanılmaktadır. Savaş sonrası dönemde güçlenmek ve ülkenin belli bir sisteme oturmasını sağlamak amacıyla bunu tercih etmiştir. Merkezden yönetimin bu süreçte daha verimli olacağı öngörülmüştür.

2- **Yerinden Yönetim:** Bir ülkede yönetimde gereksiz zaman kaybını önlemek, uygulamadaki yavaşlığı ortadan kaldırmak, kırtasiye masraflarını azaltmak ve kişilerin doğrudan temsil edilmek istemeleri, demokrasinin güçlenmesi gibi sebepler yerinden yönetimin ortaya çıkmasına neden olmuştur.[40] Yerinden yönetim kuruluşları işlevsel olarak merkezi yönetimden ayrılmakla birlikte kendi içinde ayrı bir otorite ama aynı zamanda da merkezi yönetimin bir birimi olarak da kabul edilmektedir.[41] Yerinden yönetim demek gerek siyasi gerekse idari yetkilerin merkez dışında bir kuruma yönlendirilmesi demektir. Siyasi yetkileri devralan yerinden yönetim birimi kendi içerisinde görev dağılımı yapmaktadır.[42] Buna birnevi siyasi idarenin merkezi ve yerinden yönetim arasında paylaşılması

---

[36] Eryılmaz, s. 107

[37] Erdoğan, s.19

[38] Nacak, s.8

[39] Nacak, s. 6

[40] Ünal Yıldız, "Üniter Ve Federal Devetlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme", (**Yüksek lisans Tezi**, Başkent Üniversitesi SBE, 2018), s.13

[41] Nacak, s.8

[42] Eryılmaz, s.114-115

da diyebiliriz.[43] Yerinden yönetim genel olarak federal ülkeler için daha avantajlıdır. Çünkü federal sistemde dil, din, etnik yapıdaki farklılıklardan ziyade coğrafi alanın büyüklüğü ve bu alan içerisinde sunulacak hizmetin kalitesi ön plana çıkmaktadır.[44] Siyasi yerinden yönetim, yerinden yönetim kuruluşunun bulunduğu alanda merkez adına söz sahibi olması demektir. Merkezi yönetim adına yasama, yürütme ve yargı yetkilerini bir nevi iktidar ile paylaşır. Otorite merkezde toplanmak yerine siyasi yerinden yönetim ilkesiyle ortaya çıkan il, cumhuriyet, kanton ve eyalet gibi mahalli yönetim üyeleri arasında paylaştırılır. Bu yönetim üyeleri de egemenliğin bir kısmına sahiptir. Ancak bilinmelidir ki söz konusu ulusal kararlar olduğunda ikinci sırada kalırlar.[45] Siyasi yerinden yönetimin sahip olduğu bu özgürlükler ülke içinde geçerli olmakla birlikte dış ilişkiler de herhangi bir söz hakkı bulunmamaktadır. *İdari yerinden yönetim, merkezi yönetim ilkesinin aksine bazı kamu hizmetlerinin merkezi idare (devlet tüzel kişiliği) ve onun hiyerarşisi dışında kalan kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesi anlamına gelmektedir.*[46]

1.1.5. Yerel Yönetimin Geçmişi

Yerel hizmetlerde verimliliği ve etkinliği sağlamada vazgeçilmez bir önemi olan yerel yönetimler, demokrasi açısından da oldukça önemlidir.[47] Tarihi süreç içerisinde insanların bir arada yaşamalarının doğal bir sonucu olarak birçok sosyal kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu sosyal kuruluşlar; aşiret, kabile, kasaba, köy, polis, site, kanton, komün, kent devleti ve devlet (mutlak devleti krallık, ulus devlet) gibi birçok farklı isimler almıştır. İşte bu gelişen sürecin kaçınılmaz bir sonucu olarak da yerel yönetim; özerklik ve iyi yönetim kavramlarının birlikte kullanılmasından doğmuştur.[48] Başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yerel yönetimlerin kökenleri Eski Yunan ve Roma'ya kadar uzanmaktadır. Başlangıçta "site" adıyla tanımlanan bu oluşumlar Ortaçağ itibariyle toplum yaşamını etkileyen önemli oluşumlar olarak gelişme göstermiştir.[49] Modern

---

[43] Nacak, s. 10
[44] Eryılmaz, s.116
[45] Şengül, s. 8
[46] Köseoğlu, İkinci Bölüms, s.5
[47] Eryılmaz, s171
[48] Temkin Hasanli, "Yeni Kamu Yönetimi Çerçevesinde Azerbaycan Yerel Yönetimlerinde Değişim: Asan Hizmet", (**Yüksek Lisans Tezi**, Muğla Sitki Koçman Üniversitesi SBE, 2018), s.22
[49] Venhar Hasoğlu, "YEREL YÖNETİMLER Ve KADIN", (**Yüksek Lisans Tezi**, Kirikkale Üniversitesi SBE, 2018), s.5

anlamda yerel yönetimlerden söz etmemiz ise 12.yy'dan itibaren Batı'da oluşan liman kentler, bu kentlerin gelişimi ve birer ekonomi merkezleri haline gelmesi, bunu takip eden süreçte de sosyal hayatın canlanması ile mümkün olmuştur.[50] Başka bir ifadeyle; artık merkezi krallıklar karşısında güçlenen bu özerk merkezlerin varlığı yerel yönetimleri meydana getirmiştir.[51] Fransız devrimi ile birlikte Fransa'da, taşrada, 83 vilayet oluşmuştur. Bunu takiben vilayetlerde ve komün yönetimlerde seçilmiş karar organları oluşturulmuştur.[52] İlerleyen zamanlarda devletin hizmet sunmakta yetersiz kaldığı durumlar görülmüş, her alanda reformlar yapılmıştır. 1960'larda Batı Avrupa'da yerel yönetimde reformlar başlamıştır. [53] Yerel yönetimlerin temel amacı yerel yönetim demokrasinin koruyup güçlendirilmesidir. Bu yüzden yerel yönetim reformalarından söz ederken bunu unutmamak gerekir.[54] Yerel yönetim alanındaki önemli birçok gelişme Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla da gelişme göstermiştir.Üye devletlere sunulan şartlar yerel yönetimin gelişme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur.[55]

1.1.6. Yerel Özerklik

Yerinden yönetim sisteminde merkezi idarenin dışında kalan ve kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar anayasa ve kanunlar çerçevesinde kendi yapısını, örgütünü ve işleyişini düzenleme konusunda karar verme ve alma hakkı elde ederler.[56] Başka bir deyişle yerel yönetimler görevilerine yerine getirmek için merkeze göre daha az kaynakla kullanmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimin ekonomik faktörler önemlidir.[57] Böyle bir yapılanmaya yerel özerklik denir.[58]

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Konseyi'nin kuruluşu önemli bir gelişmedir. Avrupa Devletleri yıllar süren savaşlarda büyük kayıplar yaşamıştır. Birliğin kurulması fikri çok eskilere dayanmakla birlikte Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile oluşan sosyal, ekonomik ve siyasal değişimler bu birliğin oluşmasını hızlandırmıştır. Bu yaşananlardan

---

[50] Hasanli, s.23
[51] Eryılmaz, s.229
[52] Hasoğlu, s.6
[53] Talja, s.15
[54] Talja, s.15
[55] Merve Öztürk, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartinin İdari ve Mali Özerklik Açisindan İncelenmesi: Türkiye Örneği", (**Yüksek Lisans Tezi,** Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE,2018), s.27
[56] Ulusoy, s. 37
[57] Nadaroğlu, s.33
[58] Ulusoy, s. 37

sonra kurulacak birliğin Avrupa'da huzurlu bir ortam oluşturacağı fikrini ortaya çıkarmıştır.[59]

1980'li yılların başında Avrupa Konseyi bünyesinde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın hazırlanmasına yönelik ilk çalışmalara başlanmıştır. 15 Ekim 1985 tarihinde de sözleşme olarak devletlerin imzalarına sunulmuştur.[60]

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı mahalli idarelerin demokrasinin temellerinden biri olduğunu kabul etmekle demokrasi ile yerel yönetimler arasındaki yakın ilişkiye de dikkat çekmektedir. Yerel yönetimler gerçekten de demokratik bir sistemin en iyi gerçekleştiği düzeydir. Çünkü demokrasi her düzeyde olduğu gibi yerelde de halkın kendi kendini idare etmesine olanak sağlamaktadır. Demokrasi ile yerel yönetimler arasında o kadar yakın bir ilişki vardır ki, güçlü yerel yönetimler olmadan milli demokrasiden, milli düzeyde bütün kurumlarıyla yeterince yerleşmiş bir demokrasi olmadan da yerel demokrasiden bahsedilemeyeceği ve yine yerel yönetimler olmadan demokrasinin olmayacağı ileri sürülmektedir.[61]

Özerklik Şartı'nın *Önsöz'ünde* yer alan diğer bir önemli ilke demokratik ilkelere daha uygun olan ademi merkeziyetçiliktir. Çünkü bu sistem insanların yönetime daha geniş bir şekilde katılımını sağlar. Ademi merkezi idareler ve bu idarede görevli kişiler yöre halkı tarafından seçilip görevlerine başlarlar. Bu da o bölgede gerçekleştirilecek hizmetlerin verimli olmasını sağlar. Yine bu kişilerin bölgenin içinden olması karaların daha hızlı alınması, ihtiyaçların daha iyi belirlenmesi ve süreç içerisinde merkeziyetçi yaklaşımdan doğan hiyerarşi ve bürokrasi güçlüklerini ortadan kalkması gibi kolaylıklar sağlar. Böylece hizmette hız sağlanmış olur.[62]

---

[59] Öztürk, s.54

[60] Rafet Çevikbaş, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklilik Şartı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Türk İdare Dergisi*, 2012, sayı 475, http://www.tid.gov.tr/MakaleAra/Sayfalar/Sonuclar.aspx?k=Avrupa%20Yerel%20Y%C3%B6netimler%20%C3%96zerklilik%20%C5%9Eart%C4%B1%20ve%20T%C3%BCrkiye%E2%80%99de%20Uygulanabilirli%C4%9Fi#k=Rafet%20%C3%87evikba%C5%9F#l=1055 (13 Ağustus 2019), s35

[61] Tahir Muratoğlu, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şarti Ve Türk Hukuku", *Dergi Park*, 2011, Cilt 69, Sayı 1-2, https://dergipark.org.tr/iuhfm/issue/9185/115050 (13 Ağustus 2019), s742

[62] Muratoğlu, s. 744

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına genel olarak bakıldığında, şartın Avrupa Konseyi'nin savunduğu ve geliştirdiği demokrasi ilkelerinden, yerel yönetim ilkelerini koruma ve belirlemeye yönelik ilk çok uluslu yasal bir araç olduğunu söylemek mümkündür.[63]

1.2. Afganistan'ın Genel Özellikleri ve Siyasi Tarihi

Afganistan genel olarak dağlık bir yapıya sahiptir. Alp – Himalaya Dağ Sisteminin önemli bir parçası olan Hindikuş dağları da ülkeden geçmektedir. Bunun yanısıra daha birçok dağ kütlesi barındıran ülkenin genel görünümü de bu şekildedir. Afganistan, bu jeolojik yapısı nedeniyle, tarih boyunca askeri savunma da önemli bir role sahip olmuştur. Şöyleki Afganistan karşısında Birleşik Krallık ve Sovyetler gibi süper güçlerin başarısız olmasının nedenlerinden biri ülkedeki yüksek dağlardır. Afganistan Tacik, Peştun, Hazara, Özbek, Türkmen, Kızılbaş, İmag, Nurestanlı, Arap, Baluç, Paşeyi ve Hindu gibi birçok etnik guruba sahiptir. Her aşiretin kendi dili ve şivesi, kendi gelenekleri, örf ve adetleri vardır. Bununla birlikte ülkenin resmi dili Darice ve Peştunca'dır.

Afganistan, beş bin yıllık tarihe sahip bir ülkedir. Bu sebeple Afganistan birçok ülke gibi tarih boyunca farklı isimler almıştır. Ariyana, Afganistan'ın en eski ismidir. Avesta döneminden (M.Ö. bin yıl) başlayıp milattan sonra beşinci yüz yıla kadar Ariyana adı ile anılan ülkenin beşinci yüzyılından 19 yüzyıla kadar adı Horasan[64] olarak bilinmiştir.[65] 19. Yüzyıla gelindiğinde ise Afganistan yani "Afganlıların Vatanı" anlamında adlandırılan ülkeningünümüzdeki resmi adı "Afganistan İslam Cumhuriyeti" olmuştur. 1923 yılında ülkenin modern anlamdaki ilk anayasası yapılırken; bugün yürürlükteki anayasası ise 2004 yılında oluşturulmuştur.[66] Ülke yarı başkanlık, yarı parlamenter sistemle yürütülmektedir.

1694 yılında İran'da Şah Hüseyin, Safeviler döneminde başa geçmiş ve Gorgin Han'ı Kandahar'a göndermişti.[67] O zamanlar Afganistan İran'ın bir eyaletiydi ve orada yaşayan aşiretler ülkedeki zulümden ve insanlara yaptırılan zoraki mezhep değişikliğinden

---

[63] Öztürk, s. 61

[64] Horasan doğu ve güneş demektir.

[65] Mir Gulam Muhammd Gubar, **Afganistan dar Masire Tarih**, C.1, 1. Basım, Tihran: İrfan yayın evi, 2011. s.41-42

[66] Karataş,s. 368

[67] Gubar. s. 528

memnun değillerdi. Mirveys Hoteki[68] Galcayi aşiretinin başı olarak tarih sahnesindeki yerini alınca; bölgede İran Şahı Hüseyin'in temsilcisi Gorgin Han'a isyan edildi ve Safavi hükümetine son verildi. Böylece ilk kez 1709 yılında tüm aşiretlerin desteğiyle Afganistan'ın bağımsızlığı ilan edilmiş ve aşiret konfederasyonu bir hükümet oluşturulmuştur.[69]

Hutakiyan döneminde Afganistan'ın her bölgesinde ayrı yerel yönetimler vardı. Bu durumu oluşturan temel sebep Afganistan'ın çok çeşitli etnik grupların bir araya gelmesiyle oluşan adeta bir "Irklar Mozaiği" olmasıydı. Ülkenin kuzey, güney ve orta kesimlerinde yoğunlaşan farklı etnik gruplar kendi bölgelerine önem vermiş ve yönetim birimlerini oluştururken de bu farklılıkları özellikle göz önünde bulundurmuştur. Böyle bir durumun sonucu olarak da şüphesiz ki her etnik grubu oluşturan aşiretler, kendilerini feodal bir birim olarak düşünmüş, yönlendirmiş ve bu da ülkeyi bir Aşiretler Mozaiğine dönüştürmüştür.[70] 1747 yılında Hutakiyan döneminden sonra aşiretlerin hanları Kandahar'da Cerge kurdular ve Ahmet Abdali'yi[71] (seduzayi) kral olarak tanımıştır.[72] Ahmet Şah Abdali'nin hükümeti mutlaktı, fakat kralın otoritesi dokuz üyeli bir meclis tarafından sınırlıydı ve alınacak kararlarda bu grup önemli bir role sahipti.[73]

Ahmet Şah Abdali'nin yerel teşkilatı Horasan ve Hindistan eyaletlerden oluşmaktaydı ve toplam 30 eyaleti vardı.[74] İller üç kategoriye ayrılıyordu:

1- Şah tarafından doğrudan kontrol edilen iller: Herat, Farah, Gazni, Kabil, Bamiyan, Gurband, Calal Abad, Pişavor, Dire gazi han, Dire isamil han, Keşmir, Maltan, Balkh, Agçe, Lahur ve Sar Hint.
2- Ahmet Şahın yönetimi altında komutanlar tarafından kontrol edilen iller: Horasan, Sistan, Baluçestan, Sand ve diğerleri.

---

[68] Afganistanın ilk kralı 1673 yılında doğmuş.

[69] Mohhamad Akrem Andişmend, **Dolat Milet Sazi Dar Afganistan**, Kabil: Sait yayın evi, 2014, s.54

[70] Adnan Karataş Ve Elif Çolakoğlu," Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin Devlet Yapisinda Yerel Yönetim Sistemi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*,2018, Cilt: 32, Sayı: 2, Https://Dergipark.Org.Tr/Atauniiibd/Issue/36952/373288 (16 Ağustus 2019), S. 370

[71] Bu aşiret Abdali denildi, ama Ahmet şah gücü sahip olduktan sonra Duraniye değiştirdi.

[72] Mir Gulam Mohhamad Gubar, **Afganistan Dar Masire Tarih**, C.2, 1. Basım, Tihran: Erfan, 2011, s.14-15

[73] Nacm Uldin Faryad Afgan, **Negareşi ber Tarih Muasir Afganistan**, Pişavur: Daneş yayın evi, 2006, s.6

[74] Farug Ansari, **Feşurde Tarih Afganistan**, Kabil: Ertegayı daneş yayın evi, 2013, s.133

3- Resmiyette ismen kabul edilen ancak gerçekte özerk iller: Peştun, İmag ve Hazara aşiretlerin yaşadığı illler.[75]

Ahmet Şah her il için bir sorumlu görevlendirdi. O dönemde sorumluya Vali veya Subedar derlerdi. Ahmet Abdali devlet teşkilatını, İran'daki teşkilat gibi oluşturdu ve kendisi bütün örgütlerin başında yer aldı. Ahmet Şah Dorani ülkeyi yönetmek için ülkedeki tüm etnik grupları biraraya getirdi ve herkesin eşit haklara ulaşması için çok çaba harcadı. Ahmet Şah başkentte ülkeyi yönetmek için çok sayıda kurum oluşturdu. Divan Ala (Maliye bakanlığı), Hazine, Zabt beygi (güvenlik), Nasakçı başı gari (emniyet ve ceza sorumlusu), Haber daftari (olayların kaydı ve istihbarat), Mir ahor başi (Hayvanların taşımacılığı) ve illerde de yönetici, Pişkar (yönetici yardımcısı), Amir Laşkar (ordu), maliye, hakim, Mir abhur ve kale güvenliği bu kurumlara örnektir. O zamanlarda başkent ve illerde şeriat mahkemeleri, yargı organı yerindeydi. Önemli siyasi, idari ve askeri konularda karar vermek için başkentte aşiret ileri gelenleri ve üst düzey subaylardan oluşan bir Cerge kurulmaktadır.[76] Duraniyan döneminde Neyşabur, Keşmir, Maltan, Pancap ve Send Afganistan'ın toprağına ilave edilmiştir.[77]

Ahmet Şah'ın ardından oğlu Timur Şah başa geçti. Bu dönem, dünya tarihinin seyrini değiştiren Fransız Devrimi gibi önemli tarihsel olayların yaşandığı bir dönemdi. Dünya, özellikle de Avrupa karanlık çağdan aydınlık çağa geçiş süreci yaşarken Afganistan ise kendi içindeki aşiret güçleri ile uğraşmakta ve dünya tarihindeki bu gelişmelerin uzağında kalmaktaydı. Timur şah ülkede iktidarı kazandıktan sonra bölgedeki aşiret güçleriyle aynı fikirde olmadığını gösterdi. Timur Şah devletin gücünü aşiretleri bastırmak ve kontrol altına almak için kullandı. Bunun için de ülkenin başkentini Kandahar'dan Kabil'e taşıdı. Böylelikle aşiret güçlerinden uzak ve yeni bir bölgede merkezi otoriteyi güçlendirmek için çabaladı. Timur şah tüm bu çalışmalarının yanında muhafazakar biriydi ve ülkeyi kendi çocukları, yakın akrabaları ile birlikte yönetmişti. Timur Şah o döneme kadar asillerden oluşan siyasi, idari ve askeri memurlarını orta sınıftan seçmeye başladı. Ancak Afganistan halkı henüz böyle bir yeniliğe hazır değildi. Timur Şah'ın yönetime dair yapmış olduğu bu köklü değişiklikler de halk tarafından benimsenemedi ve toplumda uygulanması tam olarak gerçekleşmedi.

---

[75] Ansari. s. 133
[76] Gubar. C.2. s.19
[77] Gubar. C.2. s.23-28

Timur şah'ın oğlu Şah Zaman 1793 yılında tahta geçti. Onun dönemi de dünyadaki siyasi ve sosyal olaylara denk geldi. Babası Timur Şah iktidarı zamanında Afganistan sınırlarını genişletmese de dedesi Ahmet Şah Abdalı zamanında Hindistan'a kadar genişleyen sınırları korumayı başarmıştı. Ancak Şah Zaman dönemi yönetim daha da kötüye gitmiş; özellikle bu dönemde Afganistan askeri gücünün de zayıflamasına sebep olunmuş ve böylece İngiltere'nin zaman içerisinde Afganistan topraklarını işgalinin yolu açılmıştır. Sonuç olarak İngiltere, Ahmet Şah zamanında hakim olunan Hindistan topraklarını ele geçirmişti. Çünkü Şah Zaman yönetimi Hindistan'daki zengin merkezlerin kontrolünü kaybetmişti ki bu da ülkeye gelen haraç ve vergilerin dörtte üçünün kaybedildiği anlamına geliyordu. Bütün bu yaşananlar neticesinde de, İngiltere'nin mali yardımını kabul etmek zorunda kalmış ve böylece ülkenin İngiltere sömürgesi altına girmesinin en temel sebebi olmuştur.[78] Şah Zaman'dan sonra gelen Mahmut Şah dönemi yönetimdeki başarısızlıklarından dolayı uzun sürmedi. Sonrasında yönetimi devralan Şah Şuca döneminde kardeşleri ile arasındaki anlaşmazlıklar ve yabancı devletlerin tahriki ülkedeki iç savaşların nedeni oldu. Şah Şuca feodal güçlerin yardımıyla iktidara gelmiş, bu yüzden belli bölgeleri ve vergileri onların arasında paylaştırmıştı. Bu da merkezi yönetimin zayıflamasına ve ülkenin feodallerin eline geçmesine sebep oldu. Şah Şuca yönetimde feodallerin desteğini kaybedince tahttaki yerini korumak için bu kez de dış güçlerle işbirliği içerisine girdi. Bu dönemde Hindistan'ı ele geçirmek için Afganistan topraklarını kullanmak isteyen Sovyet Rusya ve İngiltere arasındaki çatışmaları fırsat bilen Şah Şuca İngiltere ile bir antlaşma yaptı ve bölgedeki varlığını güçlendirme yoluna gitti.[79] Şah Şuca, 1747'de Ahmet Şah Abdali tarafından başlatılan Durani Döneminin son hükümdarı olmuştur. Şah Şuca'nın ardından 1818'de Barukzai'nin başa gelmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Fakat Barukzailer siyasi birliği ve merkezi hükümeti kurma konusunda başarısız oldular. Barukzailer de tıpkı kendinden önceki yönetimlerde olduğu gibi; merkezi otoritenin zayıflamasına ve feodal güçlerin yönetimde söz sahibi olmasına neden oldular. Bu feodal güçler, kendi bölgelerinde güçlerini artırma yoluna gitmiş, kendi kurallarına göre vergiler belirlemiş ve haraç kesmiştir. Tüm bu karışıklıkların önüne geçmek ve yerini güçlendirmek isteyen Barukzailer de İngiltere ile yeniden başka bir antlaşma imzalamıştır. İngiltere bu antlaşmaya dayanarak Kandahar'ı işgal etmişti.

---

[78] Mir Muhammad Sedik Farhang, **Afganistan dar 5 Garnı Ahir**, 1. Basım, Pişavur: Ariana yayın evi,1988, s. 127

[79] Serperci Saiks, **Tarih Afganistan**, çev., Abdul Vahab Fanayi (Kabil: Azadi Yayınları, 2003), 373

Sonuç olarak İngiltere büyükelçisi ülkenin yönetimini ele geçirmişti. Ülkede, İçişleri bakanı, il valileri gibi önemli mevkilerde yer alan görevliler İngiltere'nin siyasi temsilcileriydi. Afganistan kralı herhangi bir otoriteye sahip değildi ve halk bu durumdan memnun değildi. 1840 yılında halk, kral ile İngiltere'ye karşı ayaklanmaya başladı.[80] İlk Afgan-İngiliz Savaşı'nda halk bir zafer kazandı ancak bu zafer yeni yönetimde başa geçen kralın da İngiltere'nin destekçisi olduğu gerçeğini değiştirmedi. Ne yazık ki başa gelen yeni kral Amir Dost Mohammad da İngiltere'nin kontrolündeydi. Yeni kral merkezi hükümeti güçlendirmek ve valilerin isyan etmesinin önüne geçmek için kendi oğullarını illerin başına vali olarak atadı. Bu dönemde illere atanan valilerin ödemeleri atandıkları illerin vergilerinden sağlanıyordu. Halktan toplanan vergilerle vali ve askerlerin giderleri karşılanıyordu. Dost Muhammed Şah, hükümetin ve bütün birimlerin başındaydı. Kral bütün kararları tek başına alıyor ve onun yetkilerini sorgulayacak veya sınırlayacak herhangi bir kurum bulunmuyordu.[81]Dost Muhammed'in Hindistan'a müdahale etmemesi ve Herat'ı İran'dan geri alması yine İngiltere ile yapmış olduğu anlaşmaların sonucudur. Dost Muhammed'in ölümüyle oğulları arasında güç savaşı ve anlaşmazlıklar başlamıştı. Sonunda Dost Muhammed'ın oğullarından Amir Şir Ali kral oldu. Amir Şir Ali, tahta geçmesinin hemen ardından ülkede reform girişimlerinde bulundu. Aslına bakılırsa Afganistan'da sözde ilk modern devlet bu dönemde kuruldu.[82] Düzenli bir ordunun oluşturulması, ilk kabinenin kurulması (savaş, maliye, içişleri, ve hazine bakanı), vergi reformları, silah üretim fabrikalarının ülkeye getirilmesi, yayın kuruluşlarının kurulması ve ilk yayın (Şams ul Nahar Kabil) Amir Şir Ali'nin reformlarıydı.[83] 12 üyelik hükümet şurası (parlamento) kral tarafından kalıcı bir şekilde oluşturuluyordu. Ayrıca ülkenin geleneksel meclisi Loya Cerge, ilk kez bu dönemde resmi bir kurum olmuştur.[84]

İngiltere ve Sovyetler arasında Afganistan üzerinden Hindistan'a ulaşmak için yoğun bir rekabet vardı. Bu nedenle 1878 yılında ikinci kez Afgan-İngiliz savaşı başladı. Savaşın başlaması ile birlikte İngiltere'nin temsilcisi ile ülkenin yeni kralı Amir Abdul

---

[80] Gubar. C.2. s. 288

[81] Faryadı Afgan. s. 99

[82] Andişmend. s. 59

[83] Abdullah Şadan, "Şams Ul Nahar Nahustin Naşriye dar Afganistan", *BBC Farsi*, 30 Ekim 2011, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2011/10/110916_mm_century_afghanpress_sh01.shtml (19 Aralık 2016)

[84] Gubar. C.2. s.376

Rahman[85] Afganistan tarihindeki en kötü olan anlaşmayı 1879 yılında imzaladılar. Bu anlaşma ile Afganistan diğer ülkelerle dış ilişkilerinde İngiltere'yi bilgilendirmesine karar verildi. Afganistan'da İngiltere'nin temsilcisi kalıcı olarak kabul edilmeliydi. Sonuç olarak devlet ve devletin etkisi dış politikada tamamen ortadan kalktı. Böylece Afganistan'ın siyasi bağımsızlığı da yok oldu. Dış politikada güç kaybeden Afganistan iç politikada ise daha merkeziyetçi bir yapılanmaya gitti. Bu yüzden Amir Abdul Rahman, Afganistan merkezi hükümetinin kurucusu sayılmıştır. Çünkü Amir Abdul Rahman'dan önce Afganistan aşiret konfederasyonu iken Amir Abdul Rahman yönetimi devraldığında aşiretler ve feodallere şiddetle karşı çıkmış ve özerkliklerine son vermişti.[86] Amir Abdul Rahman hükümeti yeniden canlandırdı ve bütün bölümler doğrudan onun kontrolü altına alındı. Kral memurları kontrol etmesi ve idari işleri basitleştirmesi amacıyla ülkeyi Türkistan, Kabil, Kandahar ve Herat olmak üzere 4 bölüme ayırdı. Devlet kurumlarında daha önce varolmayan bir düzen kuruldu. Bu dönemde Afganistan yasama, yürütme ve yargı gücüne sahip değildi ama kral din adamlarının ve güçlü sınıflardan temsilcilerin oluşturduğu bir danışma meclisi kurdu. O zamana kadar özerk bir yapılanma içerisinde olan ve dilediğini yapma hakkına sahip olan din adamlarının yetkilerini kısıtlandırdı. Din adamlarının kararlarının kendi kararlarıyla örtüşmesini sağlamak amacıyla da "Asas Ul Guzat" adıyla bir kanun çıkardı.

Amir Abdul Rahman, 1893 yılında İngiltere ile Diyurand[87] Antlaşması'nı imzaladı. Amir Abdul Rahman'dan sonra tahta geçen oğlu Amir Habib Ullah tahta geçtikten sonra bazı değişikler yaptı. Reformun bir sonucu olarak, halkın kültürel düzeyi yükseldi ve ekonomi ilerledi. Yeni kral yönetimde tek söz sahibi olan kişiydi. Parlementonun bir etkisinden söz etmek mümkün değildi. Amir Habib Ullah ülkeyi 6 ile (Kabil, Kandahar, Herat, Turkestan ve Farah) ayırdı. Her il vali tarafından yönetiliyordu ve valiler krala karşı sorumluydu.[88] Valilerin idari birimlere yerleştirdiği memurların sistemin gereklerini yerine getirememesi ve ast- üst ilişkisinden bihaber olmaları işleyişi zorlaştırıyor; vali ile kral arasında iletişim kopukluğu yaşanmasına neden oluyordu. Amir Habib Ullah'dan sonra yerine geçen oğlu Amir Aman Ullah, 1919 yılında, henüz beş

[85] Amir Dost Mohammadın torunudur.
[86] Andişmend. s. 60
[87] Afganistan Hindistana ulaşmaması amacıyla Afganistan ve Hindistan arasındaki sınırını İngiltere ile anlaşma imzaladı. Fakat 1947 yılında Pakistanın Hindistandan ayrılmasıyla birlikte Afganistan artık Diyurand sınırını tanımadı.
[88] Faryadı Afgan. s. 175

günlük kral iken Afganistan halkını İngiltere'ye karşı ayaklandırmak ve bağımsızlık için cihat ilan etti. Amir Aman Ullah isteğini bir mektup ile İngiltere'ye bildirdi. Böylece 3 Mayıs 1919 yılında 3. Afganistan-İngiltere savaşı başlamış oldu. 4 ay süren savaşın ardından taraflar barış antlaşması imzaladı. Bu antlaşma ile Afganistan bağımsız olmuştur.

Amir Aman Ullah, Türkiye'den Atatürk'ü ve İran'dan Riza Şah'ı kendisine örnek alıyordu. Siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda birçok reformlar yapmaktaydı. Aman Ullah Han'ın siyasi reformları modernleşme için ilk adımdı. İlk anayasa Nizam Name Asası adıyla onaylandı. Siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanları düzenlemek için 50'den fazla yasa ve yönetmelik gerçekleştirildi. Loye Cirge[89] parlamentoya benzer bir kurum olarak kuruldu. Yeni özgür basın oluşturuldu. Aslında böylece yarı modern devletin temelleri de atılmış oldu. Afganistan'da ilk defa yasama, yürütme ve yargı birbirinden ayrılmış ve her birinin yetkileri belirlenmişti.[90]

Ne yazık ki tüm bu yeniliklerin yanında gelenekselciler reformlara hazır değildi ve din adamları Amanullah Şah'a karşı çıktılar. Aman Ullah dönemi de böylece 1929 yılında çöktü ve Habibullah Kalakani onun yerine geçti. Amanullah hükümetinin çökmesiyle komünist ve İslamcıların fikirleri ülkede etkili olmaya başladı. Habibullah Kalakani'nin gelişiyle reformlar durdu. Habibullah Kalakani gücü ele aldıktan sonra anayasayı iptal etti, devlet okullarını kapattı ve şeriat hukukunun uygulanmasını talep etti.[91] Habibullah Kalakani'nin yönetimi bir yıldan daha az sürdü ve ülke bu bir yılda olabileceği en kötü durumdaydı. Muhammad Nadir, Habibullah Kalakani'yi idam etti ve Cerge oluşmadan tahta geçti. Muhammed Nadirin kabinesinde başbakan ve yedi bakan vardı. Başbakan ve savunma bakanı onun kardeşleriydi.[92] Bu da halkın krala karşı güvensizliğini beraberinde getiriyordu çünkü ülkenin yönetimi Nadir ve ailesinin elindeydi. Nadir Şah da anayasa ve diğer kanunları yok saymış ve yeni anayasayı "Usule Asası Dulet Aleyhe Afganistan" adıyla ilan etmişti. Zahir Şah[93] 30 yıllık bir krallık dönemi geçirdi ancak yönetimde etkin

---

[89] Büyük meclis

[90] Gubar. C.2. s. 678

[91] Basir Ahmed Hasan Zade, "Haştadumin Sal Ruze Habib Ulah Kalakani" BBC Farsi, 13 Ocak 2009, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/01/090113_dn_habibullah_kalakani.shtml (28 Aralık 2016)

[92] Faryadı Afgan. s.243

[93] Muhammad Nadirin oğluydu.

bir güç değildi. Çünkü gerçek güç Muhammed Haşim'in[94] elindeydi. Muhammed Haşim başbakan iken bakanlar kurulu yetkisizdi. Hatta bakanlar bile başbakanın isteği ile göreve başlayıp görevden alınıyordu.[95] Muhammed Haşim merkezi yönetimii güçlendirmek için isyancı aşiretleri bastırdı ve hükümete din adamlarının müdahale etmemesi için çok çabaladı. Afganistan'ın çeşitli aşiret ve dillere sahip olduğunu söylemiştik ancak Muhammed Haşim Afganistan'ın resmi dilinin Peştunca olması, tek aşiret ve tek ırk olması için de çok çaba harcadı. Bütün diğer ırkları ve milletleri yok sayan bir yaklaşım içerisine girdi.[96] Muhammed Haşim'den sonra savunma bakanı Şah Mahmud yani onun kardeşi başbakan oldu. Onun döneminde kanunlarda ve yönetimde reformlar yapıldı ve siyasi ortam değişti. Seçilmiş meclis, basın ve partiler daha fazla özgür oldu. Sardar Davud gücü aldıktan sonra ise Şah Mahmud'un dönemindeki reformlar sona erdi. Sardar Davud tüm demokratik özgürlükleri sona erdirdi ve çoğu zaman Muhammed Haşim'in yöntemini kullandı.[97] Yeni hükümetin siyaseti ekonomik kalkınma ve Peştunestan'ın serbest bırakılmasıydı. Bu amaçla Afganistan'ın başbakanı Sardar Davud, ABD'den askeri yardım istedi. Ama ABD bu isteği kabul etmedi. ABD'nin aksine, Rusya Afganistan'a çok miktarda mali yardımda bulundu. 12 yıl sonra Davut istifa etti ve onun yerine Doktor Muhammed Yusuf atandı. Doktor Yusuf Afganistan ve Pakistan arasındaki sorunun çözülmesini ülkenin dış siyaseti olarak benimsedi ve bunun için üçüncü bir anayasa çıkardı. Böylece bu on yıl, demokrasinin meşhur on yılı oldu. Bu anayasa kralın devlet işlerinde olan yetkilerini sınırlandırdı. Yeni anayasa siyasette ve toplumda, siyasi ve kültürel gelişmelere dikkat çekti. Bu anayasa Afganistan'ın ve hatta bölgenin en modern anayasalardan biriydi. Anayasada ilk kez bireysel hak ve özgürlükler, ifade özgürlüğü ve parti özgürlüğü üzerinde duruldu.[98] Yeni anayasa, yerel düzeyde gelişmeleri ve memurlarının görevlerini kolaylaştırmak için ülkeyi 27 ile bölüştürdü. Yeni valiler Afganistan'ın dışında okuyan gençler arasında seçilmişti.[99] Bu şekilde Doktor Yusuf'tan sonra 8 yıl boyunca Muhammed Haşim Mindavul, Nur Ahmet Etemadi, Doktor Abdulzaher, Muhammad Mussa Şafik başbakan oldular.

---

[94] Zahir şahın amcasıydı.
[95] Farhang. s. 313- 441
[96] Andişmend. s. 69-70
[97] Andişmend. s. 72
[98] Andişmend. s. 72-73
[99] Farhang. s. 494

1973 yılında Sardar Davud ekonomik durumu iyileştirmek ve ülkeyi modernleştirmek amacıyla darbe yaptı. Serdar Davut, Muhammed Zahir Şah kraliyet hükümetine nokta koyup onun yerine Cumhuriyet sistemini kurdu, siyasi gücü ele aldı. Serdar Davud gücü ele aldıktan sonra anayasayı kaldırdı. Hükümet, bakanlıklar, yerel organlar ve ordu teşkilatı, cumhuriyet sistemin temelleri ile uygun olarak yenilendi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Afganistan önemli bir stratejik konuma sahiptir. Bu nedenle tarih boyunca büyük güçlerin dikkatini çekmiştir. 19. yüzyılın başından İkinci Dünya Savaşı'na kadar, Ruslar'ın Körfez sularına ulaşamaması için, İngiltere her yöntemi kullandı. 1950'lerde Sovyetler ekenomi, ticari ve askeri bakımdan Afganistan'ın kendine bağlı olması için çok çabaladı. Aynı zamanda Sovyetler marksist ideolojinin yayılması için toplumun aydın unsurlarını cezbederek ve Halk Demokratik Partisi'nin kurarak ülkede önemli role sahip oldular.[100] Nur Muhammad Taraki, Halk Demokratik Partisi'nin kurucularından biriydi. 17 Nisan 1978 yılında Soyetler darbe ile cumhuriyeti yıktılar ve ülkenin resmi kurumlarına adeta saldırdılar.[101] Nur Ahmet Taraki cumhurbaşkanı ve başbakan seçildikten sonra, 19 bakan ile bakanlar kurulu oluşturdu. Nur Ahmet Taraki eğitimli ve eğitimsizleri aynı ilan etti. Bu karar ile merkez ve yerel kurumlara uzman olmayan personel yerleşmiş ve kalite seviyesi düşmüştü. 1978 yılında Nur Ahmet Taraki'nin hükümeti, Afgan Aşiret Topluluğu'nun sosyalist topluma dönüşmesi üzerine bir plan yaptı. Bu plana dayanarak köylülerin borçları iptal edildi, zorunlu eğitim getirildi ve Afganistan bayrağının rengi kırmızı oldu.[102] Nur Ahmet Taraki, Sovyetler ile bir anlaşma imzaladıktan bir yıl sonra, Sovyetler kardeşçe yardım adına Afganistan'a girdi. Sovyetler'in Afganistan'a askeri müdahalesinden sonra dini liderler cihadı ilan ettiler. Mücahitler gerilla savaşını Soveytlere karşı başlattılar. Sovyetler 1989 yılında Afganistan'ı terk etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu Soveyetlerin ilk askeri başarısızlığı oldu. Mücahitler, Sovyetlere karşı on yıldan fazla süren gerilla savaşından sonra 1992 yılında Kabil'i gasp ettiler. Mücahidler Sovyetlere karşı savaştılar ama bazı zamanlar da kendi aralarında da savaştılar. Farklı İslamcı gruplar ortaya çıkmış ve ülkenin farklı bölgesini kendi aralarında bölmüşlerdi. Her cihat

---

[100] Muhammad Azam Sistani, **Mugademeyi ber Kudetay Sur ve Peyamedhayı an dar Afganistan**, 2. Basım, Kabil: Kabil Darulnşre Afganistan yayınları, 2000, s. 19-20

[101] Sistani. s. 19- 20

[102] Sistani. s. 95

komutanı kendi
gibi çok sayıda
yardımında bul
hükümet kurma
kaldıramadı. A
hükümet kurma
sonra Hamid Ka

1.3. Tarihsel Si

Tarihsel süreçte
konumuzun sı
alınmıştır. Bir
söyleyebiliriz.
ihtiyaçlarını ka
ihtiyaçları vard
sistemi arasınd
yaptıklarını m
Afganistan'da h

Ahmet Şah Abd
Hindistan'ın Ba
tarafından yönl
örgütlenmiştir:

1- Uzbek e
(maliye b
bakanlığ
harcamal
2- Baburi t
Tomenle
Subenin

[103] Corc Ani, **Afgani**
(Cahad Afganistan Y
[104] Ani. s.149

(Kalelerin sorumluğu), Tainat (kalıcı göreviler), Fucdar (bir bölgenin komutanı), Kutuval (şehrin komutanı), Tana ne dar (sınır koruyucusu), Tiyul dar (büyük arazi sahibi), Vake Nevis (olayların kayıt yapan memur), Her Kare (istihbarat memuru).

1.3.1. Birinci Dönem (1747- 1922)

1.3.1.1. Ahmet Şah Abdali

Ahmet Şah Abdali, Nadir Afşar ordusunda memur olarak uzun bir süre geçirdi. Bu bakımdan iktidarın sağlanmasından sonra, onun yönetim biçimi Nadir Şah'ın yönetiminden etkileniyordu. Ahmet Şah sistemi feodal ve aşiret şeklindeydi. Ahmet Şah teşkilatı ulusal ve yerel yönetim olmak üzere ikiye ayırdı. Ahmet Şah güçlü bir merkezi hükümet istiyordu. O dönemdeki yönetim organı iki kısma ayrılmıştı:

Merkezi Hükümet: 9 üyelik bir meclisi vardı. Bu meclisin görevi krala danışmanlık görevinde bulunuyordu. Başbakan merkezi ve yerel kurumları gözetliyordu. Kâtipler (yazarlar) başbakanın gözetiminde çalışıyorlardı ve kralın emirlerini kayıt ediyorlardı. Ayrıca şikâyetleri dinleyip krala ileten kişiye de "Arz Beygi" derlerdi. Carci Başi de kralın emirlerini halka iletirdi. Pek çok farklı alanda çeşitli görevleri vardı. Şehirlerin güvenliğinin sağlanması, askerlerin yönetimi, sınırların korunması görevlerinden bazılarıydı. Yukarıda belirtildiği gibi, ülkenin yönetim şekli Safavi Devlet Sisteminden alınmıştır.

Yerel ve Bölgesel Yönetim: Yerel yönetim, iller ve yüce yönetimlere ayrılmıştı. İlin bölge ve politikaları, yüce yönetiminden daha büyüktü. Bu onun İl yönetimi ile yüce yönetimler arasındaki farkıydı. O zamanın illeri bu şekildeydi: Kandahar, Herat, Balkh, Hurasan, Badakhşan, Pancab, Keşmir, Şekarpor, Sand, Çeç hazara, Maltan ve Ser hint.[105]

Yüce yönetimler de bu şekildeydi: Farah, Meymene, Gazni, Laghman, Dire ismail han, Dire Gazi Han ve Galat.[106]

Ahmet Şah hükümdarlığı süresince ülkeyi genişletmek için doğuya ve batıya askeri saldırılar düzenlemiştir. Böylece toplamda ülke genişlemiş ve toplamda 30 ile sahip

---

[105] Nasir Istanukzay, **Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir**. Kabil: Sait Yayınları. 2013. s. 96

[106] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s. 96

olmuştur. Ahmet Şah'ın devlet teşkilatı, Hindistanlı iller ve Hurasanlı iller olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Önem bakımındandan bu iller üç kategoriye ayrılmıştır:

1- Kral tarafından doğrudan yönetilen iller. Örnek olarak Herat, Farah, Gazni, Kabul, Bamiyan, Gur bend, Calal abad, Pişavur, Dire gazi han, Dire ismail han, Şekarpor, Maltan, Balkh, Agçe, Lahur ve Ser hint.
2- Komutanlar tarafından yönetilen iller: Hurasan, Sistan, Baluçestan, Sand ve Bahar pur. Bu komutanlar da kral tarafından kontrol edilirdi.
3- İsmen kabul edilmiş olan ancak gerçekte özerk olan iller; Peştun ve Hazara aşiretlerinin yaşadığı bazı iller gibi.[107]

İlk başta Ahmet Şah Hindistan ve Horasan'a askeri saldırı konusunda çok sayıda sorun yaşamıştı. Bu yüzden Ahmet Şah Afganistan dışındaki bir bölgeye birkaç kez saldırmak zorundaydı. Çünkü Ahmet Şah'ın ordusu geniş değildi ve o aşiret halkını asker olarak kullanırdı. Aşiret güçleri geçici ve ganimetleri toplamak içindi. Bu nedenle fethedilen bölgelerdeki kontroller yeterli değildi.[108]

Her il mahalle, kasaba ve köylere ayrılırdı. Her yerin hükümdarı kral tarafından tayin edilirdi. Ayrıca her yerin de bir ordu komutanı vardı. İl valisine "Naib Ulhüküme" derlerdi. Her valinin bir veya iki yardımcısı vardı. Naib Ulhüküme, kendi yetki bölgesinde finans, ceza, gelir ve harcamalar gibi konularda tam bir yetkiye sahipti. Her ilde yargı memurları, hâkim, komutan, mostofi, kale güvenliği, vergi görevlisi, gardiyanlar, gümrük, limanlar, su işleri, belediyeler ve vergi işlerinin memurları valinin gözetimi altında görevlendirildiler. Çoğu vali Ahmet Şah'ın oğulları veya feodal aşiret liderleriydi. Ahmet Şah, feodal liderlerin ölümünden sonra onun yerine ölen liderin oğlunu yerleştirirdi.

Sonra Ahmet Şah aşiret ordusunun yerine, bağımsız bir ordu oluşturdu ve onlar da devlet tarafından belli bir maaş aldılar. Ahmet Şah illerde isyanı önlemek için il valisini feodallerden seçmemiş ve yeni seçilmiş valilere belli maaş bağlamıştır.[109] O zamanki

---

[107] Ansari. s. 133

[108] Zahra Lutfi, " Nue Hükümetdari Ahmed Şah Abdali ba İstenad be Tarih", Şafagna, (t.y), http://afghanistan.shafaqna.com/proposal/item/44467 (12 Şubat 2018)

[109] Gubar. C.2. s. 18

Afganistan yönetiminin temelinin siyasi olduğunu söyleyebiliriz. Ahmet Şah valilerin seçilmesi konusunda din, mezhep, ırk, dil ve aşirete önem vermemişti.

Afganistan'da 19. Yüzyıla kadar ekonomi tarıma dayalıydı. Ülkede aşiretlerin güçlü varlığı feodal düzenin var olmasını sağlıyordu. Din adamları ve aşiret liderleri aynı safta yer almaktaydı. Yönetimde güçlü bir söz hakları vardı. Ancak yine de bu iki kesimin üstünde olan güç krallıktı ve son söz krala aitti. Ülkedeki güç dengeleri feodal rejimler ile kraliyet arasında sürekli olarak değişiyordu. Eğer devleti yöneten kral güçlü ise merkezi yönetimin de gücü artıyordu; ancak merkezi yönetim zayıfladığında ise feodaller güçleniyordu. Bu da merkeziyetçi yapının zayıflamasına neden oluyordu. Ahmet Şah bu duruma engel olmak için sürekli olarak aşiret liderlerini bulundukları bölgelerin dışında görevlendirerek aşiretlerin güçlenmesini engellemeye çalışıyordu.[110] Ahmet Şah'ın bu çabaları da sonuç vermeyince zamanla ülkede güçlenen aşiretler kendi bağımsızlıklarını kazanmak için ayaklandılar ve iç savaş yaşandı. Savaş nedeniyle bazı iller Afganistan'dan ayrıldı ve her feodal rejim kendi bölgesinde kendi vergisini halktan toplamaya başladı. Böylece Abdalı dönemindeki sistem yıkılmış ve illerin yönetimi eskisi gibi basit bir hale gelmişti.[111] Her ilin valisi hâkim, kâtip olmadan çalışırdı ve artık yerel düzen ve kalkınma için mali güce sahip değildi. Valiler kendi illerini savunmak için birbiriyle düşman oldular. Bu sırada Afganistan dört büyük bölüme (Kabil, Herat, Kandahar ve Pişavur) ve birkaç küçük hükümete ayrılmıştır. Bu dört merkezden biri Abdali ailesinin elindeydi ki bu biraz daha düzenliydi.[112]

1.3.1.2. Amir Dost Muhammed Han

Amir Dost Muhammed Han iktidara geldiği dönemde Rusya ve İngiltere gibi iki büyük güç bölgede rekabet içerisindeydiler. Afganistan bu iki güç arasında doğal bir engeldi. Amir Dost Muhammet Han kaybettiği toprakları geri almak için İngiltere'den yardım istedi. Ancak İngiltere Amir Dost Muhammed Han'a yardım etmeyi kabul etmedi. Amir Dost Muhammed, Pancap ve Pişavur'u yeniden kazanmak için bu kez de Rusya'dan yardım istedi. Rusya'nın isteği kabul etmesi üzerine İngilizler ve Ruslar arasında bir rekabet ortaya çıktı. Bu iki ülke arasındaki rekabetin Afganistan'ın toprakları üzerinde olumsuz etkileri oldu.

---

[110] Her aşiret kendi bölgesini merkezden ayrı yönetirir, bu sistemi Muluk ultavayef (feodal) denilirdi.

[111] Gubar. C.2. s. 245-246

[112] Gubar. C.2. s. 254-255

Amir Dost Muhammed Han Afganistan'da yaklaşık yarım asır hükümet işlerini yürüttü. Bu süreçte devlet işleri, memuriyet, bakanlıklar, finans işleri ve diğer icra işlerini Popalzai, Barukzai gibi Peştun kökenli büyük ailelere devretmişti. Amir Dost Muhammed muhafazakâr biriydi ve oğullarını tüm illere vali olarak yerleştirmişti. Her ilin geliri valiye aitti ancak gelirin fazla olduğu durumlarda merkeze gönderilirdi. Bu sistemde her vali bulunduğu bölgede kendi kurallarını koymuş ve böylece çiftçilerden vergi toplanması, cezalandırma gibi konularda serbest bir tutum takınmışlar, halka ağır yaptırımlarda bulunmuşlardır.[113] Yönetim için gerekli ve yeterli kanun yoktu. İşte tüm bu yaşanan olumsuzluklar Amir Dost Muhammed Han döneminde ülkenin dış ve iç savaşlarla uğraşmasına neden oluyordu.

1.3.1.3.Amir Şir Ali Han

Muhammadzay döneminde Afganistan'da feodal bir sistem hüküm sürmekteydi. Çiftçiler feodal sömürünün baskısı altındaydı. Feodal düzenin savunucusu olan aşiret beyleri ülkenin iç savaşını kızıştırıyordu, böylece ülkede merkezi sistemin kuvvetlenmesinin önüne geçmiş oluyorlardı. Merkezi sistemin güçlenemediği bir ülkede de şüphesiz bu feodal beyleri istedikleri gibi halka yaptırımlar uyguluyordu. Amir Şir Ali Han'ın dönemine gelindiğinde ülkenin durumu o kadar kötüleşmişti ki normal zamanda hasat döneminde alınan vergiler artık hasat zamanından 3 ay öncesinde alınmaya başlamıştı. Devlet memurlarının maaşları, halkın cebinden ödeniyordu. Hükümet memurları halka karşı acımasızca davranıyorlardı. Bu durum Amir Şir Ali Han başa gelinceye kadar devam etti. Ancak Amir Şir Ali Han'ın zamanında baskı hafiflemişti. Amir Şir Ali Han illerin gelir kaynaklarını ve askeri gücünü artırdı. Daha bunlara benzer çok sayıda reformlar yaptı. Amir Şir Ali Han vergi sistemini değiştirdi. Vergiler öncesinde ürün olarak alınırken onun döneminde nakit paraya çevrildi. Ayrıca fabrikaların kurulması ve Afganistan'da ilk yayın yapılması da Şir Ali Han'ın döneminde gerçekleşmiştir. Şir Ali Han'ın reformlarından biri de 12 üyeli olarak kurulan meclis olduğunu söyleyebiliriz.[114] Bu meclis kral tarafından kurulmuştu ve kalıcı bir meclisti. Bu meclis ülkeyi ilgilendiren bütün konularda araştırıp oy vermeliydi.[115] Şir Ali Han ülke konularında kısmen meclisin oyuna göre çalışmaktaydı. Şir Ali Han'ın diğer bir girişimi

---

[113] Gubar. C.2. s. 345

[114] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s. 104

[115] Gubar. C.2. s. 376

de idari bölümdeydi. Yani ülkeyi daha iyi ve düzenli bir şekilde yönetmesi için Afganistan'ı idari bölümlere ayırmıştı. Şir Ali Han Afganistan'ı aşağıdaki idari birimlere bölmüştü:

1- Kabil vilayeti
2- Kandahar vilayeti
3- Herat vilayeti
4- Balkh vilayeti
5- Farah vilayeti[116]

Amir Şir Ali Han zamanında ilk kez üniter hükümetin temelleri atılmıştı. Sorumluluklar ve yetkiler yeni bir şekilde tanımlanmıştı. Ve aşağıdaki insanlar bu sistemin başında yer almaktaydı:

1- Nur Muhammed Foşanci (başbakan)
2- İsmet Ullah Galcayi (iç işleri bakanı)
3- Habib Ullah Vardak (maliye bakanı)
4- Hüsseyin Ali Han (savaş bakanı)
5- Ahmet Ali Timori (genel hazinedar)
6- Muhammad Hasan Han (sekreter)[117]

1.3.1.4.Amir Abdül Rahman Han

Amir Abdül Rahman Han iktidara geldiği dönemde var olan idari sistem, İngilizlerin saldırıları nedeniyle bozulmuştu. Böylece Afganistan, yeniden aşiret liderleri ve toprak sahipleri tarafından yönetilmekteydi. Ülkede yeterli askeri gücün bulunmaması bunun başlıca nedeniydi. Öte yandan ülkenin her yerinde işleri düzenlenmek için yeterli sayıda uzman yoktu. Bu durum merkezi yönetimi aşiret ve aşiret liderlerine bağımlı kılmaktaydı. Abdül Rahman Han'ın tahta gelmesiyle yaptığı ilk iş bu durumu düzeltmekti. Aslında şimdiki Afganistan'ın ve merkezi hükümetin kurucusu Abdül Rahman'dır.[118] Çünkü Abdül Rahman Han tahta geçtikten sonra ülkedeki tüm toprakları

---

[116] Gubar. C.2. s. 376

[117] Sad Ullah Valvalci, "Vaze İdare dar İmperaturi Ahmet Şah Baba"http://old.acsf.af/index.php?option=com_content&view=article&id=74:2011-06-26-14-45-06&catid=18&Itemid=8 (11 Ekim 2017)

[118] Andişmend. s. 159

krallığın varlığı ilan etmiş, böylece merkezi yönetimi güçlendirmeyi amaçlamıştır.[119] Kuzeydeki aşiret liderleri (Badahşan, Katagan, Balkh ve hazareler) hükümete itaat etmek zorunda kalmışlardır. Afganistan'ın ilk idari yapısı Abdül Rahman Han zamanında gerçekleşmiştir. Kral tek başına devlet işleri ile uğraşıyordu ve güç sadece onun elindeydi. Çünkü Abdül Rahman Han devletin önemli işlerinde kendinden başka kimseye güvenmiyordu. Bu yüzden tüm birimler kralın doğrudan kontrolü altındaydı. Aynı zamanda da Amir Abdül Rahman Han, başbakan, savaş, iç işleri bakanı ve diğer bakanlıklar olarak bizzat kendi işleri yürütmekteydi. Bunun sonucu olarak Amir Abdül Rahman Han'ın örgütünde kabine ve bakanlığın olmadığını söyleyebiliriz. Ülkenin önemli konularında hiçbir kişi ve kurumun danışmanlığını istemezdi. Diğer yandan ülkenin merkezi sistemini kuvvetlendirmek adına yapılanmaya gitmiş ve iki kurul tarafından oluşan bir meclis oluşturmuştu. Bu meclisin birinci kurulu, kraliyet meclisiydi ve danışma meclisi olarak görev almaktaydı. İkinci kurul da kraliyet ailesinden oluşmaktaydı ve yürütme meclisi olarak görev yapmaktaydı. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta ise bu iki kurulun varlığının ve görevlerinin görünüşte kaldığı esas yetkinin Abdül Rahman Han'a ait olduğunun bilinmesidir. Abdül Rahman Han da ülkeyi yönetirken tıpkı Amir Şir Ali Han gibi ülkeyi dört büyük vilayete (Türkistan[120], Kabil, Herat ve Kandahara) ayırmıştı.[121] Valileri illerin başına hükümet temsilcileri olarak yönlendirmişti. Valilerin birçoğu da Abdül Rahman Han'ın yakınlarından seçilmekteydi. İllere bağlı idari birimlerde hakim, askeri komutan, muhasebeci ve kervan rehberi mevcuttu ve onların başında da hükümdar vardı. Abdül Rahman Han'ın hükümdarlığı döneminde idari faaliyetler ülke geneline yayıldı. Bu dönemde çalışanların arasında görev dağılımı daha iyiydi. Geçmişte halk vergilerini aşiretlerin büyüklerine veriyordu. Abdül Rahman vergi toplama sistemini değiştirmişti. Yeni sistemde vergi toprak ve ticaret üzerindeydi ve devlet memurları tarafından toplanıp merkeze gönderiliyordu.[122] Ülkede işlerin daha iyi yürütülebilmesi için yargıda reformlar yaptı ve Kanun Name'yi kullandı. O dönemdeki il yöneticileri idare ettikleri bölgelerde her istediğini yapabilirlerdi. Kanunname ile bu uygulamaya karşı önlem almış ve yaptırımların

---

[119] Ilia Murtazashvili ve Jennifer Murtazashvili, "Anarchy, self-governance, and legal titling", **Public Choice Dergisi** , DOİ 10.1007/s11127-014-0222-y, (Aralık 2014), s. 294

[120] Kunduz, hulm ve balh şehirleri söylemektedir.

[121] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s.106

[122] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s. 107

sınırlarını belirlemiş oldu. Böylece valiler karar vermek ve işleri yönetmek için yasaya göre hareket etmek zorundaydılar.[123] Yapmış olduğu tüm bu girişimler sayesinde Abdül Rahman Han kendi döneminde sıfırdan bir merkeziyetçi yapılanmaya gitmiş ve birçok başarılı girişimler de bulunmuştur.

1.3.2. İkinci Dönem (1922 -1964)

Abdül Rahman Han döneminde sıfırdan bir girişimle Afganistan'da merkeziyetçi, gerçek bir devlet kuruluşunun temelleri atılmıştı. Bu girişimden sonra ülkede tam anlamıyla demokratik ve merkeziyetçi bir yönetimden söz etmemiz Kral Şah Aman Ullah ile mümkün olmuştur. Kral Şah Aman Ullah öyle bir zamanda gücü ele almıştır ki O'nun dönemi Asya kıtasında siyasi ve ideolojik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye de dâhil olmak üzere çok sayıda Asya ülkesinde kurtuluş ve anayasal hareketler başlamıştı. Bu ülkelerin amacı, mutlak sistemden çıkılması ve anayasal sisteme geçilmesiydi. Asya ülkelerindeki değişimler Afganistan'da da etkisini gösterdi. Aman Ullah yeni kral olarak anayasal düzen taraftarı ve ülkenin bağımsızlığını isteyen bir hükümdardı. Bu nedenle Aman Ullah iktidarı kazandıktan sonra İngiltere'den Afganistan'ın bağımsızlığını tanınmasını istedi. Ancak İngiltere Afganistan'ın bağımsızlığını tanımak istemiyordu. 1919'da üçüncü Afgan-İngiltere Savaşı'ndan sonra, Aman Ullah Han Afganistan'ın bağımsızlığını resmen ilan etti. Afganistan'ın bağımsızlığıyla beraber ülkenin iç işlerine dair de birçok şey değişti.[124]

Afganistan'ın bağımsızlığı ile kral Aman Ullah Han ülke düzeyinde çok sayıda reform gerçekleştirdi. Afganistan'ın ilk anayasası olan "Nizamname Asasi Dulet Aleyhe Afganistan" oluşturuldu. 1922 yılında bu anayasanın Cerge tarafından onaylanmasıyla birlikte ülkenin yeni yasal sistemi kuruldu. Aslına bakılırsa ilk anayasası ile birlikte Afganistan'ın idare hukuku tarihi de modern anlamda başlamış oldu. İlk anayasanın ortaya çıkması ile birlikte ilk kez kralın otoritesi kanun, kabine, meclis ve mahkeme tarafından sınırlandırıldı. Kanuna göre ülkenin yönetimi merkezi yönetim ve yerel yönetim olarak ikiye ayrıldı.

---

[123] Andişmend. s. 60

[124] Sad Ullah Valvalci, **Came Madani ve Demokrasi dar Afganistan**, Kabil: Meyvand Yayınları, 2006, s. 44

1.3.2.1.Merkezi Yönetim:

Kral merkezi yönetimin başındaydı ve onun hükümeti başbakan, yedi bakan ve bir devlet meclisinden oluşmaktaydı. Ayrıca doğrudan kralın kontrolü altında olan bağımsız bir kurum vardı. Bu yapı Afganistan'ın ilk anayasasında (Nizamname Asasi Dulet Aleyhe Afganistan) şöyle ifade edilmiştir:

1- Afganistan hükümeti bakanlar ve bu bağımsız kurum tarafından yönetilir.[125]
2- Merkezi yönetim bağımsız kurum ve bakanlıklardan (savaş, içişleri, dışişleri, milli eğitim, ticaret, maliye, adalet bakanlık) oluşmaktadır.[126]

1.3.2.2.Yerel Yönetim:

O dönemde yerel yönetim aşağıdaki dereceler ile beş birime sahipti:

1- İl: Vali tarafından yönetilirdi.
2- Hükümete ait en büyük bölge (Ala hükümeti): En büyük kumandan tarafından yönetilirdi.
3- Hükümete ait büyük bölge (kalan hükümeti): Büyük kumandan tarafından yönetilirdi.
4- Hükümete ait küçük bölge (hükümeti): Kaymakam tarafından yönetilirdi.
5- Hükümete ait en küçük bölge (Alaka): Muhtar tarafından yönetilirdi.[127]

O zamanki bölünmesine göre, Afganistan'da beş il ve dört en büyük bölge (Ala hükümeti) vardı. O dönemdeki var olan iller şöyleydi: Kabil, Kandahar, Herat, Balkh, Badakhşan ve Katagan. En büyük bölgeler ise şöyleydi: Doğu, güney tarafı en büyük hükümeti, Farah ve Meymine.[128]

Kabilin yöneticisine vali denilirdi ve diğer illerin yöneticilerine vali yardımcıları (Naeb Ul Hüküme) denilirdi. İller ve en büyük bölgelerin yöneticilerinin görevleri arasında fark yoktu.[129] Her köyde bir veya iki muhtar vardı. Hükümete ait en büyük bölgeler, birinci, ikinci ve üçüncüye ayrılmıştı. Hükümete ait en küçük bölge (kasaba) birinci ve ikinci

---

[125] Adliye Bakanlıklığı, **Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan**, Kabil: Daire Altahrirate Meclis Vuzera yayını, 1923, madde 1

[126] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 4 ve 5

[127] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 81

[128] Sarvar Danış, **Hukuk İdari Afganistan**, 2. Basım, Kabil: Ibne Sina Yayınları, 2015, s. 162

[129] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 82

derece şeklinde adlandırılmıştı. Bu bölünmeler var olan bölgelerin sınırları ve önem sırasına göre yapılmakta ve bu sıralamaya merkezdeki hükümet karar vermekteydi.

İl ve Hükümete Ait En Büyük Bölge

İl Yöneticisi (Naeb Ul Hükümet)[130]: Her ilin yöneticisi, ilin de genel olarak başıdır. İl yöneticisi içişleri bakanlığının denetimi altında görevlerini yerine getirmektedir.[131] İl yöneticisinin bölgede İçişleri Bakanlığının temsilcisi olduğunu ve buna karşı sorumlu olduğunu söyleyebiliriz. İlde merkezden gelen komutların uygulanması, il memurlarının performansının izlenmesi ve onlara ait davaları bakılması il yöneticisinin görevidir. Anayasanın 88. ve 89. Maddelerine göre il yöneticisi acil durumlarda merkeze asker göndermelidir. İl yöneticisi vergilerin toplamanmasından, ilin geliştirilmesinden ve güvenliğin sağlanmasından sorumludur. Ancak anayasanın 99. Maddesine göre, il yöneticisinin ildeki askeri durumlarda hiç müdahale etme hakkı bulunmamaktadır. Bu il yöneticilerinin, sadece gerekli durumlarda başkente asker gönderme zorunluluğu olduğu anlamına gelir. İl yöneticileri il düzeyinde bağımsızlığını kazandıktan sonra yönetimde birçok değişiklik yapılmıştır. Merkez ve illlerde çeşitli kurumlar kurulmuştur. Bu kurulan devlet kurumlarından bazıları şunlardır: Eğitim, gümrük, tarım ve nüfus müdürleri, yargı mahkemeleri, maliye, dış ilişkiler memuru, hazine memuru, yazı işleri memuru.[132]

Her ilin kalite seviyesini yükseltmek için maliye müdürü kral tarafından tayin edilmekteydi. Tüm ilin finansal kurumları maliye müdürünün kontrolü altında çalışmaktaydı. Eğer bir memur tüzük ve talimatlara uygun çalışmazsa, maliye müdürü konuyu soruşturma yetkisine sahipti ve raporu valiye teslim ederdi. Şunu belirtmek gerekir ki her ilde maliye müdürü benzersiz ayrıcalıklara sahipti. Yani valinin yokluğunda, maliye müdürü ili yönetmekteydi. Toplanan vergi ilin gelişimi için kullanılıp geri kalanı da merkeze gönderilmeliydi. Sekreter müdürü, il yöneticisinin yaptığı işlerin raporlarını hazırlayıp sunmaktaydı. Tarım müdürü, tarım ve ormancılığın gelişmesinden sorumluydu. Dış işleri memuru, dış işleri bakanlığı tarafından ildeki konsolosluk işlerinin yetkilisiydi. Ayrıca il memurlarının görevden alınması ve ölüm gibi

[130] Kabilin yöneticisini vali denilirdi ve diğer illerin yöneticisini vali yardımcısı (Naeb Ul Hüküme) denelirdi.
[131] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 83-84
[132] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 100

durumlarda il yöneticisi geçici olarak onun yerine birini seçerdi. Bunlar Afganistan'ın bağımsızlığından sonra görülen değişimlerdi.

Afganistan modernleşmesi sürecinde başlangıçta merkezde devlet şurası ve illerde de danışma meclisleri kurulmuştur. Bunun yanında yargı sistemini oluşturan ikili mahkemeler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bireyler arasında (adli mahkeme), ikincisi bireyler ile idare (memurların mahkemesi) arasındaki davayı soruşturmak için oluşturulmuştur. Anayasanın 39. maddeden 49. maddeye kadar olan bölümünde devlet şurasının yapı ve görevleri ifade edilmiştir. 39. Maddeye göre devlet şurası merkezde ve diğer şuralar ise illerde kurulmuştur. 40 .ve 41. Maddeye göre devlet şurası iki tür üyeye sahiptir: Kral tarafından atanan üyeler ve vergi veren kişiler tarafından seçilmiş üyeler.[133] Buna göre, aşiret büyüklerinin devlete vergi verenleri halk tarafından seçilmektedir. Şura üyeleri üç yıl için seçilmektedir.[134]

Devlet şurasının görevleri:

Şura başkan, üç yardımcısı, bir sekreter, başyazar ve yazarlardan oluşuyordu. Bu şura ticaret, ekonomi, eğitim ve vergi gibi konularda devlete tavsiyede bulunmaktadır. Ayrıca şuranın iki önemli görevi şöyledir:

1- Yasama: Şura, anayasanın yorumlanmasından ve kanun hazırlanmasından sorumluydu.
2- Yargı: Kanuna göre davayı çözmek için ise birincil, temyiz ve yüksek olmak üzere üç mahkeme vardı.[135] Bu mahkemelerde devlet memurları gerektiğinde yargılanıyordu. Memurların yargılanması birincil mahkeme tarafından iki üye ile gerçekleşiyordu. Temyiz mahkemesi ise şuranın dört üyesiyle gerçekleşiyordu. Şura başkanının, yüksek mahkemenin başkanı olarak katıldığı yüksek mahkeme, 5 üyenin de katılması ile gerçekleşiyordu.[136]

Kalan Hükümeti (Hükümete ait büyük bölge)

[133] Danış. Hukuk İdari Afganistan, s. 69-70
[134] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 115
[135] Danış. Hukuk İdari Afganistan.s. 70
[136] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s. 120

Hükümete ait büyük bölge büyük kumandan tarafından yönetilirdi. Her Kalan hükümeti birkaç Hükümetiden (Hükümete ait küçük bölge) oluşuyordu.[137] Büyük kumundan ile Naeb Ul Hükümenin (ilin yöneticisi) görevleri arasında hiçbir fark yoktur.[138] Her Hükümetinde mülkiyet müdürü, katip, gümrük, dış ilişkiler memuru mevcuttur. Mülkiyet müdürü, kâtip ve dış işleri memuru, hükümete ait küçük bölgenin danışma şurasının atanan üyeleriydi. Her Hükümetinden (Hükümete ait küçük bölge) Kalan Hükümetine (Hükümete ait büyük bölgede) kadar danışma şurasında temsilcileri vardı. Kalan hükümetilerinde emniyet komutanı yargı gücü olarak bulunmaktaydı.[139]

Hükümeti (Hükümete ait küçük bölge)

Herhangi bir Hükümeti'nde devlet işlerinden sorumlu olan bir yönetici bulunmaktaydı. Yöneticiler merkez tarafından atanırlardı. Yöneticiler bölgenin işlerinin yanı sıra güvenlik, karayolu güvenliği, vergi tahsilatı ve maliye işlerini de yapmalıydı. Ayrıca yöneticiler Naeb Ul Hüküme'den ve merkezden gelen komutları uygulamak zorundaydı.[140] Hükümeti düzeyinde de danışma şurası vardı. Danışma Şurası Başkanı, hükümetin yöneticisiydi. Vergi ve nüfus memuru danışma şurasının atanan üyeleriydi. Danışma şurasının seçilmiş üyeleri yerel sakinlerden ve Alaka'nın (Hükümete ait en küçük bölge) temsilcilerinden oluşturulmuştu.[141] Danışma şurasının üyeleri üç yıl için görevliydi.

Alaka (Hükümete Ait En Küçük Bölge)

Yerel yönetimin dördüncü birimi olan Hükümeti, Alakalara bölünmüştür. Alaka beşinci birimdir. Hükümete ait en küçük bölgeleri ifade etmektedir ve köylerden oluşmuştur. Alaka'yı muhtar yönetiyordu. Muhtar danışma şurası tarafından seçilip içişleri bakanlığının onayı ile resmen atanırdı.[142] Muhtar 20 yaşından büyük ve eğitimli biri olmalıydı. Muhtar memurlara ait davaları soruşturma ile birlikte köy güvenliğinden sorumluydu. Her köyde bir danışma meclisi vardı. Muhtar meclisin başkanıydı. Köyden üç kişi şuranın üyeleriydi. Şura üç yıl için görevliydi.[143]

---

[137] Bknz 1.3.2.2. Yerel Yönetim
[138] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 120-129
[139] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 125-126
[140] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 127-129
[141] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 134-136
[142] Istanukzay. s. 115
[143] Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan, madde 143-144

Farklı birimler arasında görev dağılımı, yönetimin vazgeçilmez şartlarından birisiydi. Daha iyi bir sonuç elde etmek için de iş bölümünün ayrılması şarttı.[144] Bu dönemde ilk kez devlet yönetimi geçmişte var olan mutlak odaklanma sisteminden uzaklaşmıştır. Yine ilk kez yerel yönetime geniş yetkiler verilmiştir. Çoğu devlet memuru önemli pozisyonlara yerel meclis tarafından seçilip İç işleri bakanlığının onayı ile atanırlardı.[145]

1923 tüzüğünün 63. Maddesine göre il yönetimi üç ilkeye dayanmaktadır:

1- Güç ve yetki dağıtılması
2- Görevlerin açık bir şekilde bölünmesi
3- Sorumlulukların açık bir şekilde belirtilmesi.

Memurların yetkileri sınırlı olmakla birlikte her memur görevinde bir üsteki memura karşı sorumluydu. Her ilde her bakanlıktan belli memurlar vardı. Kanuna göre eğer yerli halk memurların davranışlarından memnun olmazlarsa, bir üste bulunan memura şikayette bulunabilirdi.

Tüzük finans, kamu hizmetleri, belediye işleri, devlet, disiplin ve diğer konularda yerel yönetime önemli yetkiler verdi. Şuralar bu konularda karar verebilir ve valinin onayı ile uygulanırdı.

Bu dönemde ilk kez yönetim için idari hiyerarşi ve yetki dağıtılması konuları gibi yüzlerce reform Afganistan'ın merkezi ve yerel yönetim düzeyinde yapıldı.

1.3.3. Üçüncü Dönem (1964 -2003)

Asya ülkelerinde halk anayasalcı ve özgürlükçü düşünceler içerisinde demokrasi hareketlerini desteklemiş ve ülkelerinde uygulamaya başlamışlardı. Fakat Afganistan'da durum farklıydı. Kral Amanullah Afganistan'ı modernleştirmek adına çok çaba harcadı. Onun bu çabaları yenilikleri kavrayamayan Afganistan toplumunda keskin bir tepkiyi de beraberinde getirdi ve bu nedenle Amanullah'ın saltanatı çöktü. Çünkü o zamanlar hatta şimdi bile ülkede eğitim seviyesi yok denecek kadar azdı. Toplumda din kavramı derin bir yer kaplıyordu. İnsanlar dini kullanarak tamamiyle gerici düşüncelerle bu yeniliklere ne yazık ki karşı çıkıyorlardı. Böyle olunca tarih boyunca modernlik ve yeniliklere karşı olup ülke yararına yapılacak birçok gelişimin de önü kapatılıyordu. Kral Amanullah'ın

---

[144] Nasir Istanukzay, **İdare ve Müderiyet**, 5. Basım, Kabil: Sait Yayınları, 2014, s. 38
[145] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir , s.119

ardından, Habibullah Kalakani kısa bir süre için iktidarı ele geçirmişti. Bu dönemde göze çarpan bir olay olmamıştı. Nader Şah iktidarı ele geçirdikten sonra Habibullah Kalakani'yi idam etmiştir. 1931 yılında Afganistan'ın ikinci anayasası (Usul e Asası Dulet Aleyhe Afganistan) Nader Şah tarafından onaylandı. Yeni anayasa ile beraber ülkenin yönetiminde de değişiklikler yapıldı. Ama merkezi ve yerel yönetimi hemen hemen Amanullah zamanında olduğu gibi kaldı.

1.Merkezi Yönetim: Kral hükümetin başıydı. O dönemde yürütme organı başbakan ve bakanlardan oluşuyordu. Bakanlar başbakan tarafından seçilir ve kral tarafından reddedilir veya onaylanırdı. Devletin temel yapısı kanunda merkezi yönetim için 14 bakanlık (savunma, dışişleri, maliye, adalet, eğitim, ticaret, basın, iletişim, sağlık, maden, tarım, planlama, sanayi ve kamu hizmetleri bakanlığı) olarak düşünülmüştü. 1972 yılında devletin temel yapısına yeni eklenen bir kanunla dört bakanlık (çalışma, kamu ihtiyaçları, aşiret ve yüksek öğretim ve bilim bakanlığı) daha eklenmiştir.

2.Yerel Yönetim: Bu dönemde *Ala hükümeti*[146] *ve Kalan hükümeti*[147] ortadan kaldırılmaktadır. Ülkenin her yerinde il, yerel yönetim birimi olarak biliniyordu.[148] Her il nüfus oranlarına göre ilçelere bölünmüştür. Vali kanuna göre yürütme organın temsilcisi olarak ili yönetmektedir.

O dönemde yerel yönetim aşağıdaki birimlere bölünmüştür:

1- İl vali tarafından yönetilirdi.
2- İlçe kaymakam tarafından yönetilirdi.
3- Büyük ilçe (Luye vulusvali) büyük kaymakam tarafından yönetilirdi.
4- Büyük köy (Alake dari) büyük muhtar tarafından yönetilirdi.
5- Köy muhtar tarafından yönetilirdi.[149]

İlçeler kapsam ve nüfus sayısına göre dört seviyeye (birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü) ayrılmıştır. Her ilde bir CERGE (şura) oluşmuştu. CERGE'nin seçilmiş üyeleri gizli, serbest, genel ve doğrudan seçimler ile halk tarafından seçilirdi. Cerge üyelerinden biri başkan olarak seçilirdi. Gelişme hedeflerinin sağlanması ve il yönetimine danışmanlık

---

[146] Hükümete ait en büyük bölge.
[147] Hükümete ait büyük bölge.
[148] Danış. Hukuk İdari Afganistan. s.164
[149] Danış. Hukuk İdari Afganistan. s.164

yapmak Cergenin görevleriydi.[150] Bu şura aynı zamanda yargı yetkisine de sahipti. Bakanlıkların her ilde kamu hizmetlerinin karşılanması için açılmış şubeleri vardı. Kentsel işler için belediye oluşumu öngörülmüştür. Anayasada il şuralarının kurulması öngörülmüş ama uygulamada yapılmamıştır. Bu nedenle bu dönemin yönetiminin merkezi bir sistem olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu sistemde yetki devri de yoktu. Genel olarak anayasada yer alan il şuralarının karar alma yetkileri ellerinden alınarak bir danışma kurulu görevi görmeye başlamıştır.

Nadir Şah'ın oğlu Zahir Şah saltanatının ilk otuz yılında etkili bir rol oynayamadı. Ama 1963 yılında işlerin kontrolünü ele aldı ve yeni bir anayasa çıkarttı. Bu anayasaya göre Afganistan üniter bir devlettir ki idari sistemi merkezileşme ilkesine dayanıyordu. Aynı anayasanın 108. Maddesine göre yerel yönetim illere ayrılmıştır. 109. Maddeye göre her ilde bir il şurası (Vilayet Cirge) vardı. İl meclis üyeleri özgür, gizli ve doğrudan genel seçimlerle seçilirdi. İl meclis üyeleri ilin idaresinde danışmanlık görevinde bulunurlar ve il merkezlerinin gelişimi için hükümete yardımcı oluyorlardı. Belediyeler, Aman Ullah Şah döneminde kurulmuş olmasına rağmen gerçek anlamda aktif olmaları bu döneme denk geldi.[151] Bebrek Karmel'in başkan olarak gelmesiyle yeni anayasa 1980 yılında kabul edildi. Anayasaya göre yerel bölümler şunlardı: İl, ilçe, büyük köy ve köy. Malesef bu dönemde yerel yönetim ile ilgili gelişimler çok azdır. Yerel birimlerde Yerel Cirge'ye ek olarak yerel yürütme komiteleri de öngörülmüştür. Yerel yürütme komitesinin başkanı ve üyeleri kanuna göre belirlenirdi.

Yerel yürütme komitesinin görevleri şunlardır:

1- Yasanın uygulanmasının kontrol edilmesi
2- Vatandaşların özgürlüklerinin, haklarının ve güvenliğinin sağlaması
3- Yerel organları yönlendirmesi ve koordine etmesi
4- Hükümetin yaptığı sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma planlarının uygulaması.[152]

---

[150] Adliye bakanlığı, **Kanun Taşkilat Asasi**. Resmi bakanlığı, Sayı 37, 1965, madde 48

[151] Enstitü Hukukı Mukyasevi Ame ve Hukukı Beyn Ulmelal Maks Pelank, **Hukuk İdari Afganistan**, Çev., Mesut Muhles ve Muhammad Calali, (Almaniya Dışişleri Bakanlığı, 2012), s. 36

[152] Adliye Bakanlığı, Kanun Asasi, Resmi gazete, Sayı 450, 1980, madde 52

Yeni anayasa 1987 yılında Najibullah tarafından kabul edildi. Ancak bu anayasanın illerdeki sakinler tarafından kabul edilmediği söyleniyor. Çünkü o zamanda hükümet Afganistan üzerinde tam bir egemenliğe sahip değildi. Nejibullah başkan olduktan sonra ülkenin resmi adını Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'nden Afganistan Cumhuriyeti'ne çevirdi. Nejibullah zamanındaki anayasanın 128. Maddesine göre devlet ülke yönetimi için yerel şuraları kullanıyordu. Anayasaya göre yerel şuralar üç yıl için öngörülüyordu. Bu şuranın üyeleri halk tarafından seçiliyordu.[153] Yerel şuralar tarafından seçilen komiteler, yerel şuraların yürütme organlarıdır. Yerel şuraların yürütme komitelerinin başında sıraya göre vali, büyük kaymakam, kaymakam, büyük muhtar, muhtar ve belediye başkanı vardı.[154] İlgili tüm kurumlar ve yerel yetkililer, yerel şura ve yerel şuranın yürütme komitesinin kararlarını uygulamak zorundaydı. Najibullah'ın çöküşünden sonra Hamid Karzaiy'a kadar ülkede kanun egemenliğini gösteren herhangi bir belirti yoktu.

Najibullah rejiminin yıkılışı ve Mücahit hükümetin gelişiyle birlikte anayasa kaldırıldı. Burhanuddin Rabbani'nin döneminde anayasa yazılmış ama onaylanmamıştır. Bu anayasa şeriat üzerineydi ve vatandaşların hak ve özgürlükleri yoktu.

1988 yılında Sovyetler'in Afganistan'dan çekilmesi ve 1992 yılında Komünist hükümetin çökmesiyle Mücahitler iktidarı ele geçirdi. Mücahitler farklılıklarından dolayı bir hükümet kuramamışlardı. Hemen hemen tüm iller çeşitli birimlere bölünmüştü ve isyancı ve muhalif gruplar tarafından yönetilirdi. Geçmişe benzeyen bağımsız hükümetler kuruldu. Birden çok Afganistan varmış gibi her aşiretin büyüğü kendi bölgesinin bağımsızlığını ilan etti ve kendi hükümetini yarattı. Öyleki kendileri için para bile bastılar. Böylece Afganistan'da birkaç farklı para birimi ortaya çıktı. Afganistan'ın başkenti Kabil çok sayıda bölüme ayrıldı ve değişik gruplar tarafından yönetildi. Onların çatışmaları Taliban grubunun ortaya çıkmasına yol açtı. 1996'dan beri Taliban başkent de dahil olmak üzere Afganistan'ın yüzde 95'ini kontrol ediyordu.[155] Taliban yönetimi ele geçirdikten sonra tüm uluslararası toplantılarda Afganistan'da bir hükümet kurmayı

---

[153] Valvalc, Sad Ullah. Came Madani ve Demokrasi dar Afganistan, s. 119

[154] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, Sayı.660, madde 128

[155] Ali Reza Şarifi, **Tahlil Guftemani dar Afganistan: Mavane Guftemani Demukrasi**, 1. Basım, Kabil: Farahang Yayınları, 2013, s. 84

planlamadıklarını tek amaçlarının ülkedeki Sovyetleri ve silahlı diğer grupları göndermek olduğunu söylediler. Fakat başkente ulaştıktan sonra kadınların eğitim ve çalışma hakkını yasakladılar.[156] Molla Muhammed Ömer'in İslam Emirliği yaklaşık dört yıl sekiz ay sürmüştür. Bu dönemde ülkenin idari sisteminde çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. En yüksek lider Amir Al Momen'di. Kendisi ülkenin cumhurbaşkanı konumundaydı. Bir de yürütmenin başında bulunan Denetmen Şurası vardı. Şuranın başkanı da Amir Al Momen'di. Bu şura altı üyeden oluşmuştu. Denetmen şurası tüm işlerde temel yetkili referansıydı. Emir ve komutlar Amir Al Mumin'in tarafından verilirdi. Ülkedeki tüm uygulamalar bu şuranın ve dolayısıyla Amir Al Momen'in denetimindeydi. Bu anlattığımız şekliyle ülkede idari olarak iki merkez vardı. Bu merkezlerin biri Kandahar'da ve diğeri ise Kabil'de yer almaktaydı.[157] Yüksek şura yani denetmen şurası Talibanın karar verme organının en üstündeydi ve her zaman Kandahar'daydı. Bu şuranın yanında ek olarak iki şura daha vardı. Birincisi Kabil şurası (bakanlar kurulu) ve ikincisi de askeri şuraydı. Her iki şura raporlarını Kandahar'daki denetmen şurasına göndermekteydi. Bu süre zarfında bakanlar ve valilerin yetkileri azalmıştı çünkü bütün talimatlar Kandahar'dan iletiliyordu.[158] Molla Muhammed Ömer valileri şiddetle kontrol altına almış ve onlara küçük bir bütçe sağlamıştı. Böylece illerde valilerin güçlenmesine engel oluyordu. Taliban idari sistemini Emirlik sistemine değiştirdiler. Taliban tüm Afganistan'da çalışma planlarına aşağıdaki hedefleri takip ettiler:

1- Tamamen bir İslam hükümetinin kurulması
2- Şeriatın uygulaması
3- Camilerin gelişimi ve tamir etmesi
4- Devlet memurlarının yerine dini radikalcileri getirmesi
5- İslam ülkeleriyle samimi ilişler kurmak ve İslami olmayan ülkeler ile şeriata dayanarak iyi ilişki kurmak
6- Kadınlara zorunlu başörtüsü uygulaması

---

[156] Vahid Mujde, **Afganistan ve 5 Sal Sulte Taliban**, 2. Basım, Kabil: Meyvend Yayınları, 2002, s. 18

[157] Muhammad İbrahim Atayi, **Negahi Muhtasar be Tarih Muasir Afganistan**, Kabil: Meyvand Yayınları, 2010, s. 525

[158] Ahmet Şah Foruzan, **Afganistan az Hükümet Mucahedin ta Sokute Taliban**, 1. Basım, Meşhed: Ahangı Kalam, 2010, s. 169

7- Ahlak polisi kurması

8- İslam ordusunun kurulması.[159]

Taliban döneminde devlet memurlarının giyim tarzı değişmişti. Erkekler sakallarını kesme hakkına sahip değildi. Devlet kurumlarında atama sistemi değişmiş ve din adamları düşük eğitim ile kurumlara yerleştirildiler. Taliban illerde güvenliği sağlamak için valiye bağlı grupları kullanmıştı. Valiye bağlı gruplar tüm ilin kontrolünü ele geçirdiler.[160]

Taliban'ın yapmış olduğu bu uygulamalar Afganistan'ın gerilemesine ve var olan tüm demokratikleşme hareketlerinin çökmesine neden oldu. Oysa Afganistan stratejik konuma sahip bir ülkeydi. Afganistan bu konumu nedeniyle soğuk savaş sırasında İngiltere ile Sovyet Rusya arasında tampon bölge olarak kabul edildi. Ancak 11 Eylül El Kaide grubunun saldırılarından sonra ABD saldırıyı El Kaide Örgütü'nün üstlenmesi üzerine Afganistan'a saldırılar düzenledi. NATO 2001 yılında El Kaide grubunun sığınaklarını imha etmek, kalıcı barış sağlamak ve Afganistan'da yeniden bir devlet inşa etmek amacıyla ülkeye geldi.[161]

2001 Bonn Konferansı'ndan sonra Hamid Karzai geçici yönetimin lideri olarak kabul edildi. Bu anlaşmanın ardından geçici yönetim büyük umutla göreve başladı. İnanılmaz dönüşümde uluslararası toplumun yardımıyla tüm gruplar ve siyasi partiler geçici bir yönetimin kurulması, özgür seçimlerin yapılması ve demokrasiye dayanarak hükümet kurulmasına karar verdiler.[162] Aralık 2004'te Hamid Karzai başkanlığında kurulmuş olan geçici hükümetin görevi sona erdi. Hamid Karzai görevinin başında devam etmekle birlikte yeni hükümet sistemi kuruldu. İlk başta Hamid Karzai 4 bakan ve 28 bakanlık ile çalışmaya başladı. Yeni dönemde idari sistemde bazı reformlar, değişiklikler ve kısıtlamalar gerçekleşmiştir. Şu anda ülkenin idari yapısı merkezi ve yerel yönetime bölünmüştür. Şimdiki sistem 25 bakanlık, 6 bağımsız birim, 6 komisyon, 34 il ve 364 ilçeden oluşmaktadır.

---

[159] Istanukzay, Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir, s.147

[160] Mujde. s. 84

[161] Muhib Ullah Nuri, **Nato ve Nazmı Nevin Mantakeyi,** 1. Basım, Kabil: Sait Yayınları, 2016, s. 76

[162] Abdulbaşir Musleh ve Ahmet Najib Mahmut, **Tamin Amniyet bad az Hurucı Niruhayı Hareci**, Kabil: Dehkade Çap Yayınları, 2011, s. 31

BÖLÜM 2: AFGANİSTAN SİYASAL SİSTEMİ VE KAMU YÖNETİMİ

Afganistan'da kanun egemenliği yeni bir konudur. Yani 2001'lerin başındaki temel değişikliklerden sonra ortaya çıkmıştır. Yeni anayasanın kabulü, kanun egemenliğini biçimsel bir şekilde oluşturmaktadır. Afganistan 1924'ten 2004'e kadar altı anayasayı yaşadı. Yeni anayasa demokratik kökene dayanmaktadır. Bu nedenle halk tarafından seçilen kurumları kurmaktadır. ABD müdahalesinden sonra Afganistan'ın idari sistemi yeniden kuruldu. Afganistan, diğer yeni kurulan ülkeler gibi merkeziyetçi sistemi benimsedi. Yani kamu konusunda karar alma hakkını Kabil'deki yürütme gücünün ve onun temsilcilerinin eline vermiştir.[163] Ancak her ne kadar ülkede merkeziyetçi bir sistem uygulansa da esasen ülkede büyük oranda söz sahibi olan aşiret liderleri bu durumu benimsemedi. Gerçek gücün onların elinde olması ve ülkede tam olarak sistemin oturmamış olması da devleti ve aşiret liderlerini karşı karşıya getirdi. Afganistan'da siyasi partiler, sivil toplum kuruluşlarının gelişimi ve tüm siyasi, ekonomik, sosyal konular aşiretin gücünden etkilenir.[164] Fakat Afganistan'ın yeni anayasasında açık bir şekilde geçmişteki haksızlık ve ayrımcılıklar belirlediler ve yeni, tarafsız kanunlar oluşturdular. Afganistan siyasi sistemi yarı başkanlıktır. Afganistan'da dolaylı demokrasi yönetim sistemi kullanılmaktadır ve yönetim halkın seçmiş olduğu temsilcileri tarafından gerçekleştirebilir.[165] İdari yapının düzenlemesinde cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilir, bakanlar kurulu meclisin onayı ile görevlendirilir. Afganistan'ın siyasi gücü yürütme ve yasama arasında bölünür. İdari yapısı merkezi ve yerel yönetimden oluşmaktadır.

2.1.Yürütme Organı

Afganistan siyasi sistemi başkanlık sistemi gibidir. Bu tür yönetim sistemde hükümet meclise karşı sorumludur. Bu sistemde başbakan yoktur. Ancak bu sitemde yürütmenin; yasama ve yargı güçlerinden daha önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ulusal egemenliği iç ve dış düzeyde yansıtmaktadır. Afganistan'da tarihsel ve pratik nedenlerden dolayı hükümetin çalışması için yürütme organınına kapsamlı bir yetki

---

[163] Danış. Hukuk İdari Afganistan. s. 130

[164] Danış. Hukuk İdari Afganistan. s. 130

[165] Nasim Bahman, **Sistem hayı Siyasiye Mukayeseyi**, Kabil: Çaphane Meslaki Afgan-Kabul, 2011, s. 42

verilmiştir. Bu nedenle yürütme organının yasama ve karar alma konusunda geniş bir yetkisi vardır.[166] Yeni anayasada cumhurbaşkanı ve bakanlar yürütmenin en önemli bölümleridir. Afganistan'ın idari sisteminde çeşitli kurumlar ile komisyonlar vardır. Bu kurumlar, cumhurbaşkanın kararnamesiyle özel işler için kurulmuştur. Bu kurumların amacı bakanlıkların görevlerini daha iyi yapmasıdır. Kurulan kurumlar yürütme gücünün bir parçasıdır ancak bakanlar kurulu üyesi değillerdir. Bu kurumlar doğrudan cumhurbaşkanına bağlıdır. Merkez Bankası, Başsavcı, Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, Bağımsız İdari Reform Komisyonu, Bağımsız Seçim Komisyonu, Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Yolsuzlukla Mücadele Kurumu, Merkezi Genel Nüfus Sayımı, Denetleme ve Kontrol Müdürlüğü kararname ile kurulmuştur. Aslında bu yapının da sorunları vardır. Bu kurumlar yürütmenin bir parçasıdır ve doğrudan cumhurbaşkanına bağlıdır ve Ona karşı sorumludurlar. Ancak ne yazık ki uygulamada bu durumun tersi yaşanmaktadır. Örneğin bu kurumlar kolayca cumhurbaşkanı ile görüşemeyip, randevu alamamaktadır. Bunun yanısıra bu kurumun parlemento tarafından sorgulanma hakkının bulunmayışı da yaptıklarının denetimini zorlaştırmaktadır.

Cumhurbaşkanının Sarayı: Cumhurbaşkanının sarayı ülkenin siyasi ve idari merkezi gibidir. Saray'ın en önemli görevi kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktır. Siyasi faaliyetler saray tarafından koordine edilir. Saray'ın en önemli kısımlardan biri cumhurbaşkanın ofisidir. Bu ofis Cumhurbaşkanının günlük program ve işlerini düzenler. Meclis işlerinin ofisi sarayın diğer önemli kısımlardandır. Meclis işlerinin ofisi ise yürütme ve meclis arasındaki ilişkiyi düzenler.[167]

2.1.1.Cumhurbaşkanı

Afganistan sisteminde cumhurbaşkanı hem hükümeti hem de yürütme organını yönetir. Dolayısıyla ülke yönetimi cumhurbaşkanı tarafından ve meclis onayı ile mümkün olmaktadır. Yani üst düzey hükümet yetkililerini cumhurbaşkanı görevlendirir ve görevden alır. Ancak yeni kişiler meclis oyu ile görevlerine başlayabilirler. Tarih boyunca cumhurbaşkanının bağlı olduğu ırk hangisiyse o ırk ön plana çıkarılırdı. Bu yüzden savaş ve güvensizlik olmuştur. Mevcut sistemde cumhurbaşkanı ve meclis

---

[166] Aruni Jayakody,"Afganistan'da Güçlerin Ayrılması: Teori ve Pratik",2015, https://areu.org.af/archives/publication/1509 (1 Mayıs 2019

[167] Abdul Ali Muhmmadi Tamaki, **Hukuk İdari Afganistan**, 1. Basım, Kabil: İrfan Yayınları, 2011, s. 246-247

birbirini dengelemektedir. Cumhurbaşkanı beş yıl için vatandaşların oyuyla seçilmektedir. Anayasaya göre en yetkili kişidir. Bu sebeple siyasi güce ve idari yetkiye sahiptir.[168] Cumhurbaşkanı bu yetkisiyle illerdeki en üst memurların görev yerlerine atamalarını yapmaktadır.[169] Ayrıca yurtdışındaki diplomatik temsilciler de cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Afganistanlı anne ve babadan olan Müslüman kişi, Afganistan vatandaşı olan, kırk yaşını dolduran ve mahkeme tarafından suçlu olmayan bir kişi Cumhurbaşkanı adayı olabilir. Cumhurbaşkanı adayı oylarının yüzde elliden fazlasını alabilirse cumhurbaşkanı olur. Cumhurbaşkanı seçimleri doğrudan, gizli oyla gerçekleşir.[170] Cumhurbaşkanının iki yardımcısı bulunur. Yardımcıları seçimler başlamadan halka sunulmaktadır. Afganistan yasasına göre cumhurbaşkanının iki tür görevi vardır.

Cumhurbaşkanı görevleri:

a) Cumhurbaşkanının özel görevleri: Anayasaya göre cumhurbaşkanının 21 özel görev ve yetkisi vardır. Yani cumhurbaşkanı bu durumlarda tek başına karar alma hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanının hükümetin ve yürütmenin yönetimi (hükümet ve bakanların kararları düzenlenir ve bakanlar kurulu ile farklı alanlarda hükümetin stratejisini ve politikasını belirler), silahlı kuvvetlerin başkomutanlığını yapma, özgürlük ve savunma konusunda gerekli kararları alma, cumhurbaşkanı yardımcılarının istifasını kabul etme, millet meclisi ve Cerge'nin[171] açılışını yapma, gerekli konularda referandum yapma görevlerinden bazılarıdır. [172] Mahkûmlara ceza indirimi ve af uygulama, millet meclisi tarafından onaylanan uluslararası kanun ve anlaşmaların imzalanması ve hükümetin sorumluluğunu oluşturan yasal belgeler cumhurbaşkanı tarafından yürütme yetkisiyle gerçekleştirilir.[173] Cumhurbaşkanı yasama organının başkanı sayılır. Yasayı veto ederek kanun oluşturma yetkisini gösterir. Afganistan'da kanun oluşturma sürecinde kanun meclisin onayından sonra cumhurbaşkanına

---

[168] Enstitü Hukukı Mukyasevi Ame ve Hukukı Beyn Ulmelal Maks Pelank, s. 51

[169] Muhammad Amin Ahmadi, "Baresi Çan ve Çun Kanun Asasi Afganistan", Camşid Yama (Ed), **Islahat Tagir ve Tusee dar Afganistan** içinde (178-201), Kabil: Setare Talaş Yayınları, 2015, s.188

[170] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 61

[171] Geleneksel meclis

[172] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 71

[173] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 64

gider. Cumhurbaşkanının onayı ile yasa çıkartılır. Eğer cumhurbaşkanı kanun önerisini imzalamazsa meclis üyelerinin üçte ikisinin onayı ile yasa oluşur. Ancak resmi gazetede yayımlanmadan kanun geçerli değildir. Kanunun yayımlanması, cumhurbaşkanının emri ile adalet bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ülkedeki üst düzey siyasi, yargı ve yürütme çalışanlarının seçilmesi ve görevden alınması cumhurbaşkanının görevidir.[174] Bu nedenle yerel düzeyde çalışanlar politika kurma yetkisine sahip değildir ve sadece merkezin programlarını yürütür. Afganistan'da karar alma sürecinde en önemli kurumlardan birisi Cerge[175]dir. Bu kurumun açılması cumhurbaşkanının görevidir. Anayasaya göre bağımsızlığı, ulusal egemenliği, anayasa değişikliği, toprak bütünlüğü ve cumhurbaşkanının muhakeme etmesi ile ilgili kararlar Cergenin ele aldığı konulardır.[176]

b) Cumhurbaşkanı ve meclisin ortak görevleri: Anayasaya göre bazı konularda cumhurbaşkanı ve meclisin ortak imzası ile gerçekleşmektedir:

1- Ulusal egemenliği, ulusal birliği, ekonomi ve para sistemi, üretim, sanayi ve tarımın gelişmesi konularında strateji kurması. Eğitim sisteminin gelişmesi, idari yönetimin gelişmesi cumhurbaşkanının ve meclisin yetkilerinden bazılarıdır.[177]

2- Bakanlar ve üst düzey yetkililerin atanması meclis onayı ile gerçekleşir. Bunun yanı sıra başsavcı, ulusal güvenlik müdürü, Kızılay müdürü, yüksek mahkeme başkanı ve üyeleri de meclisin onayı ile atanır. Söylemek gerekirki meclise karşı sadece bakanlar sorumludur. Ama diğer yargı ve yürütme yetkilileri gensoru için yetkiye sahip değildir.[178]

3- Olağanüstü hal oluşturmak meclisin onayı ile gerçekleşir.

4- Savaş, barış ve ülke dışına askeri yardım gönderilmesi meclisin onayı ile cumhurbaşkanının yetkisi ile gerçekleşir.[179]

Ülke yönetimi çok önemli bir konudur. Dolayısıyla cumhurbaşkanı ülkenin geleceğinde önemli role sahiptir. Ancak anayasanın 69. Maddesine göre cumhurbaşkanı devlete

---

[174] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 64

[175] Gelenekselmeclis

[176] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 111

[177] Mohhamady Tamaki, s. 235

[178] Mohhamady Tamaki, s. 237

[179] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 64

ihanet, cinayet ve diğer suçlara karşı yalnızca millet meclisine karşı sorumludur. Fakat cumhurbaşkanın yargılanması pek mümkün değildir.

2.1.2.Cumhurbaşkanının Yardımcıları

Kanuna göre cumhurbaşkanının iki yardımcısı vardır. Bu yardımcılar; devamsızlık, ölüm, istifa, hastalık ve görevden alınma gibi durumlarda cumhurbaşkanına vekâlet eder.[180] Cumhurbaşkanı adaylığını ilan ettiğinde iki yardımcısının adını da ilan etmek zorundadır. Afganistan çeşitli dil ve ırklardan oluşmaktadır. Dolayısıyla cumhurbaşkanının seçimi kazanması için cumhurbaşkanının yardımcıları önemlidir. Cumhurbaşkanının yardımcıları oy bankası gibidir. Cumhurbaşkanın yardımcıları farklı ırklardan olmalıdır. Cumhurbaşkanın yardımcıları ne kadar aşiret gücüne sahipse, cumhurbaşkanı adayı seçimlerde kazanma şansını o kadar yükseltir. Böylece cumhurbaşkanı adayı seçimlerde üç aşiretin oyunu almaktadır. Cumhurbaşkanı adayı oy toplayabilmek için aşiret ve ırkları planlarının başına koymaktadır. Taliban sonrası iki cumhurbaşkanı bu konuyu açık bir şekilde gösterdi. Aynı zamanda bu olay vatandaşların seçimlere katılmasını da sağlamaktadır.[181]

2.1.3. Hükümet ve Hükümetin Görevleri

Hükümet bakanlardan oluşur ve cumhurbaşkanı tarafından yönetilir. Hükümet daha fazla verimli olmak için kurumlar arasında görev dağılımı yapmıştır. Her bölümün başında bir bakan vardır. Bakanların sayısı ve görevleri kanunla düzenlenir.[182] Cumhurbaşkanı önerdiği bakanı meclise sunar, eğer aday meclisin oyunu alırsa bakan olarak atanır. Bakanların görevi kurumun yönetimi, kuruma çalışan alınması ve kanuna göre yetkiyi devretmesidir. [183] Afganistan'da 25 bakanlık var. Her bakanın bir veya daha fazla yardımcısı vardır. Onların görevi bakan tarafından belirlenir. Bakanlıklar kurumlara bölünür ve kurumlar da müdürlüklere bölünmektedir.

Hükümet görevlerini iki bölümde yerine getirir. Bu iki bölüm karar uygulamak ve karar vermektir. Yasama ve yargı kararlarını yürütme organı gerçekleştirir. Bu nedenle gerekli düzenlemeleri onaylar ve uygular. Bu faaliyetlerin uygulanması için memur alıp eğitirler.

---

[180] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 60

[181] Mahdi Arefi, **Neveştarhayi Piramun demokrasiyi Afgani: Fursat ha ve Çaleş ha**, Kabil: Amiri Yayınları, 2014, s.15

[182] Adliye Bakanlığı, **Kanun Asasi**, Resmi gazete, sayı.103, madde 71

[183] Mohhamady Tamaki, s.262

Yürütme organı ülkenin dış ve iç düzeyde politika uygulaması, düzen kurması, kamu hizmet sunması için gerekli kararları alır. Bu görevler anayasanın 75. Maddesine göre şöyledir:

1- Anayasa ve diğer kanunlara uymak
2- Afganistan'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü uluslararası toplumda korumak
3- Düzenin ve güvenliğin sağlanması ve yolsuzluğu kaldırmak
4- Devletin mali bütçesini düzelmek
5- Meclise rapor vermek
6- Sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma programlarını uygulamak.

2.2. Yasama Organı

Yapısal olarak yasama organları tek veya iki meclisli olmaktadır. Afganistan'ın yapısal modeli Fransa modeline dayanmaktadır. Dolayısıyla Afganistan'da millet meclisi ve senato meclisi vardır. Millet meclisi üyeleri beş yıl için doğrudan her ilden seçilir. Her ilin nüfusuna göre millet meclisinde üye vardır. Afganistan'da savaş yüzünden yıllar boyunca kadınlara önem verilmedi. ABD müdahalesinden önce kadına eğitim görmesi için izin verilmezdi. O dönemde kadınların karar alma konusunda herhangi bir hakkı yoktu. Ancak yeni anayasada kadınlara daha önce tanınmayan bu haklar tanınmaya başlandı. Anayasaya göre her ilden en az iki kadın millet meclis üyesi olmalıdır.

Afganistan anayasasına göre Cumhurbaşkanı senato meclis üyelerinin üçte birini seçmektedir. Geri kalan üyeler ise il ve ilçe meclislerinden dolaylı seçimlerle seçilmektedir. Millet ve senato meclisleri görevlerini komisyonlar aracığıyla yürütmektedir. Görevli komisyonlar konuları inceleyerek sonucu meclise sunmaktadır. Ancak gerçek şu ki meclis üyelerinin birçoğu üye imtiyazı ve muafiyeti amacıyla aday olarak kayıt yaptırmaktadır. Çünkü mecliste vekil olarak isteklerini daha kolay gerçekleştirebilmektedirler. Bazı milletvekilleri kendisi veya akrabalarının işlerini kolaylaştırmak ve kolayca ülkeden çıkmak amacıyla aday oluyorlar. Bu nedenle bu üyeler yılda bir veya iki kez mecliste bulunmaktadır. Meclisten uzak kaldıkları için de orada konuşulan konulardan uzak kalmaktadırlar. Böyle olunca da halka herhagi bir yardımları dokunmamaktadır. Afganistan'da genel olarak komutanlar, iş adamları, siyaset adamları milletvekili olabiliyorlar. Çünkü mali desteği ve parti desteğine sahip olmayan adayların seçimleri kazanması zordur. Şu anda milletvekili üyelerinin çoğu

eğitimsiz durumda ve hatta çoğu ilkokul mezunu bile değildir. Bu da millet ve senato meclisinin üye olma şartlarının değiştirilmesi gerekir. Çünkü eğitim seviyesi düşük ve konunun uzmanı olmayan insanlarla yol almak ve yenilikler yapmak kolay olmayacaktır.

Anayasaya göre senato üyelerini seçimi şöyledir:

- İl şura üyelerinden bir kişi dört sene için senato üyesi olarak seçilir.
- İlçe şura üyelerinden de bir üyeyi üç sene için senatoya gönderir.

Millet meclisinin çalışma süresi her yılda dokuz aydır.[184]

Millet meclis üyelerinin yetkilerinin en önemli olanları anayasanın 90. maddesine göre şöyledir:

1- Toplumun gelişmesi için ekonomi, sosyal, teknoloji gibi programların onaylanması.
2- Millet meclisinin ana görevi kanun yapmaktır. Dolayısıyla toplumun ihtiyacına göre kanunları yapar ve değiştirir.
3- Millet meclisinin diğer önemli görevi bütçe konusudur. Devletin aldığı karaları yerine getirmek için bütçeye ihtiyacı vardır. Başka ülkeye borç vermek veya almak için de meclis kararı gerekir.
4- Gerekli kurumları kurması veya kaldırması.

2.2.1.Yasama Organının Görevleri ve Yetkileri

Yasamanın temel görevi kanun yapmaktır. Afganistan'da anayasanın 95. Maddesine göre yasama ve yürütme organları tarafından kanun teklifinde bulunabilmektedir. Afganistan'da millet meclisinin üyeleri önerilen yasayı inceleyip senato meclisine onaylaması için göndermektedir. Önerilen yasayı senato meclisi onaylarsa cumhurbaşkanının imzalaması ile kanun uygulanır. Ancak anayasanın 79. Maddesine göre millet meclisi tatildeyken, yürütme organı yasama emirleriyle kanun çıkarabilir. Bu yasama emirleri ise cumhurbaşkanı onayıyla ugulanır.[185]

---

[184] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, **Az Alıf ta Ya Kitabi Rahnama Barayı Komak be Afganistan**, Kabil: 2012, s.82

[185] Aruni Jayakody,"Afganistan'da Güçlerin Ayrılması: Teori ve Pratik",2015, https://areu.org.af/archives/publication/1509 (1 Mayıs 2019)

Millet meclisinin bir diğer önemli görevi ise yürütme organının mali denetimidir. Millet meclisi yürütme organının planlarının bütçesini onaylar ve bütçenin kullanılması yöntemini kontrol eder. Maliye bakanlığı yürütme organının bütçesini hazırlar ve millet meclisine onay için gönderir. Kabine üyelerinin görev ataması için millet meclisinin onaylanmasına ihtiyacı vardır. Meclisteki her bakan iki kurumun onayı ile (senato ve parlemento) resmi olur. Cumhurbaşkanı bakan adayı seçer, ama bakan olmak için meclisin onayı gerekmektedir. Ancak bakanının görevden alınması için iki kurumun onayı gerekmez. Yani cumhurbaşkanı isterse bakanı görevden alabilir veya meclisin onay vermemesi veya gensoru ile bakanı görevinden alabilmektedir.[186] Şu anda Afganistan yönetim sisteminde eğer bakan adayı meclis tarafından onay alamazsa ise cumhurbaşkanı bu bakanı geçici bakan olarak görevlendirir. Bu durumun yeni aday bulana kadar geçici bir durum olduğu öne sürülür. Yasalara göre bu geçici bakanın 3 aydan fazla görevde kalmaması gerekirken bazı geçici bakan adaylarının iki yıldan fazla görev yaptığını görmekteyiz. Örnek olarak 2007 yılında millet meclisi iki bakanın gensoruyla görevden alınmasını istemişti. Ancak cumhurbaşkanı iki bakandan birisinin görevden alınmasını kabul etmedi ve olayı soruşturmak için yüksek mahkemeye göndermişti. Yüksek mahkeme ise gensoruyu doğru bulmamış ve böylece bakan geçici bakan sıfatıyla görevine devam etmiştir.[187] Bu örnekten da anlaşıldığı gibi açık bir şekilde yürütme ve yasama ilişkisi aynı değildir. Afganistan'da yürütme organı yasamaya göre daha güçlüdür. Afganistan'da yasama ve yargı organlarının tarihinin zayıf olması nedeniyle yürütme organı devlet düzeyinde daha fazla yetkiye sahiptir. Bu durum maalesef ki şu anda da devam etmektedir. Bu nedenle yasama bakanlara onay vermeyerek ve gensoruyla yürütme karşısındaki bu güçsüzlüğünü telafi etmeye çalışmaktadır.[188]

Afganistan'da bakanlar dışında bazı yürütme ve yargı sorumlularının atamaları da cumhurbaşkanı ve meclis üyeleri tarafından gerçekleşmektedir. Bu görevliler şunlardır:

---

[186] Sarvar Danış, **Hukukı Asasi**, 2. Basım, Kabil: Ibne Sina Yayınları, 2012. s. 669

[187] Aruni Jayakody,"Afganistan'da Güçlerin Ayrılması: Teori ve Pratik",2015, https://areu.org.af/archives/publication/1509 (1 Mayıs 2019

[188] Aruni Jayakody,"Afganistan'da Güçlerin Ayrılması: Teori ve Pratik",2015, https://areu.org.af/archives/publication/1509 (1 Mayıs 2019

Yüksek mahkeme üyeleri, anayasaya kontrol eden bağımsız komisyonu, başsavcı, merkezi bank başkanı, Kızılay başkanı ve ulusal emniyet müdürüdür.[189]

2.3. Yargı Organı

Her sistemde yargı organı çok önemlidir. Çünkü toplumda yargı organı adaleti temsil eder ve gerçekleştirir. Ancak bu kurumun adaleti kurması için özgür olması gerekmektedir. Yargıda siyasi ve idari hiçbir kurumun etkisi söz konusu olmamalıdır. Ancak Afganistan'da yargı organı tarafsız olamamaktadır. Anayasaya göre yüksek mahkeme üyeleri cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve meclis onayı ile görevlerine başlar. Yüksek mahkeme üyelerini cumhurbaşkanı veya meclis görevden alamazlar. Ancak bir suç işlenmesi durumunda millet meclis üyelerinin üçte ikisinin oyuyla görevden alabilmesi mümkündür. Yargı organı yüksek mahkeme, temyiz ve ilk mahkemelerden oluşmaktadır.

Başsavcı kurumu bağımsız bir kurumdur ve yargı organının bir parçasıdır. Bu kurumun görevi soruşturma ve denetim yapmaktır.[190]

2.3.1. Yargı Organın Yapısı ve Yetkileri

Yüksek mahkeme kanunları eleştirme konusunda geniş yetkilere sahiptir. Örneğin Kanun, düzenlemeler, sözleşmeler ve uluslararası sözleşmelerin kanuna uygun olması veya olmaması teşhisi yüksek mahkemenin görevidir. Adli işlerin kurulması alanında meclise kanun teklifinde bulunmak da yüksek mahkemenin görevidir. Anayasanın 20. Maddesine göre tüm davalara yargı kurumu bakar. Ancak toplumda yargı sisteminin uygulamalarında farklılıklar görülmektedir. Çünkü Afganistan'da köy düzeyinde adli kurumlar önemli bir role sahip değillerdir. Daha çok aşiret liderlerinin yargıya intikal etmeden önce kendi aralarında toplanıp oluşturdukları Cirge, Şura gibi kurullarla İslam örfü kullanarak sorunu çözmektedirler. Bu da Afganistan'ın yargı yapısında kanunların varolmasıyla birlikte uygulamada resmi olmayan örf ve adetlerin, aşiret kanunlarının da etkisinin daha çok olduğunu gösterir.[191] Anayasaya göre yüksek mahkemenin 9 üyesi vardır ve on yıl için yüksek mahkeme üyeleri çalışmatadır. Cumhurbaşkanı 9 üyenin arasından bir kişiyi başkan olarak seçer. Yüksek mahkeme ulusal, il ve ilçe düzeyinde,

---

[189] Danış.Hukukı Asasi, s.670

[190] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, s.85

[191] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, s.85

adalet sisteminin personel, bütçe ve politikasından sorumludur. Genel olarak yüksek mahkeme her 15 günde bir toplantı yapar. Her toplantı da en az 6 üye ile tamamlanır ve toplantıda oy çokluğu ile karar alınmaktadır. Afganistan'ın yargı sisteminde yüksek mahkemeden sonra temyiz mahkemesi vardır. Her ilde temyiz mahkemesi vardır. Temyiz mahkeme il düzeyinde ilk mahkemelerin aldığı kararları kontrol etmelidir. Temyiz mahkeme ilk mahkemenin kararlarını onaylayabilir, değiştirebilir veya iptal edebilmektedir. En alt mahkeme ise ilk mahkemesidir. İlk mahkeme ilçe düzeyinde bulunmaktadır. Ancak çoğu ilçede güvenlik sorunu nedeniyle ilk mahkemesi bulunmamaktadır.

Demokrasi, toplum kitlelerini yanında tutuğunda istikrarlı ve devamlı olur. Kanuna dayanarak demokratik sistemler istikrar ile gerçekleşir. Ne yazık ki Afganistan'da 200 yıldır sosyal, siyasal ve güvenlik alanında bir istikrar yoktur. Bu yüzden güvensizlik, adaletsizlik ve yolsuzluk ülkede hala devam etmektedir. Afganistan'da Loya Cirge[192] yargının almış olduğu siyasi kararlarda son kararı veren, isteğe göre onaylayan ya da reddeden kurumdur. Loya Cirge çok eskiden beridir var olmakla birlikte ülkenin ileri gelenlerinin oluşturduğu bir kuruldur. Cirge aşiretin büyüklerinden, din adamlarından ve yaşlılardan oluşmaktadır. Afganistan'da zaman geçtikçe bu geleneksel meclis hukuksal bir yapıya bürünmüştür.[193] Cirege'nin varlığı Afganistan meclis yapısında herhangi bir değişikliğe yol açmamış; Cirge iktidara gelen kişiye destek olmuştur. Tarih boyunca düşmanları yenmek için Cirge'den destek almıştır. Genelde Cirge üyeleri halk tarafından değil, aşiret ileri gelenleri tarafından seçilirdi. Seçilen bu üyeler de devletin destekçisi olurlar, iktidara iyi bir destekçi olurlardı.[194]

2.4. Afganistan'da Kamu Yönetiminin Örgütlenişi

2.4.1. Tarihsel Süreçte Afganistan'da Kamu Yönetimi

Ülkelerin idari sistemi insanların yaşamında önemli bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin özelliklerine uygun bir idare sistemine sahip olması o ülkenin gelişimine katkı sağlar. Ancak bazı ülkeler idare sistemini diğer gelişmiş ülkelerden almaktadır. Bu sebeple de birtakım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Afganistan'ın gelişmiş bir ülke olması için Şah

---

[192] Geneleksel meclisi

[193] Muhammad Kasım Daneş Bahtiyari, **Rişe Buhran ve Rahe Tusee Siyasi dar Afganistan**, Kabil: Peyam Yayınları, 1996, s. 83

[194] Daneş Bahtiyari, s.85

Aman Ullah çok çaba göstermiştir. Mevcut idari sistem ise Şah Aman Ulah'ın çabalarının bir sonucu olarak var olmuştur. Afganistan yönetim sistemi Fransa modelinden örnek alınmıştır. Mevcut idari sistem bürokrasi modeline dayanmaktadır.[195] Afganistan'da kamu yönetiminin varlığı 19.yüzyıl itibariyle varolmuştur. Öncesinde literatürde kamu yönetimi terimine rastlamak mümkün değildir. Kamu yönetimi terimi "Ad ve Ministir"den alınmıştır.[196] Kamu yönetimin amacı halka hizmet sunmak, iş birliği yapmak ve vatandaşa destek olmaktır. Kamu yönetimi vatandaşlar ile devlet arasındaki kopukluğu gidermek amacıyla kurulmuştur. Ülkede kamu yönetimi zaman zaman farklı şekiller almıştır. Kimi zaman merkeziyetçi bir sistemi benimserken kimi zaman daha federal bir sistemin hüküm sürdüğü ülkede kamu yönetiminde ilk varoluşundan beridir istenilen başarının sağlanamadığını söyleyebiliriz.

Afganistan'da gerçek kamu yönetimi 1922 yılında oluşturulmuştur. İlk anayasaya göre yönetim, merkezi yönetim ve mahalli birimlere ayrılmıştır. Merkezi yönetimin başında kral vardı. Hükümeti ise başbakan, yedi bakan (savunma, dişişleri, içişleri, adliye, maliye, eğitim, ticaret bakanlıklarından) ve devlet şurası oluşturmuştur. Yerel yönetim ise farklı birimlerlere bölünmüştür.[197] Yerel yönetimde yetki ve hizmet sunma konusunda birimler arasında hiçbir fark yoktu.[198] Bu dönemde ilk kez yerel yönetimlere ve memurlara yetki devredilmiştir.[199] O dönemdeki anayasaya göre idare temeller yetki devri ile kuruluyor ve yürütülüyordu. Her ilde meclisler danışma ve uygulama yetkisine sahiplerdi.

1964 yılında idarenin yapısında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde idare yapısı merkeziyetçilikti ama yetki devri de vardı. İllerde bulunan yetkililer merkezin adına karar alabilirler ve işleyişi sürdürebilirlerdi. Ancak yine de çok önemli konularda merkeze danışma zorunlulukları vardı. İdare merkezi ve yerel yönetim birimlerine ayrılmıştı. Merkezi yönetimde 14 bakanlık (savunma, içişleri, dişişleri, maliye, adliye, ticaret, kamu hizmetleri, basım, sağlık, ulaşım, köy gelişimi, sivil hava, su ve toprak araştırma bakanlıkları) bulunmaktaydı. Yerel yönetimde de çeşitli değişikler

---

[195] Ali Şah Hasani, "Mavane Ectemai ve Farhangi Islahat İdari dar Afganistan", **Fasl name Tahasusi Puyeş**, No 2-3(İlkBahar 2013)

[196] Sahi Muhammadi, **İrade Amme**,2. Basım, Kabil: İrfan Yayınları, 2015, s.2

[197] Bknz. 1. Bölüm

[198] Nezamname Asasi Dulet Aleyhe Afganistan, madde 63.

[199] Salar Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, 3. Basım, Herat: Kuds Yayınları, 2016, s.36

söz konusu olmuştu. Artık bu dönemde yerel yönetimlerin varlığı merkez tarafından tanındı. 28 il (Kabil, Luger, Vardak, Parvan, Kapisa, Lagman, Nangarhar, Kuner, Gazni, Paktiya, Zabul, Kandahar, Oruzgan, Helmand, Çahansur, Farah, Herat, Badgis, Gur, Faryab, Cuzcan, Tahar, Balh, Samangan, Baglan, Kunduz, Badahşan ve Bamiyan) vardı ve her ilde il meclisi vardı. Meclis il gelişimi için hükümete öneride bulunur ve görevlerini il yöneticisi ile yerine getirmekteydi.[200] Ancak yine de kanunda kurulması açıkça belirtilen meclisler uygulamada ne yazık ki kurulamamıştır.

Kamu yönetimi, kamu hizmeti sunma noktasında sosyal yaşamın en önemli kazanımıdır. Kamu yönetimi idarenin bir birimidir ki tüm özel ve kamu kurumları tarafından kullanılmaktadır. Başka bir deyişle kamu yönetimi hükümetin uygulamasıdır. Bir hükümetin meşruiyet kazandığını gösteren kamu yönetiminin varlığıdır.[201]

2.6. Afganistan'da Kamu Yönetiminin Yapısı

2.6.1. Merkezi Kamu Yönetimi

Afganistan'da kamu yönetiminin tarih boyunca çeşitli modelleri denendi. Geçmişte kamu yönetimi devlet gücünü güçlendiren bir araçtı. Ancak hükümetlerin değişmesiyle kamu yönetimi de değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde kamu yönetimi verimli bir şekilde ülke yönetiminde uygulanırken Afganistan gibi gelişmemiş ülkelerde ise kamu yönetimi maalesef verimsizdir. Afganistan'da kamu yönetiminin yaşam süresi bir buçuk yüzyıldan fazla değildir. Merkezi hükümetin oluşturulmasından bu yana çeşitli kamu yönetimi modelleri denenmiştir. Ne yazık ki uygulanan her modelden de istenilen verim alınamamıştır.[202] Her hükümet ülkenin özelliklerini dikkate alarak yönetim sistemini seçer. Afganistan'da siyasi kültür zayıf olduğu için buraya merkeziyetçi bir idare sistemi gereklidir. Böylelikle tüm işlemler merkezden kontrol edilir ve yerel düzeyde de merkezin temsilcileri olan idari birimler kurulmaktadır.[203]

Mevcut anayasa Afganistan'ın en demokratik olan anayasasıdır. Ancak merkeziyetçi bir yapıda olmasına karşın kamu yönetiminin gereklerini yerine getirmek için yerel yönetimlere de yetkiler vermiş ve bu yanıyla da merkeziyetçi olmayan bir tutum içerisine

---

[200] Kanun asasi 1964, madde 109.

[201] Manuçehr Tabatabayi Mutameni, **Hukuk İdari Tatbiki**, 2. Basım, Tihran: Samt Yayınları, 2006, s. 7

[202] Mirveys Ayubi ve Hrun Rahimi, "Sazman ve Taşkilat İdare Ame dar Parto Kanun Asasiye 2004 Afganistan", **AREU**, ISBN 978-9936-641-16-7, No: D1818, (Aralık 2018), s.3

[203] Manuçehr Tabatabayi Mutameni, **Hukuk İdari**, 9. Basım, Tihran: Samt Yayınları, 2004, s. 52

girmiştir.[204] Hükümet bunu yaparken merkeziyetçilik ruhuna koruyarak ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel gelişimini sağlamak amacıyla gerekli yetkileri yerel idarelere devir etmektedir.[205] Anayasaya göre merkezi ve yerel yönetim vardır. Merkezde 25 bakanlık (mili savunma, dışişleri, içişleri, adliye, maliye, ticaret ve sanayı, hac ve vakıf, bilgi ve kültür, sınır konuları, uyuşturucu mücadele, aşiret ve kabileler, kamu hizmetler, ekonomi, teknoloji ve iletişim, köy gelişimi, kalkınma ve gelişim, eğitim, sağlık, şehitler ve engelliler, sivil havacılık, mülteciler ve geri dönenler, kadınlar işleri, parlemanto işleri, su ve enerji ve tarım) vardır. Bakanlıkların yanında bağımsız ve bağımlı kurumlar (cumhurbaşkanının idaresi, ulusal güvenlik şurası, başsavcı, bakanlar sekreterya, bilimler akademisi, ulusal emniyet müdürlüğü, bağımsız yerel yönetimi müdürlüğü, bağımsız seçim komisyonu, bağımsız insan hakları komisyonu, bağımsız idare reform ve sivil hizmetleri, bağımsız barış sağlaması komisyonu, parlemento işleri idaresi, senato işleri idaresi, çevre koruma, yolsuzlukla mücadele idaresi, afetlere karşı mücadele, sayım, beden eğitimi ve olimpiyatlar, kontrol ve denetim, haritacılık, güçebelerin işleri, standartlar idaresi ve şikâyetler müdürlüğü) da vardır.[206] Bu kurumlar cumhurbaşkanına bağlıdır.

2.6.1.1. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı ülkenin en yüksek müdürüdür. Siyasi, idari güç ve yetkiye sahiptir. Afganistan'da cumhurbaşkanı adayı olmak çok kolaydır.[207] Anayasaya göre cumhurbaşkanı dört yıl için seçilir ve bir cumhurbaşkanı sadece iki kez arka arkaya cumhurbaşkanı olarak seçilebilir. Bir kişi üçüncü kez cumhurbaşkanı olarak seçilemez. Cumhurbaşkanının döneminin bitmesine 30-60 gün kala seçimler olmalıdır.[208] Cumhurbaşkanı istifa, hastalık ve ölüm nedeniyle görevinden alınabilir. Anayasanın korunması cumhurbaşkanının görevidir. Bu nedenle Hamid Karzay döneminde "anayasa kontrol komisyonu" kuruldu. Komisyonun yedi üyesi vardır. Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilir ve millet meclisinin onayıyla atanır. Bu kurum anayasa konusunda cumhurbaşkanı ve millet meclisine öneride bulunur. Cumhurbaşkanı, Milletvekili, yüksek mahkeme ve hükümet gerektiği durumda anayasadaki gerekli bölümü tefsir eder.

---

[204] Arimi, İdare Ame Afganistan, s.18
[205] Anayasa, madde 137.
[206] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 41
[207] Bknz. s.46
[208] Anayasa, madde 61.

Anayasa cumhurbaşkanı, hükümet, millet meclisi, yargı organı, idareler, özel ve kamu kurumlarının anayasayı uygulamasından takip edilir.[209] Cumhurbaşkanı yürütme organın başkanı olarak bakanları kontrol eder. Gerekli durumlarda cumhurbaşkanı bakanların kararlarını koordine eder. Cumhurbaşkanı bakanlar ile birlikte ülkenin emniyet, gelişme, savunma, özgürlüğü koruma amacıyla kanunları uygular ve ülke stratejisi ve hükümet politikasını belirtirler. Cumhurbaşkanı milli ve siyasi alanda önemli gördüğü konularda referanduma gidebilir. Ancak refarandumun anayasayı ortadan kaldırma amacına yönelik olmaması gerekir. Affetme ve kanun kurmasının yanında ülke sınırlarının korunması nedeniyle savaş ilanı yetkisi de cumhurbaşkana aittir.

Loya Cerge'nin[210] kurulması cumhurbaşkanının emriyle gerçekleşir. Ancak ulusal egemenlik, özgürlük ve sınır koruması Loya Cerge'nin görevidir. Kurumların başkan seçimi, kanun yapılması, barış ve savaş ilanı cumhurbaşkanın meclis ile ortak görevleridir.[211] Cumhurbaşkanı halkın haklarını korumalı ve kendi pozisyonunu dil, ırk, aşiret, mezhep ve partiye göre kötüye kullanmamalıdır.[212] Cumhurbaşkanı idari ve icra işlerini iki yardımcılarına devredebilir.

Cumhurbaşkanının sarayı ülkenin siyasi ve idari merkezi gibidir. Sarayın en önemli görevi kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktır. Siyasi faaliyetler saray tarafından koordine edilir. Sarayın en önemli kısımlardan biri cumhurbaşkanının ofisidir. Bu ofis Cumhurbaşkanının günlük program ve işlerini düzenlemektedir. Meclis işlerinin ofisi sarayın diğer önemli kısımlarındandır. Meclis işleri ofisi ise yürütme ile meclis arasındaki ilişkiyi düzenler.[213]

Sarayın en önemli bölümlerin birisi Cumhurbaşkanı ofisidir. Bu ofisin 3 yardımcısı ve 9 alt müdürlüğü (medya, formalite, politika, program, personel, mali, saray hizmeti, koruma, güvenlik ve imar) vardır. Bu kurum cumhurbaşkanının günlük program ve işleri, iletişim raporları konusunda görevlendirildi. Sarayın diğer önemli bölümü millet meclisinin işleridir. Afganistan'da cumhurbaşkanı yürütme ile hükümetin başkanı

---

[209] *Kanune Nizaret ber Kanun Asasi*, (t.y), http://icoic.gov.af/fa/page/84651/997, (1 Mayıs 2019)
[210] Geneleksel meclis
[211] Bknz. s.47
[212] Anayasa. Madde 66.
[213] Abdul Ali Muhmmadi Tamaki, **Hukuk İdari Afganistan**, 1. Basım, Kabil: İrfan Yayınları, 2011, s. 246-247

olduğu için bu kurum yürütme ile yasama organları arasında iletişim kurmak amacıyla kuruldu.[214] İdari işleri genel müdürlüğü ve ülke emniyet şurası sarayın en önemli diğer bölümlerindendir. İdari işleri genel müdürü bakanlıklar, devlet kurumları ve diğer organlar bu kurumla görevlerini yapmaktadır. Cumhurbaşkanının emirlerini kurumlara iletir ve kontrol eder. Ülke emniyet şurasının görevi ise cumhurbaşkanı ve meclis üyelerinin adayları hakkında soruşturmadır.

2.6.1.2. Bakanlar Kurulu

Afganistan'ın yeni sisteminde üç tür bakan vardır. Bunlar bakanlığa sahip olan bakanlar, bakanlık sahibi olmayan bakanlar ve danışman bakanlardır. Bakanlık sahibi olmayan bakanlar meclis, dışişleri gibi beli konularda görev yaparlar. Danışman bakanlar ise bakanlar kuruluna öneride bulunmaktadır.[215] Yürütme organı diğer organların karalarını uygular. Kanunların başında anayasa vardır, normal, kanunlarda düzenlemeler ise yürütme organı tarafından oluşturulur.[216] Bakanlar hükümetin üyeleri ve merkezdeki birimlerin başkanıdır. Afganistan'da bakanlar siyasi ve idari seçimle atanırlar. Cumhurbaşkanı bakan adayı seçer ve millet meclisinin onayıyla atama gerçekleşir. Çünkü Afganistan'ın siyasi sistemi karışık sistemlerden bir türdür.[217] Bakanların görevi bakanlığın yönetimi, istihdam ve yetki devredilmesidir. Her bakanın bir veya iki yardımcısı vardır. Ayrıca her bakanlıkta bakan, yardımcıları, müdürden oluşan şura vardır. Bakanlıklar müdürlüklere ve her müdürlük ise bölümlere ayrılır. Afganistan'da bütçe maliye bakanlığı vasıtasıyla bakanlar kurulu ve millet meclisi ile gerçekleşir. Ancak bakanlar da bu konuda yetkiye sahiptir. Bakan bütçeyi düzeltir ve kullanılmasına izler. Bakanlar bakanlığın politikalarını düzeltir ve birimlerini kontrol eder.

Afganistan'da bakanlıkların yanı sıra önemli konularda geçici veya devamlı bağımsız kurumlar cumhurbaşkanının emriyle kurulur. Bu kurumlar yürütmenin bir parçası olmasına rağmen hükümet ve bakanlar kurulunun bir parçası sayılmıyorlar. Bu kurumları bazı idari yönlerden doğrudan cumhurbaşkanı veya bakanlar kuruluna bağlıdırlar.

---

[214] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 41

[215] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 41

[216] Anayasa. Madde76

[217] Abdul Ali Muhammadi, **Hukuk Asasi Cumhuri İslami Afganistan**, Kabil: Hatem Ul Nabiyin Yayınları, 2008,s.335

Ulusal Standard İdaresi: Geçmişte bu kurum maden, maliye ve ticaret bakanlığına bağlıydı. Ama 2007'de bağımsız bir kurum oldu. Bu kurum iki alanda çalışmaktadır. Birincisi standardları düzenlemek ve kurmak. İkincisi ise ülkenin standartları kontrol etmesi. Petrol, ilaç, makyaj, inşaat, yemek gibi ürünlerde bu kurum faaliyet gösterir.

Merkezi Sayım İdaresi: Afganistan'da ekonomi ve sosyal planları çizmesi amacıyla bu kurum kuruldu. Halkın ihtiyaçlarına karşılamak için bu kurum önemlidir. Bu kurum gerekli kurumlar ile iletişim kurma ve sayımı düzenler. Bu kurumun yapısı küçük idarelerden oluşmaktadır:

Halkla İlişkiler İdaresi: Sivil koruması ve istihdam, çalışan eğitimi ve verimi yükseltmesi amacıyla 2013 yılında bu kurum kuruldu.[218] Afganistan'da uzun yıllar kamu ve özel kurumlarda cinsiyet eşitliği yoktu. Bu sebeple 2013 yılında bu kurum kuruldu.

Kamu Ve Bilgi İletişimi İdaresi: Bu kurum sayım içindir. Ancak medya vasıtasıyla sayım ve sonuçları açıklanır.

Mali Kurumlar İdaresi: Saha işlemleri idaresi, bilimsel hesap idaresi, demografi idaresi, ekonomik sayım idaresi, eğitim ve araştırma idaresi, icra müdürlüğü ise merkezi sayım idaresi bu birimin yapısında vardır.

Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü: Bu kurum halk ile hükümeti yakınlaştırmak amacıyla kuruldu.[219]

2.6.2. Yerel Kamu Yönetimi

İl, ilçe, köy, il meclisi, ilçe meclisi, köy meclisi ve belediye yerel kamu yönetimin idareleridir. İl, ilçe ve bakanların temsilcileri ulusal ve merkezi hükümetin temsilcisidir. Bu birimler emirleri yukardan alır ve uygular. Ancak yerel meclisler ve belediyeler halk katılımı ile oluşmaktadır. İlin en önemli idari kurumu validir. Valinin görevi hem siyasi hem de idaridir. Vali ildeki tüm kurumları koordine eder ve ilin idari kurumlarını kurar. Bu idari kurumların başkanları ise BYYM vasıtasıyla atanır. Geçmişte il ve ilçe içişleri bakanlığının altındaydı ancak şimdi BYYM[220]'ün alt kümesidir.[221] Kanuna göre yerel belediye meclislerinin üyeleri ve başkan genel seçim, gizli oyla, özgür ve doğrudan

---

[218] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 41
[219] Bknz. 3. bölüm
[220] Bknz. 3. bölüm
[221] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 41

seçilir. Ancak bu uygulama meclislerde gerçekleşmedi. Yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinden tezimizin üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde bahsedeceğiz.

2.6.3. Yasama Organı

Anayasanın 82. Maddesine göre Afganistan'da iki meclis (millet meclisi ve senato) vardır. Bu iki meclisin arasındaki farklar şunlardır: Millet meclisinin 250 üyesi ve senatonun 102 üyesi vardır. Millet meclisinin üyeleri doğrudan halk tarafından seçilir. Ancak senato üyeleri üçte biri il meclisleri, diğer üçte biri ilçe meclisleri ve geri kalan üyeleri cumhurbaşkanı tarafından seçilir.[222] Millet meclisi adayları 25 ve senato meclisin adayları 35 yaşında olmalıdır. Millet meclisinin yetkileri senato meclisine göre daha yüksektir. Anayasaya göre millet meclisinin yetki alanı şöyledir: Meclis bakanları gensoru ile soruşturabilir ve görevden alabilir. Yasamanın görevi kanun yapmaktır, ancak bazı zamanlarda cumhurbaşkanı kanunu onaylamaz. Bu durumda millet meclisi üçte iki üyesiyle kanunu onaylar.[223]

Meclis yapısı da üç bölümden oluşmaktadır:

Yönetim Kurulu: Meclisin en önemli idare bölümüdür. Meclisin toplantılarını düzenler. Bu kurumun bir başkanı ve iki sekreteri vardır.

Komisyonlar: Komisyonlar çalışma gruplarıdır. Meclisler görevlerini komisyonlar ile yapar. Geçici ve devamlı komisyonlar vardır. Devamlı komisyonlar iki meclise aittir, ama özel veya geçici komisyonlar sadece millet meclisine aittir. Kanuna göre milet meclis komisyonları şunlardır: Uluslararası komisyonu, içişleri, mali ve bakanlıklar komisyonu, şikâyetlerle ilgilenilmesi, yasama işleri, kadınlar ve insan hakları, adli ve yargı, uyuşturucuya karşı mücadele, din ve kültür, sağlık ve işçi işleri, engelliler ve şehitler, güçeme ve mülteciler, çevre ve doğal kaynaklar, denetme kontrolü ve millet meclisin ayrıcılık ve emniyet komisoyunları vardır. Komisyonlar bakanlara soru sorabilir. Senato meclisinin 16 komisyonu vardır: İletişim, savunma, engelliler, mili ekonomi, din ve kültür, sosyal toplum ve cinsiyet, uluslararası, içişleri, yasama işleri, iş meclislerin işleri, çevre, kamu refahı, aşiret ve kabile komisyonları.[224]

---

[222] Anayasa. Madde 83-84
[223] Anayasa madde 94
[224] Rahimi, **İdare Ame Afganistan**, s. 4180-181

Meclis İdari İdaresi: Bu bölümde meclisin icra konuları için memurlar çalışmaktadır. Planlar, koodinator, ulaşım gibi konulardan bu kurum sorumludur.

2.6.3.1. Yasama Organının Görevleri

Yasa çıkarmak yasamanın en temel görevidir. Kanun teklifi yasama ve yürütme organları tarafından yapılabilir. Yürütme organı gerekli önerileri yüksek mahkeme tarafından hükümet vasıtasıyla meclise gönderir. Başka bir deyişle adliye bakanlığı yürütme tarafından gerekli bakanlıklar ile kanun önerisini hazırlar ve bakanlar kurulu onayı ile meclise gönderir. Meclis gelen kanun önerisini onaylayan kurumdur. Kanun önerisi adliye bakanı tarafından mecliste sunulur ve sonra gerekli komisyonlar kanun önerisini inceler ve onay için millet meclisine gönderir. Millet meclisi ise onayladıktan sonra senato meclisine gönderir. Kanun önerisinin uygulama haline gelmesi için cumhurbaşkanına gönderilir.

Yürütme organının mali kontrolü meclisin diğer görevidir. Meclis bu görevi şu şekilde yapar: Gelişim, sosyal, ekonomi, teknaloji programları onaylaması. Borç alma ve verme kararı, kamu mülkleri ve doğal kaynakları kullanım emri ve bütçe onaylaması.[225] Bakanlar ve önemli idari ve siyasi kişilere gensoru ve onay vermesi de meclisin önemli görevlerindendir.

2.6.4. Yargı Organı

Adaleti korumak yargının görevidir. Yargı organı halkı savunmalıdır. Bu nedenle hakimlerin özgür olması gerekir. Yüksek mahkeme üyeleri cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve meclis onayıyla atanır. Diğer hakimler yüksek mahkeme tarafından atanmaktadır.[226] Yüksek mahkeme üyeleri 1. dönemde üç kişi dört sene için, üç kişi yedi sene için ve diğer üç üye ise 10 sene için seçilir. Bu nedenle yüksek mahkemenin üyeleri cumhurbaşkanı veya meclis tarafından görevden alınamaz. Bu durum bir yandan yüksek mahkemenin özgür çalışmasını sağlar diğer bir yandan ise yolsuzluğa neden olabilir. Çünkü ömür boyu görevde olan bu kişiler cumhurbaşkanı ya da parlamento tarafından görevden alınamadığı için bulundukları makama güvenerek yolsuzluğa bulaşabilirler.

---

[225] Anayasa. Madde 90-94

[226] Anayasa. Madde 132.

BÖLÜM 3: ÇAĞDAŞ AFGANİSTAN'IN YEREL YÖNETİMİ

Yeni Afganistan 2001 yılında Bonn anlaşması ile kurulmuştur. Bonn anlaşmasının amacı 23 yıldan sonra Afganistan'a barış getirmektir. Bu anlaşmanın ilk etkisi geçici bir hükümet kurulmasıdır. Afganistan'ın yönetim temeli demokratik düşüncelere dayanmaktadır. Bu nedenle yönetimde merkeziyetçi bir yaklaşım benimsenmesine karşın yerel yönetim ve yerel yönetim birimlerinin görev ve çalışma sınırları da belirtilmiştir. Şu anda Afganistan'da 34 il, 387 ilçe ve 45587 köy vardır. Anayasaya göre Afganistan'da tek hükümet vardır. Merkezi hükümet, yerel yönetim birimler vasıtasıyla iller, ilçeler ve köyler ile bağlanmaktadır. Anayasa'nın 137. Maddesine göre yerel örgütler, yerli halklara hizmet sunmak ve halkın karar verme sürecine katılımını sağlamaya çalışmaktadır. Böylece hem devlet ile halkın arasında bir iletişim sağlanmış hem de halkın da artık yönetime katılımı sağlanmıştır. Merkezi hükümet ve yerel yönetim birimi arasındaki ilişki hiyerarşik bir sistemde yani yukarıdan aşağıya yönetilmektedir. Afganistan merkezi hükümet sistemine sahiptir ve bütün güç Kabil[227] hükümetinin elindedir. İl ve ilçelerin yetki ve sorumlulukları, merkezi hükümet tarafından belirlenir. İller ve ilçeler yerel yönetim birimleri olmasına rağmen, uygulamada özerk değildir ve karar verme yetkisine sahip değildirler.[228]

3.1. ABD Müdahalesi Sonrası Merkezi ve Yerel Yönetimin İlişkisi

Bir bölgenin varolan yerel ihtiyaçlarını karşılamak yerel yönetimlerin en önemli görevidir.[229] *Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki idari, siyasi ve mali ilişkiler genel olarak temsilcilik ve ortaklık modeli temel yaklaşım çerçevesinde açıklanmaktadır.*[230] *Ancak bu modellerin yanında birçok model vardır. Vekalet ve denge modelleri, temsilcilik ve ortaklık modellerinden sonra kullanılan modellerdir. Vekalet modelinde yerel yönetimler, merkezi yönetimin denetimin altında faaliyet gösterebilir. Merkezi izini ölçüsünde altında yürütebilir.*[231]

---

[227] Kabil Afganistan'in başkentidir.

[228] Afganistan Yerel yönetim Policy, Kabil, 2010, s.87

[229] Özcan Sezer ve Tarık Vural, "Kamu hizmetlerin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı" *Maliye dergisi,* 2010, no. 159, https://maliyedergisi.sgb.gov.tr/yayinlar/md/159/%C3%96zcanSEZER.pdf (11 Ağustus 2019), s.207

[230] Veysel K. Bilgiç, "Türkiyed'e merkezi yöneim- yerel yönetim ilişkileri üzerine bir değelendirme", Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecil (Ed), **Yerel yönetimler üzerine güncel yazılar –I** içinde (201-212), Ankara: Nobel Yayın evi, Eylül 2005. s.207

[231] Mehmet Karaarsalan, "Türkiye'de yerel yönetimler reform bağlamında yerel yönetimlerin özerkliği ve denetimi ", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2007), s.5

Dengede ise merkezi ve yerel yönetimler karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı ve işbirliği ile vatandaşlara hizmet sunabilirler.[232]

En kullanılan modellerin ortaklık ve temsilcilik modelidir. Ortaklıkk modelinde yerel yönetimler vatandaşların ihtiyaclarının yerine getirmek için, merkezi yönetimle eşit olduğunu sayılmaktadır. Ancak merkezi yönetim yerel yönetim üzerinede hakim bir konuma sahiptir.[233] *Bu modeli kullanan ülkeler yeel yönetimler hizmet verme konuda merkezi yönetimden bağımsız ve ve hatta farklı konularda merkezi yönetimle işbirliği yapmaktadır.*[234] *Çünkü yerel hizmetlere ilişkin karar ve politikalar ana hatlarıyla ulusal düzeyde merkezi yönetimce belirlenir.*[235]

Temsilcilik modelini kullanan ülkelerde karar alan yetkililer merkezdedir. Çünkü temsilcilik modelinde yerel yönetimler merkezi yönetimin temsilcisidir. Yine merkezi yönetimin yetkileri ülke düzeyinde geçerlilik gösterir bunun herhangi bir sınırı yoktur.[236] Burada varolan yerel yönetimlerdeki yetkililer merkezdeki yöneticilerin karar ve politikalarını uygulamak zorundadır.[237] Yerel yönetimlerin bu uygulama şeklinin daha çok demokrasi yönünden az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde uygulandığını görmekteyiz. Çünkü bu tarz ülkelerde genellikle merkeziyetçi yaklaşım görülmektedir. Ve ne yazık ki bu da ülkede siyasi, mali ve idari konularda geri kalmışlığa sebebiyet vermektedir. Çünkü bu sistemde son karar daima merkeze aittir.[238] Afganistan'ın hükümet sisteminin yerel yönetim ve merkez ile ilişkisi ABD müdahalesi öncesi ve sonrasında pek değişmemiştir. Afganistan da merkeziyetçi yaklaşıma sahip bir ülkedir ve ne yazık ki ülkede kamu hizmetlerine ilişkin kararların alınması ve yerine getirilmesi sadece merkezden mümkündür.[239] Çünkü Afganistan'da valiler cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınırdı. Afganistan'da yönetim merkezi idareye dayanmaktaydı. Şu andaki sisteminde kurumların başkanı ve memurlar merkezden görevlerine atanır. İllerde karar alma yetkisi merkezden gelir. Başka bir deyişle merkez ve yerel yönetimin ilişkisi komut, kanun ve yönlendirmeye dayanmaktadır. Yerel yönetim merkezin karar ve emirlerini yerine getirmelidir. Yerel yönetim görevlerini yerine getirmesi için merkezin iznine ihtiyaç duymaktadır. Merkezin ve yerel yönetimin

---

[232] Karaarsalan, s.5
[233] Eryılmaz, s227
[234] Eryılmaz, s.227
[235] Bilgiç, s. 208
[236] Şengül, s. 1
[237] Bilgiç, s. 207
[238] Eryılmaz, s.227
[239] Şengül, s. 1

bir diğer bağlantısı da finanstır. Ve bu konuda merkezin kararları kesindir. Yerel yönetimler kesinlikle merkezin izni ile hareket ederler.[240] İl ve ilçeler işlerini gerçekleştirmek için merkeze bağlılardır. Çünkü illerin gerekli bütçesi merkezden gelir. Merkez her ilin bütçesini onaylar ve harcamalarını kontrol eder. İller planın gerçekleştirmesi için mali bakımdan merkezin onaylamasına ve iznine bağlılardır. Böylece ilin gelişimi merkeze bağlıdır. Çünkü vergi belirtilmesi ve harcama kurallarını merkez belirtir. Afganistan'da merkezi hükümet dışında vergi özerkliğine sahip olan tek kurum belediyelerdir. Yani merkezi hükümet vergi oranları belirler ve belediyeye ait harcamaların oranları belirleyerek vergi özerkliğini sınırlandırmaktadır. [241]

Belediyeler iki tür bütçeye sahiplerdir. Yılık genel bütçe ve gelişim bütçesi. Yıllık genel bütçe, görevlerini yapmak ve borç ödemesi için belediyenin tahmini gelir tutarıdır.[242] Gelişim bütçesi ise gelişim yerlerinde kullanılmaktadır. Bütçe raporu belediye meclisine onay için gönderir. Sonra BYYM ve daha sonra onaylamak için maliye bakanlığına gönderilir. Ancak Kabil belediyesi doğrudan maliye bakanlığına rapor gönderir.

Belediyeler kendileri için gelir elde etme yetkisine sahiptirler. Ama belediyenin toplanması gereken ücretlerin oranları maliye bakanlığı tarafından belirler. Maliye bakanlığı da yerel koşullara ve insanların ödeme yapabilmelerine maalesef bakmaz. Ama gerçek sorun hangi makamın önerme yeteneğine sahip olduğudur. Bazı zaman valinin emri bile yeterlidir. Bazen il iddia meclisi de önerme yetkisine sahiptir. Şu an bütçe kullanması raporu her altı ayda bir olmalıdır. Ama birçok belediye başkanları bu raporu sekiz aydan sonra maliye bakanlığına gönderiyorlar. Aslında birçok belediye başkanları maliye bakanlığı ve bağımsız yerel yönetim müdürlüğü yerine valiye hesap veriyorlar.

3.1.1. Devlet Kurumları Arasındaki İlişkisi

Genel olarak resmi idare ve belediye yönetimi, devlet kurumları düzeyinde veya belediyeler kendi arasında henüz tanımlanmamıştır. Belediyelerin doğrudan izlenmesi, bağımsız yerel yönetim müdürlüğünün öncelikli görevlerinden biridir. İl ve ilçe belediyeleri çoğu doğrudan valiler veya il idari meclisi gözetim altındadır. Belediyeler

---

[240] Adnan Karataş ve Elif Çolakoğlu, "Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin devlet yapısında yerel yönetim sistemi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2018, Cilt: 32. Sayı:2, https://dergipark.org.tr/download/article-file/473706 (11 Ağustos 2019), s.393

[241] Adnan Karataş, s.393

[242] Adliye bakanlığı, Belediye kanunu, madde90

yönetim, güvenlik, geliştirme sorunlarını çözmesi için il şurası ile gerekli iş birliğini yapmaktadır. Ancak il belediyesi idari otoriteye sahip değildir. Ayrıca il, belediyenin bütçesini kontrol edemez. Ama bazı durumlarda ilçe belediye başkanı, kaymakam veya il belediyesi başkan tarafından denetlenmektedir. Ama Kabil belediyesi doğrudan hükümete rapor vermelidir. Bazı durumlarda ilçe belediyesi, il belediyesine rapor verir. Bunun yanında genel olarak belediyeler birbirinize iş birliği ve uyum yoktur. Belediyeler merkezi kurumlara bağlılar, böylece onların yardım ve denetim desteğiyle bakanlıkların temsilcilerinin hizmetini sunabilirler. Belediyelerin çalışmalarına dair başka bir denetleyici makam, BYYM'dür. Belediyeler gerekli bütçeyi almak için mali bakanlık ile iletişimdedir. Yönetim, güvenlik ve geliştirme sorunları çözmesi için belediye şurası ve belediye başkanı ilçe merkezinde ilçe şurası ve belediye şurasıyla; belediye başkanı köy şurası ile gerekli koordinasyonu yapmaktadır.

3.1.2. Yerel Kurumların Performans Denetlemesi

Afganistan'da en yüksek denetim kurumu, teftiş ve kontrol kurumudur. Bu kurum nihai denetmeden sorumludur. Bu bağlamda BYYM ve bakanlıklar gerekli iş birliği ve raporlamayı sağlayacaktır. Çünkü denetleme kanunu henüz sona ermemiştir. Bu kurum iki tür denetleme yapar. Birinci yol, hükümet hesapları, il düzeyinde devlet kurumları, yerel makamlar, diğer bağımsız kuruluşlar, kamu teşebbüsleri ve Afganistan tarafından uygulanan programlar ve projelerdir. Mali denetmeler gelir ve gider hesapları, finansal raporlama ve bu alandaki performans sonuçlarını içerir. İkinci yol ise, bağımsız yerel yönetim müdürlüğü tarafından yerel kurumların uygulandığı çeşitli programların sonuçlarıdır. İş yasalarına ve yönetmeliklere uygun olarak iç işleri kontrol etmesi ve yasal prosedürleri takip etmesinden emin olmasıdır.

3.1.3. İlin Mali Yapısı ve Bütçelenmesi

Afganistan hükümeti ülkede tek bir ulusal bütçenin oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Yani belediye gelirleri hariç bütün gelirlerin merkezi hükümete havale edilmesi ve oradan yönetilmesini istemektedir.[243]

Gerçek anlamda il bütçesi yoktur. İller yılık harcaması için belli bir bütçeye sahip değildir. Ancak il düzeyinde eğer bakanlığın faaliyeti varsa kendi temsilcisine yılık bütçeyi ayarlar. Yani bir ildeki bakanlıkların temsilcisinin bütçeleri, il bütçesidir.

[243] Adnan Karataş, s.393

Örneğin, Helmend şehrinin bütçesi, Helmend şehrinde faaliyet gösteren çeşitli bakanlıkların toplam ödenek bütçeleridir. Ancak il bütçesi il tarafından oluşturulmak yerine bakanlıklar tarafından il müdürlüğünde bakanlıkların temsilcisiyle istişare ile gerçekleşiyor. İllerdeki bakanlıklar, temsilcilerinin faaliyetlerine ve belirlenen bütçeye değişiklik yapma otoritesine sahip değillerdir. Bütçeleme sürecesinde planlama büyük bir etkiye sahiptir. Yerel topluluklar gerekli olan projeleri belirler. Projeyi değerlendirdikten sonra il gelişme komitesi projeleri seçer, tasarlar, fiyatlandırır ve daha sonra projelere öncelik verir. İllerdeki bakanlıkların temsilcisi, il gelişme komitesinin çalışma sürecine katılır. Her bakanlıkların temsilcileri kendi planlarını hazırlamasından sorumludur. İl gelişim şurası tüm planları bir planla bütünleştirir ve il şurasının onayladıktan sonra gerçeklemesi (onay) için valiye sunacaklardır.[244]

İl planları mevcut döneme göre planmaktadır. Bu dönemde yerel kurumların görevleri şöyledir:

- **Köy Şurası**: Köy şurası köydeki halkın temsilcisidir. Köy halkının öncelikleri ve ihtiyaçlarını yansıtarak önerilen planları düzenlenir.
- **Kaymakam ve İlçe Şurası**: Kaymakam köy halkı tarafından tasarlanan planlarını yerel ihtiyaçlara göre değerlendirir. İlçe şurası projeleri ile göndermek için onaylanacaktır.
- **İl Gelişme Komitesi**: İl gelişim komitesi ilin genel önceliklerini il şurası ile danışarak belirtir. İl gelişim komitesi il planlama taslağını hazırlanması, fiyatlandırması ve önceliklendirmesini yapmalıdır. İl gelişim komitesi planları tamamlandıktan sonra, bu planları bir plana birleştirir ve onay için il müdürlüğüne sunacaktır.
- **İl Şurası**: İl şurası il bütçe ve planını onaylar ve nihai onay için valiye sunar.
- **Vali**: Vali il bütçe ve planını il şurası onayladıktan sonra onaylar.
- **İldeki Bakanlıkların Temsilcisi**: Bakanlık temsilcileri kendi bütçesine göre plan tasarlar. Temsilciler tüm planlar onaylanmasından sonra, planlar ve bütçelerini il bütçe sistemini göre bakanlara sunarlar.[245]

---

[244] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.354-355
[245] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.361-362

Köy düzeyinde planlama için öncelikleri şubat aydından belirtir. Proje fiyatlandırması haziran ayında gerçekleşir. Onaylayan projeler kasım ayı boyunca ilgili bakanlıklara sunulacaktır. Ve aralık ayında onaylanan bütçe bakanlar kurulu ve parlamento tarafından onaylanacaktır. Bakanlar kurulunun bir komitesi planlama ve yerel bütçeyi tahsis için kurulur, bu komite yerel finansal sistemi yönlendirir ve finansal sistem incelenir. Cumhur başkan yardımcılarından biri komite başkanı olacaktır. Maliye bakanı ve BYYM, komitenin yardımcıları olacak ve ekonomi bakanı komitenin sekreteri olacaktır. Bu komite yılda üç kez toplanacaktır. Planlama komitesinin sorumlulukları; illerde projelere uygulanması ve desteklenmesi, illere tahsis edilecek ulusal kaynaklarının yüzdesini belirlenmesi, halkın geliştirme planlarını uygulanmasında kullanılacak bütçelerinin yüzdesini belirlemesi, köy gelişim kurumlara ve belediyelere gönderecek genel geliri düzeyini belirlenmesi, valiye verilen parayı nasıl tüketildiğinin izlenmesi, bakanlıkların temsilcilerin valilere ve il şurasına hesap verebirliği ile ilgili bakanlıkların etkinliğini değerlendirmesi ve planlama ve finansal sistemini tüm performansını yerel düzeyde izlenmesi ve değerlendirmesidir.[246]

Ancak bütçeleme sisteminde il departmanlarının yetkisinin çok az olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir deyişle bütçeleme ve planlama kararları Kabil'de gerçekleşmektedir.[247] 2013-2014 yılındaki sivil toplum kurumun araştırmasına göre bakanlıklar illerin bütçesini dikkat almadığını göstermektedir. Başka bir deyişle bakanlıklarda illerin bütçelenmesi için iyi bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu nedenle bakanlıklar illerin bütçelerini nüfus sayıma göre değerlendirir.[248]

İler, ilçeler ve köylerin bazı ortak görevleri vardır. Bu ortak görevler şunlardır: Barış ve güvenlik sağlaması, yerel halka hizmet sağlaması, sosyal kalkınmanın sağlanması, ekonomik ve kültürel gelişmesini sağlanması, doğal afetler ve olayları karşı durmak için çabalanması, uyuşturucuları ortadan kaldırılması gibidir. Afganistan uzun süreden sonra barışı sağlayan bir ülkedir. Bunun içindir ki Afganistan'ın genç bir ülke olduğunu söyleyebiliriz. Ve bu yüzden daha iyi çalışmak için de bazı yenilikler yapmıştır. Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğünün kurulması bu yapılan yeniliklerden birisidir.

---

[246] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.371

[247] Nemat Ullah Bijen ve diğerleri, "Nazdik Sahtan Dulet be Mardum: Gayri Mutemarkez Sahtan Planguzari ve Budce sazi da Afganistan", **AREU**. Çev., Nemet Ullah Bijen. ISBN 978-9936-628-59-5. No. D1614. (2016), s.8

[248] Ariye Nicat, "Hükümetdari dar Afganistan", **AREU**. Çev., Reza Kazemi. No. D1402. (2014), s. 30

3.2. Bağimsiz Yerel Yönetim Müdürlüğü

BYYM Türkiye'de ve benzer ülkelerde olmayan bir yönetim kurumudur. Afganistan uzun süre savaşla yaşamış bir ülke olduğu için ülkenin yeni sistemi ABD müdahalesiyle sıfırdan başlamıştır. Ülkede uzun yıllar süregelen savaşlar ve sık sık yaşanan rejim değişiklikleri halkın yönetimde yapılan her alandaki yenilikleri benimsemesini zorlaştırmıştır. Dolayısıyla merkezi yönetim ve yerel yönetimin daha verimli olması için kurulan bu kurum halk ile yönetim arasında bir köprü görevi görmektedir. BYYM Cumhurbaşkanı kararnamesi ile kurulmuştur. Bu kurum yerel yönetimlerle ilgilenmek üzere kurulmuştur. Görevi kanun ve yönetmelikleri uygulamaktır. Bu müdürlüğün memurları merkez ve illerde birçok alanlarda çalışmaktadır. BYYM; 34 il, 364 resmi ve gayri resmi ilçe ve 153 belediyede ilgili birimleri vasıtasıyla programlarını uygulamaktadır.[249] BYYM, ulusal ve yerel düzeyde, bağımsız, egemen, şeffaf, hesap verebilir, katılımcı, etkili ve yaygın yönetimi sağlamak için iller, ilçeler ve belediyelerin gücünü arttırmakla yükümlüdür. Yani BYYM, valilerin, kaymakamların, seçilmiş meclislerin ve belediyelerin görevlerini kolaylaştırır. İl, ilçe, belediye ve köy düzeyindeki devlet kurumları yerel halka yerel meclisler yoluyla hesap vermektedir. Bu noktada il düzeyinde il meclisi, ilçe düzeyinde ise ilçe meclisi bulunmaktadır. İl ve ilçedeki bakanlıkların temsilcileri, emniyet teşkilatı, mustutiyet (defterdar)[250] kurumu ve kaymakamlar valiye karşı sorumludur. İlçe düzeyindeki bakanlık temsilcileri, kaymakam ve ilçe meclisine hesap vermektedir.[251]

Yerel yönetim kuruluşlarının temel amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz: şeffaf, müşterek, hesap verebilir ve etkili yönetimin sağlanması, kanunların yerel düzeyde uygulanması, yerel halkın yönetime katılması için yerel kurumların oluşturulması, bu kurumlara destek verilmesi, vatandaşlara hizmet sunmak amacıyla onların hakkının korunması, yerel yönetime vatandaşın katılımı için fırsatlar yaratılması, yerel yönetim kuruluşlarının faaliyetlerinin düzgün bir şekilde yerine getirildiğinin denetlenmesi... gibi.[252]

BYYM'nün politika alanındaki temel görevi yerel yönetimlerle ilgili kural ve düzenlemelerin politika çerçevesini tasarlamaktır. İdari geliştirme alanındaki temel

---

[249] Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 6. 10. 2017
[250] Maliye bakanlığı il müdürü
[251] Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 6. 10. 2017
[252] Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 31.10. 2017

görevleri ise yerel kurum ve kuruluşlara destek olarak onların yeteneklerini geliştirmesine katkı sağlamaktır. Yine yönetim ile ilgili görevlerine bakacak olursak; vatandaşlar ve diğer ortakların yönetim sürecine katılımı için destek sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Yerel organlar aracılığıyla planlar yapması ve ulusal yenilikleri kolaylaştırması da destek görevlerindendir.[253]

3.3.İl Yönetimi

İl yönetimi merkezi bir yönetim anlayışı doğrultusunda oluşturulmuştur. İl yöneticileri, illerde planlama veya bütçeleme konusunda çok az yetkiye sahiptirler. Başka bir deyişle, bakanlıklar merkezde yetkiyi elinde bulundurmaktadır. İllerdeki kuruluşlar üç aylık mali harcamalarını, bakanlıklarca belirlenen bütçelerinden yaparlar. Yani il yönetimi finansal açıdan özerk değildir. İl yönetimi ayrıca idari örgütlenme, personel yönetimi gibi konularda da özerk değildir. Kamu çalışanlarının işe alınması, tayini gibi konularda il yönetimlerinin sembolik bir rolü bulunmaktadır. İl yönetiminin kurumsal yapısı merkezi hükümetçe belirlenmektedir. İllerdeki kamu personeliyle ilgili kararların çoğu başkentteki bakanlar tarafından idari reform komisyonu, kamu hizmeti kurumu ve BYYM'nün tavsiyesiyle alınır.

3.3.1. Vali

Valiler il düzeyinde yürütmenin başıdır. Bu nedenle merkezden gelen emir ve talimatları yerel idarelere iletmektedirler. Valiler devlet başkanı tarafından atanır ve yine başkan tarafından görevden alınır. Ancak siyasi anlaşmasızlıklar yüzünden Afganistanın başkanı yani Aşraf qani Ahmmadzai Balkh eski valisiniyi görevden alamıyordu. Afganistan'da ırk bağlantısı çok önmeli rolü sahiptir. Aşraf Qani bir peştun ve Balkh'ın eski vali ise Ata Mohammad Nur Tajik haklarından en güçlü olanlar birisidir. Afganistanın başkanı, Balkh'deki eski valisinin istifasini istedi. Fakat Ata mohammad nor bu harekete açıkça karşı çıktı. Bu süreç kaç ay sürdü. Ancak merkezden tarafından yetkisiz vali, ilde tam yetkiyi sahipti. Çünkü Balkhın bir ilçenin kaymakmı işten aldı ve başka ilçeyi yeni kaymakam seçmiş. Balkh eski valisi başkana karşı karşı gelmesi yan etkisi de vardı. Balkh valisinin muhalefetinden sonar Samangan, Kunduz ve Badahşan valileri de başkanın emrisine karşı durdular. Bu olay ülkedeki idari ve siyasi ilk kişi kabiliyet ve

[253] Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 31.10. 2017

güce sahip olamdığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle Afganistanda il valilerin seçimi görünüş olarak yasaya göredir. Ama gerçekte il valilerin güçlü bir güce ve desteğe sahip olan aşiret liderleridir. Valiler resmi olarak ildeki kurumların arasında koordinasyon uygunamasından sorumludur. Valiler resmi olarak ildeki kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasından sorumludur. Valiler görevlerini il idare meclisi ve il geliştirme komitesi ile birlikte yürütürler. Türkiye'de ise vali merkezden gelen kanunları uygulamaktadır. Türkiye'de valiler il genel meclisi ve il encümeni tarafından alınmış kararları uygular.[254] İl geliştirme komitesi, il planlarının yapılmasından sorumludur. Kanuna göre valiler başkan ve BYYMne karşı sorumludur. Valilik idari ve siyasi açıdan önemli bir makam olarak kabul edilmektedir.[255]

3.3.1.1. Valilerin Görev Ve Sorumlulukları

Vali ildeki en yüksek idari temsilci ve yerel yönetimden sorumlu olarak çeşitli görevlere sahiptir. Valinin görevleri idari, siyasi ve güvenlikle ilgili olanlar şeklinde üçe ayrılabilir. Afganistan'da tüm valilerin nitelikleri yasal açıdan aynıdır. Ancak valilerin fiili gücü o ildeki aşiret ilişkilerine göre önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin nüfusun Peştun ağırlıklı olduğu bir ilde vali de Peştun ise yoğun aşiret ilişkileriyle orantılı olarak vali çok fazla güce sahip olabilir.

İl düzeyinde valilerin görevi şunlardır:

- Barış, güvenlik, kamu düzeni, kanun egemenliği ve insan haklarının korunmasının sağlanması. Uyuşturucu ile mücadele, yoksulluğun azaltılması, merkezi ve yerel yönetimlerin faaliyetleri arasında koordinasyon kurulması, kamu işlerinin düzenlenmesi ve finansal yönetimin iyileştirilmesi vb.
- Valiler siyasi sorumluluklara da sahiptirler. Vali siyasi görevlerini il düzeyinde karar alma ve yasaları uygulama yoluyla yürütmektedir. Bu bağlamda vali yabancı uyrukluların giriş ve çıkışını kontrol eder, il düzeyinde siyasi konsolosluklar ve siyasi temsilciler ile iletişim kurar. Vali ildeki kurumlar arasında uyumun sağlanması ve ildeki kurumların ve bu kurumlarda çalışanların performans ve denetiminden sorumludur. Ayrıca vali

[254] Bilal Eryılmaz, **Kamu yönetimi**, 6. Basım, İstanbul: Umuttepe yayıncılık, 2013, s. 186
[255] Mohhamady Tamaki, s. 273

vatandaşların özgürlüklerinin korunması ve seçim güvenliğinin sağlanması konusunda gerekli iş birliğini yapmaktadır. Türkiye'de de vali aynı görevlere sahiptir. İl geliştirme toplantıları ayda bir kez vali başkanlığında yapılır. Bu toplantıların amacı il planlaması ve mali denetimdir.

- Vali ildeki gelişmeleri BYYMne rapor eder.
- Vali yerel kurumların vatandaş ve il meclisine hesap vermesi sürecini kontrol etmektedir. Böylece eğer vatandaşlar kurumlardan memnun değilse bu kurumları vali ve il meclisine şikâyet ederler.[256]
- Valiler ilçelerdeki çalışmaları, ildeki kurumları, ilin günlük işlerini ve çeşitli konuları merkeze raporlar. Halkın huzur ve güveninin sağlanması, çalışanların atanması, gelişim planlarının izlenmesi, ildeki bütçe ve harcamaların izlenmesi gibi konularda liderlik yapar ve ilde hükümeti temsil eder.[257]
- Vali acil durumlarla mücadele komitesinin başkanıdır. Bu komite il düzeyinde doğal afetlerden doğacak zararların azaltılması için hazırlık, acil müdahale ve yeniden yerleşim faaliyetlerini denetlemek ve yönetmekten sorumludur.
- Düzeni korumak ve güvenliği sağlamak devletin ana görevidir. Vali ilde hükümetin temsilcisi olarak düzeni korur ve güvenliği sağlamaktan sorumludur. Böylece vali emniyet güçlerinden de sorumlu bir yöneticidir.[258]

Valiler yasa gereği yukarıda saydığımız görev ve yaptırım gücüne sahiptir. Kanunlarda görev tanımı bu şekilde belirtilen valiler uygulamada ise ilde yasa ve kuralların gösterdiğinden çok daha fazla güce sahip olabilmektedir. Daha açık bir şekilde il düzeyde güç valinin elindedir. Valilerin birçoğu pozisyonun kötüye kullanmaktadır. Örneğin bazı illerde valiler, ilin güvenlik ve ekonomi kaynakları elinde tutar. Ve böylece her isdtediğini yapar. Bazı valilerin kimi zamanlarda kurallara aykırı olarak insanları işten çıkardığı ya da atama yapabildiği görülmektedir. Valiler illerde açık bir şekilde akrabalarını kamu ve özel kurumlara yerleştirebilir. Bu durum hala Afganistan'da hukuk devletinin yeteri kadar işlerliğinin olmadığını ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda

---

[256] Afganistan Yerel yönetim Policy, s. 123.
[257] Mohhamady Tamaki, a.g.e. s. 274.
[258] Kanun Polis, (2005), Adliye Bakanlığı, Sayı 994, 27.9.2009

Afganistan'ın geçmişi ile ilgili bir durumdur. Nitekim geçmişten gelen aşiret ilişkileri ve kişisel özellikler Afganistan'da hala önemli bir değişkendir.

Kanuna göre il düzeyinde vali güvenlikten sorumludur. Ancak yerel yönetimin mevcut sorunlardan biri güvensizliktir. Tarih boyunca bu sorun halkın memnuniyetsizliğini nedenidir. Valiler illerde güveni sağlaması için İçişler bakanlığında yaspısında köklü değişiklikler yapması gerekir. İllerde güvenlik getirmek için iyi bir eğitim gören polisa ihtiyaç vardı. Şuanda çoğu illerde güvenlik durumu korkunçtur ve hatta bazı bölgeler polis ve hükümetin kontrolu altında değildir.

Elbette hükümet yetkileri de bazı çözümler üretiyorlar. 2008 yılında polis eğitimi başarısız olunca, mahalleler korumak için yerel güçler ortaya çıktı. Ancak 2010 yılında ABD vasetesiyle yerel polisi resmen kuruldu. ABD ordusu yerel polisin tasarımcısı ve mali bakımdan destekçısıdır. Başaka bir değişle köy ve bazı bölgeler ordu ve polisin rolü yoğun değilse, yerel polisi sorumludur. Fakat aslında yerel polisler polis değildir. Yani yerel polisi yasa uygulama konusunda yetkili değildir. Yerel polis yerel halktan oluşturmakatadır. Yetkilerinin kapsamı belirtilmiştir ve yalnızca mahallelerinin güvenliği ve savunmasından sorumludur. Fakat ne yazık ki bu oluşum da başarlı olamadı. Yerel polisi cinayet, tecavüz, keyfi tutuklama, toprak alaması işlerini yaptılar. Hükümet be eylemleri durdurmaya başarlı olamdı. Çünkü yerel güçlü kişiler yerel polise destek veriyorlar. Dolayısıyla kimse yerel polisi sorgulamıyor.

Valiler başkan ve BYYM'ne harşı sorumlu ve hesap vermeliler. Valiler illerdeki mevcut faaliyetleri, güvenlik, egemenlik, ekonomik ve geliştirme faaliyetlerini BYYMne rapor vermeliler. Söylediğimiz gibi illerde valliler siyasi görevlerden sorumludur. Valiler başkana da karşı sorumlular. Valiler il meclisine ve il meclis aracığılıyla ildeki vatandaşlara hesap vermektedir. Valiler yasaya göre ayda bir kez il meclisine gerekli evrak ve belgeleri verir. İl meclisi aylık toplantıları düzenlememek için valiyi sorgulayabilir. İl meclisi eğer validen memnun kalmazsa, başkan ve BYYM'ne iletir.

3.3.1.2. Vali Yardımcısı

Yerel yönetimler yasasının 19. Maddesine göre vali, vali yardımcısının görev ve sorumluluklarını belirlenir. Vali yardımcısı tüm faaliyetlerini yöneticinin liderliği ve görüşü altında yürütür. Vali yardımcısınının görev ve sorumlulukları şunlardır:

- Vali yardımcısı yüksek rütbeli bir memur ve ilin yürütme işleri sorumludur.
- Valinin yokluğunda vali yardımcısı valinin yetkilerine sahip olacaktır.
- Vali yardımcısı ilindeki idari işlerini uygulanmasından sorumludur.
- Valinin liderliğinde vali yardımcısı, valilik ofisinin yıllık genel bütçesinin yönetmesi, bütçe uygulanmasını gçzetimi değerlendirme ve raporlama konulardan sorumludur.
- Vali yardımcısı il'de valinin işlerini uyugulamaktadır.
- Yılık planlar öneriler köyler'e kaymakam tarafından olunmaktadır ve vali yardımcısı toplanması ve izlenmesinden sorumludur.
- Vali yardımcısı, devlet kurumları programlarını geliştirmesi için imkanların kolaylaştırması sağlamaktan sorumludur.
- Vali yardımcısı, yerel departmanların faaliyetlerinin yürütülmesi sürecinde ve yerel birimlerini kontrol ve denetlerden sorumludur. Ayrıca vali yardımcısı, vali'nin ofisindeki mali, icra ve idari işlerindan doğrudan sorumludur.
- Vali yardımcısı il'deki idareleri yönetmektedir. Ve çalışanlar tarafından kanunun uygulanmasını denetme yapmaktadır.
- Vali yardımcısı, il düzeyinde ekonomik, sosyal, politikal ve hükümet çalışmasından bilgi sahip ve farkında olmalıdır.
- İl müdürlüğünün tüm idari bölümler vali yardımcısına rapor verilir.
- Vali yardımcısı, günlük il müdürlüğünün için günlük, haftalık ve aylık çalışanların çalışma planı düzenmektedir.
- Vali yardımcısı, il müdürlüğünün çalışanların performansı gözetim ve gerekli önerileri sağlayacaktır.
- Barış sağlanmsı, güvenlik, düzen, kanun egemnliği, ekonomi, sosyal, eğitim ve kültürel işler gelişmesi, iyi yönetim oluşturması, yoksuluğun azaltması, hastalıklara karşı mücadele, afetlere karşı mücadele, uyuşturucu yetiştirmesine karşı mücadele yapması konularda valiye gerekli danışma ve tavsiyeden sorumludur.

- Vali yardımcısı, il düzeyinde devlet dairelerinin yetkili olanlara tavsiye etmelidir.[259]

3.3.2. İl İdari Meclisi

Afganistan'da İl meclisi 1964 yılında kuruldu. Bu meclisin kuruluş amacı, vali başkanlığında bakanlıkların ildeki temsilcileri arasında bir koordinasyon mekanizması oluşturmaktır. İdari meclisin üye yapısı şu şekildedir: vali, valinin yardımcısı, mustufi[260], il emniyet müdürü, saranvallar[261] ve ildeki kamu kurumlarının başkanları. Eğer meclis davet ederse kaymakamlar da toplantılara katılabilirler. İl idari meclisi her hafta toplanır. İl idari meclisinin kararları oy çoğunluğu (50+1) ile alınır. İl idari meclisinin görevleri şunlardır: devlet arazilerinin kiralanması ve satılması, devlet borçlarının taksitlere bölünmesi. İl geliştirme şurası ile birlikte il idari meclisi önemli bir role sahiptir. Çünkü her iki meclis de kurumları koordine etmekten sorumludur. İl idari meclisi idari işlerin koordinasyonundan sorumlu iken İl geliştirme şurası kalkınma işlerinden sorumludur. İl idari meclisi, ilin kalkınma planlarının uygulanmasından sorumludur. Fakat bu planların tasarlanması, bütçelen dirilmesi ve planlar ve bütçeler arasında ilişki kurulması il geliştirme şurasının görevidir. İl idari meclisi her hafta toplantı yaparken il geliştirme şurası ayda bir kez toplantı yapar. İl idari meclisi ve il geliştirme şurası, İl meclisi aracılığıyla vatandaşlara hesap verirler.

3.3.3. İl Meclisi

Afganistan il meclisi yasalara göre; il düzeyinde üyeleri halk tarafından seçilen tek kurumdur. Türkiye'de de il genel meclisinin üyeleri halk tarafından seçilir. Afganistan il meclisi kanununun 2. maddesine göre il düzeyinde halk ve sivil toplum örgütlerinin devlet yönetimine katılabilmesi için il meclisi kurulmuştur. Afganistan hükümeti il meclisinin etkin bir role sahip olması için çabalamaktadır. Ancak bu doğrultuda hiçbir seçim yapılmamıştır. Yönetimdeki temel zorluk, halk ve hükümet arasındaki mesafe ve güvensizliktir. Yöneticilere ve kurumlara erişim eksikliği halk arasında memnuniyetsizliğe nedeni olmaktadır. Merkezi hükümet bu meclislerin güvenlik, siyasi ve yeniden yapılanma alanlarında yerel yönetimlerle daha iyi bir iş birliği yapmasını

---

[259] Afganistan Yerel yönetim Policy, s. 147-150
[260] İldeki maliye bakanlığı temsilcisi
[261] Savcılar

sağlamak için çalışmaktadır. 34 ildeki il meclisleri küçük parlamentolar gibidir. Valiler, kaymakamlar ve diğer kamu kurumlarının başkanlarının faaliyetlerinin izlenmesi il meclisinin temel yetkilerinden birisi iken zamanla yasa sadece mali konularda il meclisine izleme yetkisi vermektedir.[262] Fakat bu yetkinin uygulanabilirliği de günümüzde oldukça sorunludur, hatta yok denecek kadar azdır. Çünkü il meclisinin gücü valinin gücüne kıyasla daha azdır. Buradaki temel sorunlardan birisi valilerin merkezden atanıp merkeze karşı sorumlu olmasıdır. Nitekim vali il meclisine hesap vermek zorunda değildir. Çünkü valiler asıl itibariyle başkana ve BYYMne karşı sorumludur. Burada esas olan il meclisinin politik gücünü arttırmaktır. Bu gerçekleştiği takdirde valilere ve hatta merkezi hükümetin kararlarına dahi karşı durulabilir.[263]

3.3.3.1. İl Meclislerin Bileşim ve Yapısı

Her ilde halka ve sivil toplum ile devlet kurumlarına daha iyi katılmak için il meclisi kurulmuştur. İl meclisin toplantıları her onbeş günde yapılır. Vali, il meclis kanunun 9. Maddesini dikkate alarak, meclis toplantılarına katılır ve gerekirse ekstra toplantı önerebilir. Anasayaya göre il meclisin kanun çerçevesinde devletin geliştirme hedefleri ve işlerin iyileştşrme konularda katılır ve valiye tavsiye bulunmaktadır.

Şu anda her 34 ilde bir meclis vardır. Meclis üylerin sayısı her ilin nüfusuna göre 9 ila 29 arasında değişmektedir. İl meclisin üyeleri toplam 458 kişidir. Ama sadece 458 kişiden 97 kadındır. İl meclislerinde atanmım üye bulunmamaktadır. Başakan, başkan yardımcısı ve sekerter üyelerin arasından seçilir. Bu meclisler her biri üyelerin arasında bir kişiyi senato'a gönderilir.

Ama malesef topluğun aşiret yapısı sahip olduğu için yerel güçlü insanlar, meclise üye olarak gimek ile kendi güçlerini gösterilir. Yani mecliste görevlerini getirmesi yerine kendi güçlerini gösterilmektedir. Böylece aşiret lşderler, yerel komutanlar, yerel esnaflar ve yerel güçler il meclisin üylerini sayılmaktadır. Bu insanların çoğu düşük eğitim gördüler. Bu yüzden bu üyeler genelde saysaları çiğniyorler ve zengin olduğu için polis onlara hatta yardım ediyor.

---

[262] Hüseyin Siret, "Hesab Dehi ve Şefafiyet dar İdarat Mahali Tagviyet Mişavad", **Rozname 8 Sobh**, 28.10.2014, s. 1

[263] Ayub Arvin,"Şurahaye Mahali Çera Gudret Nadarand", **BBC**, 12. 02. 2015, s. 1

3.3.3.2. İl Meclisinin Görevleri

1- Ekonomik, sosyal, sağlık, eğitim ve çevre programlarının geliştirilmesine katılmak ve illerde geliştirme planlarını yapmak.
2- İldeki kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşlara hesap verebilirliğini sağlamasıdır.
3- İl meclisi ayrıca bakanlıkların taşra müdürlüklerinin faaliyetlerini izler.
4- İl meclisinin bir diğer görevi il geliştirme planı ve bütçe yapımına katılmasıdır. Çünkü il meclisi yerel halkın temsilcisidir.
5- Valiler faaliyetlerini aylık rapor halinde il meclislerine sunar. Valiler faaliyetlerini aylık rapor halinde il meclislerine sunar. İl meclisi eğer validen memnun kalmazsa, BYYM'ye ve Cumhurbaşkanına şikâyette bulunabilir.
6- İl meclisi kamu şikâyetlerinin incelenmesinden de sorumludur. Vali ve ildeki bakanlıkların temsilcileri şikâyetlerin çözülmesi amacıyla il meclisi aracılığıyla vatandaşlara cevap vermektedir.
7- Yerel sorunların ve aşiretler arasındaki ihtilafların Cerge[264] aracılığıyla çözülmesi.
8- Vali ve devlet kurumlarına aylık danışma toplantılarının düzenlenmesi.
9- Ulusal egemenlik yapısında il meclisi, yerel halkın ana temsil organıdır. Bu amaçla il meclisi en az üç ayda bir yerel halklar ile danışma toplantıları düzenlemektedir.
10- Yerel barışın sağlanması, kanun egemenliğinin tesisi, insan halklarının geliştirilmesi ve huzurun sağlanması faaliyetlerine katılmaktadır.
11- Zorla evlilikler, bad dadan zan[265] ve bunlar gibi şeriata aykırı adet ve geleneklerin kaldırılmasına çabalamaktadır.
12- Uyuşturucu imalatı, satışı ve depolanması ile uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi amacıyla halka bilgi vererek halkın uyuşturucuyla mücadelede aktif katılımını sağlar.
13- Kültürel ve tarihi eserlerin korunmasına dikkat eder.
14- Devlet ve kamu varlıklarının gasp edilmesini önler.

---

[264] Geneleksel meclis

[265] Afganistan'daki geleneksel geleneklerden "Bad da den"dir. İki aşiret arasındaki sorunu çözmek için suçlu olan aşiretin ailesindan bir kızı diğer aşirete verilir ve böylece sorunu çözülür

15- Afganistan ulusal geliştirme stratejisinin uygulanmasına katılır.

16- Çevre koruma ve doğal afetler konularında katkıda bulunur.[266]

Afganistan'da yasaya göre kalkınma ile ilgili işler il kalınma meclisinin iş birliği ve danışmanı gerçekleştirir. Türkiye'de ve onun gibi ülkelerde merkezi ve yerel yetkileri açık bir şekilde vardır. ABD'nin Afganistana'a müdahalesinden sonra birçok kanun kuruldu. Ancak şuanada merkezi ve yerel kurumların çoğu yetkileri açıkça belirtilmemiştir.

3.3.3.3. İl Meclis Adayı Olma Şartları

1- Afganistan vatandaşlığına sahip olması ve mahkame tarafından sivil haklarını reddedilmemesi.
2- Aday gününde 25 yaşının tamamlanması gerekmektedir.
3- En az lise mezunu olması gerekmektedir.
4- Kimlik ve seçmen kartı sahip olması gerekmektedir.
5- Adaylar bir listeyi sunummalıdır. Bu listede 200- 600 kişinin oy verme kart numerası ve imzalarını vardır.
6- Yirmi bin AFN para ön ödemesi gereklidir. Eğer aday yüzde ikiden fazla oy alınırsa, bu para iade edilir.
7- Dayın tüm taşınır ve taşınmaz varlıkları kayıt olması gerekmektedir.
8- Sağlık merkezinden sağlık raporu alınması.
9- Aday gününe kadar tüm devlet dairesinden istifa metubunu vermelidir.

İl meclisi adayların kampanyası bir ay süre verilir. İl meclisi seçim adayları, kampayn sırasında 500 bin fazladan harcayamazlar. Ayrıca adaylar yabancı uyruklar, yabancı hükümetler ve Afganistandaki yabancı ülkelerin siyasi temsilcilerinden finansal ve teknik yardımı kabul edemezler.

İl meclisin ilk güğünde başkan, başkan yardımcısı, meclis sekreteri üyelerinden bir sene için seçilecekler. Böylece il meclis başkanın görevleri şunlardır:

1- İl düzeyinde ve dışında meclisin temsili edeilmeli.
2- Meclis toplantılaeını liderliği ve incelenen konuları üyelere iletmesi.

---

[266] Zeynep Mohhamady, "Caygahe Şurahayı Velayeti dar Afganistan", **BBC**, 04. 03. 2014, s. 1

3- Meclisin karaları ve tavsiyeleri, ilgili birimlere verilmesi ve uygulanmasından emin olmalıdır.[267]

İl meclis üyeler vatandaşlar ile sürekli görüşmeli ve salam bir ilişkiyi tutmalıdır. Çünkü il düzeyde vatandaşların sorunu ve görüşü öğrenebilirler. Böylece bölümlerde yolsuzluğun önlenmesi ve ilin geliştirmesi için çaba gösterirler. İl meclisin çalışma raporu üç ayda bir il vatandaşlara bilgilendirilmektedir. İl meclis yasalara aykırı davranırsa, cumhurbaşkanın karanamesiyle yok olur.[268]

Fakat aslında il meclisin adayları aşiret liderleri, toprak sahibi ve komutanlardır. İl meclis adayların kazanma şansı bı ilişkiye dayanmaktadır. Seçimler zamanı yaklaşınca il meclis üyeleri ve adayları, oy kazanmak için daha destekçe toplamaya çabalanmaktadır. Afganistan'daki durum politikanın destek veya karşılıklı ilişkilere dayanması şekilndedir. Afganistan'ın İnceleme ve Değerlendirme Kurumu[269] Pakitka'da yapmış bir araştırmaya göre il meclisin üyeleri merkezle, aşiret bağları aracılığıyla iletişim kurduklarını açıkça ortaya koyuyor. Aslında çoğu illerde millet vekili meclisi ve il meclisinin üyeleri ilin valisi ile akraba veya iyi bir ilişkiyi sahiplerdir.

İl meclisindeki koltuk sayısı ilin nüfusune göre şöyledir:

1- İlin beş yüz bin kişiye kadar varsa, 9 koltuk
2- İlde beş yüzden fazla ve bir milyona kadar nüfusu varsa 15 koltuk
3- İki ila üç milyondan fazla nüfusu olan ilin 23 koltuk
4- Üç ila dört milyondan fazla nüfusu olan ilin 29 kolyuk
5- Dört milyondan fazla nüfusu olan il 33 koltuk.[270]

Yasaya göre her ilde koltukların yüzde yirmisi kadınlara tahsis edilmektedir.

Afganistan anayasaya göre, her ildeki meclis üyeler arasında bir kişi dört sene iöin senatoya seçilir. Seçilen kişi, il meclisin üyesini kayb eder ve onun yerine daha fazla alan aday gelir. İl meclisin kurulduktan sonra 15 gün içinde senato üyesini seçilmeidir.

---

[267] Adliye Bakanlığı, **Kanune Şurayı Veleyeti,** sayı.860, madde4
[268] Kanune Şurayı Veleyeti, madde11
[269] AREU (Afganistan Reserch and Evaluation Unit)
[270] Zeynep Mohhamady, " Caygahe Şurahayı Velayeti dar Afganistan", *BBC*, 4 Mart 2014, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2014/03/140224_k04_afg2014_provincial_council_info .(13 Temmuz 2016)

3.3.4. İl Kalkınma Komitesi

2005 yılında cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İl Kalkınma komitesi kurulmuştur. İl Kalkınma komitesi, planlama kurumu, bütçeleme ve sektörlerin birliği konuda faaliyetlerini yapılmaktadır. Bu komitenin toplantıları ayda bir yapılmaktadır. Vali İl Kalkınma komitesinin meclis genel başkanıdır. İl meclis başkanı ve ildeki bakanlıkların temsilcileri ve başkanların İl Kalkınma komitesinin toplantılarına katılması zorunludur. İl Kalkınma komitesi ve İl idari meclisi, il düzeyinde planlama ve koordinasyonu gerçekleştirmesi için yetkili kurumlardır. İl Kalkınma komitesi vali tarafından yönetilmektedir. İl Kalkınma planları, yatırım stratejileri, uyuşturucu ticaretinin kaldırılması, ilgili faaliyetlerin izlenmesi il Kalkınma komitesinin görevleridir. Hatırlatmak gerekir ki, İl Kalkınma komitesi il meclisinin işleyişini kolaylaştırmak için var olan bir kurumdur ve bu nedenle hesap verme zorunluluğu yoktur. Ancak İl Kalkınma Komitesi ve Maliye Bakanlığı arasındaki görev tanımının belirsizliği; bu iki kurum arasında zaman zaman anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

Türkiye'de bu organın adı il encümenidir. İl encümeni, il geliştirme komitesi gibi stratejik plan, yıllık çalışma ve bütçe konularında çalışmaktadır. İl encümeni ilin gider, vergi ve hemen hemen bütün mali işlerini yapmaktadır.[271]

3.3.5. Bakanlıkların İllerdeki Temsilcileri

Bakanlıkların illerdeki temsilciliklerinin ana görevi ilgili hizmetlerin sağlanmasıdır. Bu kurumlar kuruma, sağlık, köy kalkınması veeğitim alanlarında hizmet sunmaktan sorumludur.[272] Her bakanlık, il ve ilçeler için gerekli kaynakları ve yetki devrini öngören uygun bir politika önerisini hazırlamalıdır. Bu amaçla merkez ile il arasında görev ve yetki bölüşümü olmalıdır. Böylece hizmetin kalitesi ve etkinliği artacaktır. Siyasi kararlar ve politika önerileri merkezde alınmaktadır. Ancak yetki devri ile su ve kanalizasyon, sağlık işleri, eğitim, ulaşım, yerel taşımacılık, kentsel ve kırsal alt yapı, tarım ve sulama, doğal kaynak yönetimi, arazi kaydı, sosyal güvenlik, kimlik kartı

---

[271] Koçak, s. 164

[272] Dünya Bankası, **Tuzi Hadamat ve Hükümetdari be Sath Mahali da Afganistan**, Vaşington: DC dünya bankası yayını, 2007, s.33

dağıtılması, eğlence tesisleri, kütüphane vb. konular il, ilçe ve belediyelere bırakılmaktadır.

Bakanlık temsilcilerinin rol ve sorumlulukları ile ilgili diğer hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Hükümet her yıl valiler ve bakanlık temsilcileri arasında daha fazla iş birliği için konferanslar düzenler.
- Merkezi bakanlıklar, il ve ilçedeki bakanlık temsilcileri çalışma kapasitesi ve yetki devri için kapasite geliştirme programı yürüteceklerdir.
- Bakanlık temsilcileri faaliyetlerini il meclisine rapor halinde sunar.
- Bakanlık temsilcileri, il meclisi, il kalkınma meclisi ve valiler ile kapsamlı bir şekilde iş birliği yapmalıdır.
- Bakanlık temsilcileri il düzeyinde cinsiyet eşitliğini destekler.[273]

Bakanlık temsilcileri bakanlık ve ilgili kurumlara karşı sorumludur. Bu sorumlulukları aşağıdan yukarıya şeklindedir. Bakanlık temsilcileri her ayda il meclis ve vali'ye rapor vermelidir. Yönetim çısından yetki devredilmesi en önemli konulardan biridir. Çünkü yetki devredilmesi ile verimliği ve etkinliği arttırır. 2016 yılında Almanya tarafından yaptırdığı bir araştırmaya göre merkezdeki bakanlıklar, illerdeki bakanlık temsilcilere kamu hizmet sağlama yetikisini devredilemedi. Merkezdeki bakanlıklar ve ulusal kurumlar tüm kararları alır.[274] İllerdeki bakanlıklar temsilcilere iş devredilmesi ve planlama net değildir. Dolayısıyla bakanlıklar temsilcileri sadece idari işler ve bakım faaliyetler gibi işleri yürütmektedir. Çünkü görevlerini yerine getirmek için karar alma yetkiyi sahip değiller ve merkeze beklemelilerdir. Bu süreç uzundur. Etkili hizmet sağlamak için iş güvenliği, emeklilik, ödül ve düzenli maaş sistemi ihtiyaç vardır.[275] Ancak şuanda durum şu ki memurlar yetenğe göre değil; rüşvet ve ilişki temelinde seçiliyor. İdari sistemde teşvik ve cezayoktur. Ne yazık ki devlet kurumlarında yolsuzluk, birimleri insanlara hizmet vermek yerine para kaynağı haline getirmiştir. Çünkü çalışanların maaşı ihtiyaçlarının karşılammaktadır. Bu süreç kurum çalışanlarının

[273] Afganistan Yerel yönetim Policy, s. 155-156

[274] Keristuf Gustuni ve Diğerleri, "Hükümetdari Mahali dar Afganistan (Ayande Namayendegi az Mardum dar Sath Vulusvali ve Kariye)", **AREU**, Çev., Reza Kazami, ISBN 978-9936-628-55-7, No. D1615, (2017), s.11

[275] Keristuf Gustuni ve Diğerleri, s.12

yapmak zorunda oldukları görevlere karşı rüşvet almasını sağlamıştır. Şimdiki sistemde BYYM vardır. Ancak BYYM ve bakanlıklar arasında bir şekil rekabet ve düzensizliği görmekteyiz. Başka bir değişle bu iki organ arasında sorunu liderlik ve düçtür. Ayne zamanda bu sorun illerde hizmet sağlama konusunda yansmaktadır.

3.4. İlçe Yönetimi

İlçe birkaç köyden oluşan bir idari birimdir ve kaymakam tarafından yönetilmektedir. İlçenin merkezi ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi durumuna göre belirlenir. İlçelerin dereceleri kaymakamların yetkisini etkilemez. Bir ilde en az üç ilçe olmak durumundadır, üst sınır ise yoktur. Kaymakamın mali kaynakları BYYM tarafından valilik ofisi aracılığıyla sağlanmaktadır.

Birinci sınıf ilçe oluşmasının şartları:

- Eli binden fazla nüfusu sahip olması
- Ekonomik önemi, sosyal önem, ve kentsel özelikleri sahşp olması
- Sınır mevkiyi sahip olması
- İl merkezinden yüz kilometrden daha uzak mesafeye sahip olması

İkinci sınıf ilçe oluşmasının şartları:

- Yirmi beş binden fazla nüfusu sahip olması
- Sınır mevkiyi sahip olması
- İl merkezinden yüz kilometrden daha uzak mesafeye sahip olması

Üçüncü sınıf ilçe oluşmasının şartları:

- On binden fazla nüfusu sahip olması
- Dağlık mevkiyi sahip olması
- İl merkezinden eli kilometrden daha uzak mesafeye sahip olması.

3.4.1. Kaymakam

İlçede kaymakam en yüksek idari yetkilidir ve yürütme yetkisini haizdir[276]. Kaymakamlar serbest rekabet ve sınav süreci ile seçilir. Kaymakamların atama ve tayinleri merkezi hükümet tarafından yapılır. İlçe düzeyinde kaymakam planlama

[276] TDK, Genel Türkçe Sözlük, 2019. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca05ed258e3d2.7402961, (31 Mart 2019)

faaliyetlerini yönetir, idari işlerin bütçelenmesi ve koordinasyonunu yapar, ayrıca kalkınma ve güvenlik konularından sorumludur. Kaymakamlık merkezi hükümetin en alt birimidir, bu sebeple kaymakamlar bizzat vatandaşların dilekçesini doğrudan alır ve çözer. Kaymakamlar resmi şekilde valilere rapor vermelidirler. Yerel yönetimler yasasının 4. Maddesine göre, kaymakamın yetkileri ile valilerin yetkileri arasında bir fark yoktur. Ancak uygulamada kaymakamlar valilerden daha az yetkiye sahiptirler. Belirtilmesi gereken önemli bir husus, ilçede kaymakamın yürütme organının temsilcisi olmadığıdır, bu açıdan siyasi otorite sayılmazlar ve merkezi hükümetin yetkilileri ile iletişim kurmazlar. Kaymakam valiye karşı sorumludur ve bütün işlerde onunla uyumlu çalışır.[277]

İlçe düzeyinde kaymakamların temel sorumlulukları şunlardır: Barışın sağlanması, güvenlik, kamu düzeni ve istikrarı ile kanun egemenliğinin sağlanması, insan haklarının desteklenmesi ve geliştirilmesi, doğal afetlerin yönetimi, uyuşturucu ile mücadele, merkezi ve yerel kurumların faaliyetleri arasında koordinasyon oluşturulması. Kaymakamların ayrıca doğum, ölüm ve evlilik gibi olayların kayıt edilmesi ile ilgili idari görevleri bulunmaktadır. Kaymakam köy şurası seçimlerini organize eder. Bu meclisler köylerde doğum, ölüm ve evlilik kayıtlarının yapılmasından sorumludurlar. İlçe bürosu ise bu bilgilerin toplanması ve birleştirilmesinden sorumludur. Kaymakam ilçenin kalkınma planının izlenmesi ve uygulanmasına yardımcı olacaktır.

Kaymakamın resmi yetkilerinin yanı sıra önemli ölçüde in formel yetkisi ve gücü bulunmaktadır. Kaymakam kendi kişisel ilişkilerini kullanarak ilçenin işlerine nüfuz eder. Kaymakam ilçe düzeyinde işleri yürütmek için kendi nüfuzunu kullanarak memurları belirleyebilir. Bu bazen kamu işlerinde yolsuzluğa sebep olmaktadır. Afganistan örf ve geleneklerin hala çok önemli olduğu bir ülkedir. Kaymakamın önemli görevlerinden birisi ilçedeki çatışmaların çözülmesidir. Bundan dolayı, kaymakamlar yerel yaşlılar ile toplantı yapar ve ilçedeki sorun ve çatışmaları çözmeye çalışır.

Türkiye'ye baktığımızda kaymakam ilçenin temsilcisi ve ilçeyi yönetir. Kaymakam il valisinin denetimi altındadır. Afganistan'da ve Türkiye'de valiler hem idare hem de siyasi kişilerdir. Ancak kaymakamlar sadece devletin memurudur. Türkiye'de

[277] Mohhamady Tamaki, s. 277.

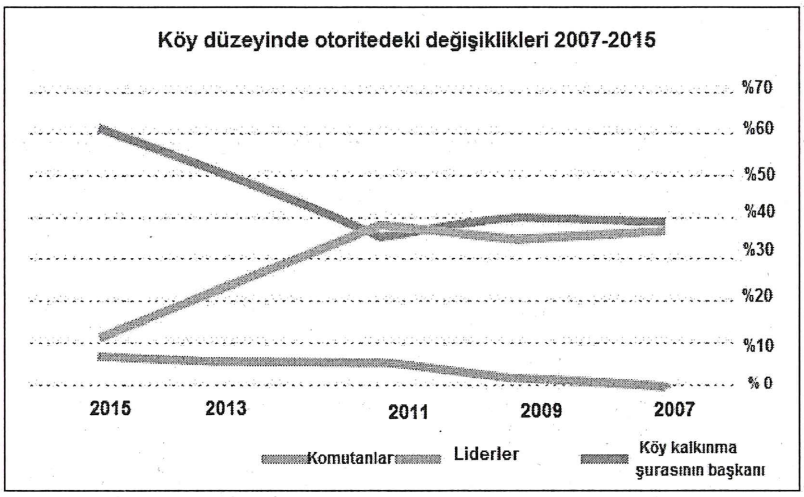
kaymakamlar ortak kararname ile tayin olurlar.[278] Kaymakamlar kanun, tüzük, yönetmelik ve valinin komutlarını uygulamadırlar. Kaymakamlar her konuda vali ile iletişimi kurmalıdır.[279] Afganistan'da kaymakamlar merkezi bakanlıklar ile iletişim kuramazlar. Ancak Türkiye'de kaymakamlar bakanlıklar ile iletişim kurabilirler.

Kaymakamlar güvenlik, yönetim ve kalkınma faaliyetlerden sorrumlu ve vali, BYYM ve cumhurbaşkanına rapor vermelilerdir. Kaymakamlar ilçe düzeyinde önmeli kişidir. Alamanya tarafınadn yapılmış araştımada bölgedeki en güçlü kişi kaymakam ve polis komutanıdır. Yani bu kişiler halk tarafından desteklenir. Halbuki bu çalışmaya göre köydeki kalkınma şurasının başkanı köyün en güçlü kişidir.[280] Tablo 1. Tahar ve Kunduz illerinde Köy düzeyinde güçlü kişileri göstermektedir.

[278] Eryılmaz, s. 156
[279] Eryılmaz, s.156
[280] Keristuf Gustuni ve Diğerleri, s.30

Şekil 1:

Köy düzeyinde otorite değişiklikleri

Kaynak: Keristuf Gustuni ve Diğerleri, s.21

3.4.2. İlçe Meclisleri

İlçe meclisleri, ilçelerde halkı temsil eden üyelerden oluşan meclistir. Anayasaya göre, ilçe meclislerinin üye sayısı her ilçenin nüfusuna göre değişir. Bu meclisler bulundukları ilçeye göre beş ila on beş arasında üyeye sahiptir ve her üç yılda bir seçim yapılır. İlçe meclislerine aday olacak kişiler ilçenin sakinlerinden olmalıdır. Bugüne kadar iki sebepten dolayı ilçe meclisi seçimleri yapılamamıştır. Bu sebeplerden ilki ilçelerin sınırlarının henüz kesinleşmemiş olmasıdır ki; bu da bir ilçenin nüfusunun belirlenmesi ve ilçe meclisindeki koltuk sayısının hesaplanmasını imkânsız kılmaktadır. İkinci sebebi ise seçmen kayıtlarının ilçe düzeyinde yapılmamış olmasıdır. Bu da beraberinde nüfusun hesaplanması sorununu getirmektedir. Bu nedenle seçimler il düzeyinde yapılmaktadır.[281]

3.4.2.1. İlçe Meclisi Koltuk Sayısı

Yerel meclis üyelerinin sayısı ilçenin nüfusuna göre aşağıdaki gibidir:

1- Yirmi binden daha az nüfusu sahip olan ilçeler, beş koltuk
2- Yirmi bin ila kırk bin nüfusu sahip olan ilçler, yedi koltuk
3- Kırk bin ila altmış bin nüfusu sahip olan ilçeler, dokuz koltuk

---

[281] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, **Az Alıf ta Ya Kitabi Rahnama Barayı Komak be Afganistan**, Kabil: 2012, s.84

4- Altmış bin ila seksen bin nüfusu sahip olan ilçeler, on bir koltuk
5- Seksen bin ila yüz bin nüfusu sahip olan ilçeler, on üç koltuk
6- Ve yüz binden fazla nüfusu sahip olan ilçeler, on beş koltuk.[282]

3.4.2.2. İlçe Meclisinin Görev Ve Sorumlulukları

1- İlçe meclisi, ilçe düzeyinde geleneksel meclisler ve CERGE aracığıyla sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların ilçe yönetimine katılmasını ve bu katılımın geliştirilmesini sağlar.
2- İlçe meclisi vatandaşlarla ve sivil toplum kuruluşları ile düzenli bir şekilde danışma toplantıları yapar.
3- İlçe meclisinde geliştirme planları onaylanır ve ilçe düzeyinde geliştirme planlarının uygulanmasının sağlaması ve gözetimi yapılır.
4- İlçe meclisinin ana görevi yerel kurum ve kuruluşların vatandaşlara karşı hesap verebilirliğini sağlamaktır. Kaymakam güvenliğin sağlanması, insan haklarının geliştirilmesi, istikrarlı yönetimin gerçekleştirilmesi, kanun egemenliği hedefinin gerçekleştirilmesi konularında ilçe meclisine bilgi verir.
5- İlçe meclisi her ay kaymakamın çalışma raporunu alıp inceler. Bu inceleme sonucunda gerekirse vali ve cumhurbaşkanlığına şikâyette bulunacaktır. İlçe meclisi ilçe raporlarını yayınlamalıdır.
6- İlçe meclisinin önemli görevlerinden birisi bakanlıkların temsilcilerinin hizmet sunumunu ne kadar kaliteli yaptığını izler.
7- İlçe meclisi vatandaşların şikâyet mekanizmalarının denetlenmesinden sorumludur. Bu şikâyetler hizmet sunumunun kalitesi ve vatandaşlar ile ilgili konular olabilir. Kaymakam ve ilçedeki kurumlar vatandaşların şikâyetlerine karşı sorumludur.
8- İlçe meclisi ilçedeki çatışma ve sorunları tarafların rızasıyla çözer.
9- İlçe meclisi zorla evlendirme, bad dadan zan[283] gibi şeriat hukukuna aykırı geleneklerin ortadan kaldırılması için ilgili makamlarla iş birliği yapar.

---

[282] Adliye Bakanlığı. **Kanune Entehabat.** madde 31

[283] Afganistan'daki geleneksel geleneklerden "Bad daden"dir. İki aşiret arasındaki sorunu çözmek için suçlu olan aşiretin ailesindan bir kızı diğer aşirete verilir ve böylece sorunu çözülür

3.4.3. İlçe Kalkınma Derneği

Kırsal rehabilitasyon ve kalkınma bakanlığının ulusal programlarından birisi ilçe kalkınma derneklerinin oluşturulmasıdır. İlçe kalkınma derneklerinin ana görevleri şunlardır: ilçenin önceliklerini tanımlamak, ilçeye kalkınma planlaması konusunda yardım etmek, planlamanın yönetimi, uygulanması ve izlenmesini gerçekleştirmek ve bu konuda kaymakama tavsiyede bulunmaktır. İlçe kalkınma derneği, yerel vatandaşların önceliklerine ve ihtiyaçlarına göre ilçenin kalkınma planlarını düzenler. Ayrıca yerel düzeyde kalkınma programları için kurumlar arasında koordinasyonu sağlar.[284]

3.4.4. İlçe Düzeyinde Hesap Vermesinin Yönetimi

Tüm ilçedeki kurumlar yerli vatandaşlara karşı sorumludur. İlçe düzeyinde tüm devlet kurumlar ve ilçe meclisi faaliyet alanlarında yerel vatandaşlara hesap verilmektedir. İlçe idareleri, ilçe meclisi aracılığıyla halka karşı sorumludur. Ancak ilçe emniyet müdürlüğü ilçe meclisine karşı sorumludur. İlçe meclisi ve ilçe yönetimi doğrudan yerel vatandaşlara karşı sorumludur. İlçe yönetimi ve kaymakam valiye ve bakanlık depatmanlara karşı sorumludur. Kaymakam, emniyet müdürü ve bakanlık departmanlar ilçe meclisine karşı sorumludur. Ayrıca emniyet müdürü ve ilçedeki bakınlık departmanlar ilçe düzeyinde kaymakama karşı sorunlu ve hesap verşlmektedir.

Ancak gerçekte, BYYM Afganistan illerinde iyi yönetişim ve idari reformlara karşı siyasetçilerin müdahalesi, siyasi partileri ve güvensizliği açıklandı. Ama eğer gerçekten kaymakam siyasi olmazsa ve adil olsa sadece bağımsız yerel yönetşm müdürlüğüne karşı sorumlu olabilecek. Fakat kaymakamın siyasi bağlantıları, onu siyasi partilere ve diğer kurumlara karşı sorumlu olduğunu nedeni olur. Afganistandaki artan güvensizlik var. Böylece memurlar hükümet tarafından belirenen güvensiz bölgelere gitmemesi nedenidir. Eğer memurler güvensiz bölgelerde çalışsa bile devletin verildiği maaşı ile çalışmazlar. Başka bir deyimle bu memurler açık ve net bir şekilde vatandaşlardan zorla rüşvet istemektedir. Bu ülkede rüşvet ve yolsuzluğun artmasının önemli bir nedenidir. Bu uygulama çalışan seçimi ve hesap verilmesi seviyende şu an mevcuttur. Başka bir sorun kurumların irrasyonel oluşturmasinidir. Öğrneğin bazı ilçelerde orman yokken,

---

[284] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.87

ormanların koruma kurumu aktif bir şekilde çalışır ve çalışanların her ayda düzenli maaşlarını alınmaktadır.[285]

3.5. Belediyeler

Afganistan'da belediyeler idari ve yasal kurumları ifade etmektedir. Bir belediye birkaç semt[286] oluşturmaktadır. Bir semt ise birkaç mahale birleşmesinden meydana gelmektedir.

Afganistan'da ilk kez Amanullah döneminde, 1923 yılında, belediye kavramı çıkarılan belediye kanunu ile idari düzen içerisinde yer aldı. Ancak Türk siyasi tarihine baktığımızda belediye kavramına çok eski tarihlerden itibaren rastlanmaktadır. *Belediyeler; yerel demokrasi, mali yönetim, insan kaynakları, hizmet sunulan nüfus ve etkin hizmet sunumu açısından Türkiye'deki diğer yerel yönetim birimleri arasında çine çıkmaktadır.*[287] Afganistan'daki belediyelerin tarihsel gelişiminde; ABD'nin Afganistan'a girmesinden sonra BYYM'nün bir kurul aracılığıyla, belediyelerin faaliyetlerini incelemeye başladığı görülmektedir. İl veya ilçe belediyelerinin çoğu doğrudan vali ve il idari meclisine rapor vermektedir. Belediyeler kamu mallarını yönetmesi, kamu adına sözleşmeler yapması ve kamusal ihtiyaçların karşılanması için oluşturulmuştur. Belediyelere karşı dava açılabildiği gibi belediyeler de diğer kurumlar veya kişilere karşı dava açabilmektedir. Afganistan'da Kamu İşleri Bakanlığına kayıtlı 181 belediye bulunmaktadır. Ancak şu da bilinen bir gerçektir ki; savaş nedeniyle bunlardan sadece 153'ü aktif olarak çalışmaktadır. Aktif olarak çalışan belediyelerinse 33 tanesi il belediyesi olup geri kalan 120 tanesi ilçe belediyesidir. Belediyeler yerel halkın ihtiyaçlarını, merkezi kurum politikaları aracılığıyla gelir kaynakları üzerinden karşılamaktadır. Yani vatandaşların ihtiyaçlarını yerel gelir kaynakları üzerinden karşılamaktadır.

Belediyeler aşağıdaki hizmetlerin sağlanmasından sorumludur:

- Gıda temini ve dağıtımı

---

[285]Hakimi, "İdare Organhayı Mahali: dar İslah Organhayı Mahali ba Muşkelati Muvace Hastim", *Rozname 8 Sobh,* 11 Eylül 2013, http://8am.af/1392/06/11/idlg-reform-afghanistan/ ,(27 Şubat 2018)

[286] İdari Reform Sürecine ve belediye başkanın gerekliliğine göre oluşturur.

[287] Hamze Ateş ve Özer Köseoğlu, **Belediyelerde Kurumsal Performans Yönetimi**, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2011, s.71

- Sosyal-ekonomik temel hizmetler
- Hastalıkların yayılmasını önleme
- Kültürel, sportif faaliyetler ve okuma yazma öğretilmesi
- Cenaze hizmetleri, hukuki destek ve benzeri sosyal hizmetler
- Su, kanalizasyon sistemi, yollar, spor tesisleri, kültürel ve tarihi merkezler, sivil merkezler, kamu parkları, toplu taşıma tesisleri, konut ve ticaret alanlarının altyapılarının yapılması ve bakımıdır.

Tarım hizmetleri, iletişim ve benzeri altyapı hizmetleri ise merkezi hükümetin sorumluluğundadır ve doğrudan onlar tarafından planlanır ve sunulur. Belediyeler ise bu planları uygulamak için ilgili kurumlarla iş birliği yaparlar. Belediyeler bunun dışında özerk bütçeye sahiptirler çünkü kendilerinin de gelir elde etme gücü vardır ve bir dereceye kadar bu gelirlerin kullanmasında bağımsızdırlar. Belediye bütçesi eğer yeterli değilse, merkezi hükümet tarafından kaynak tahsisi yapılır. Belediye bütçesi, belediye başkanı tarafından düzenlenir ve belediye idari şurası tarafından onaylanır. Maliye Bakanlığı, belediye bütçesini değerlendirdikten sonra Bakanlar Kuruluna gönderir.[288] Bakanlar Kurulu bütçeyi onayladığında belediyeler bu bütçeyi kullanabilir. Bakanlar Kurulu bütçeyi onaylamaz ve geri gönderirse belediyeler tarafından bütçe tekrar düzenlenir ve yeniden Bakanlar Kuruluna geri gönderilir. Ancak genel itibariyle her belediyenin kendi yeterli bütçesi bulunduğundan bütçe Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmakta ve böyle bir olumsuzluk yaşanmamaktadır.

Ülkede sağlık, eğitim, yol, elektrik gibi temel hizmetler belediyelerin sorumluluğundadır. Ancak yine de bu hizmetler doğrudan doğruya Bakanlar Kurulu tarafından düzenlenmektedir. Çünkü belediyelerin bütçesi bu uygulamalardaki eksiklikleri gidermede yeterli değildir. Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilen hizmetlerin uygulanmasındaki denetiminden ise Belediyeler sorumludur. Bu nedenle belediyeler bu hizmetlerde baş sorumlu olmamakla birlikte etkilidirler ve Bakanlar Kurulu ile iş birliği içerisindedirler. Ancak Kabil belediyesi diğer belediyelerden farklı bir konuma sahiptir. Kabil belediyesi merkezi hükümetin bir parçası gibidir ve doğrudan merkezi hükümete karşı sorumludur. Hükümet Kabil belediyesi için özel düzenlemeler

[288] Afganistan Yerel yönetim Policy,Kabil, 2010, s.231

yapabilir. Kabil belediyesinin ana sorumluluğu, Kabil halkının refahı için gerekli hizmetleri sağlamaktır.[289]

3.5.1. Belediye Başkanı

Belediye başkanı, belediye meclis üyeleri arasından üç sene için seçilir.[290] Belediye başkanını seçmek için insan kaynakları genel müdürlüğü ve belediyelerden sorumlu başkanlık (deputy ministry of municipalities)[291] kurumlarından oluşan birleşik komite sorumludur. Bu komite önerileri alıp değerlendirir. Değerlendirmesini daha sonra BYYMne gönderir. Belediye başkanının esas itibariyle seçimle işbaşına gelmesi düşünülmüştür. Belediye başkanı seçimlerinde oyların yüzde ellisinden fazlasını alan aday kazanan olarak ilan edilmesi, eğer adaylardan hiçbiri oyların yüzde ellisinden fazlasını kazanamazsa, iki hafta sonra en çok oyu kazanan iki aday arasında ikinci tur seçimlerin yapılması planlanmıştır.

Ancak bugüne kadar belediye başkanlığı için herhangi bir seçim yapılmamıştır. Yani planlamada seçimle başa gelmesi düşünülen belediye başkanları uygulamada ise merkezden ataması yapılarak göreve başlamıştır. Bu da beraberinde göreve gelen bazı belediye başkanlarının yeterli donanıma sahip olmaması ve bundan dolayı görevini düzgün bir şekilde yerine getirememesi gibi sorunları beraberinde getirmiştir.

3.5.1.1. Belediye Başkanının Görevleri

Belediye başkanının görevi şunlardır:

1- Plan ve programları uygulayarak yerel halka hizmet sunmak
2- Belediye yönetimi ile ilgili bütün kanunları uygulamak
3- Belediyenin yetki altındaki konularda düzenleme yapmak
4- Vergi ve belediyenin gelirlerinin toplamasını takip etmek
5- Ruhsat ve izinleri düzenlemek, ertelemek ve iptal etmek
6- İnşat için izin düzenlemek ve imar kontrolü yapmak
7- Belediyenin arazisini korumak

---

[289] Kanun İntehabatı Şarvali, 2003: madde 7.
[290] Kanun İntehabatı Şarvali, 2003: madde 7.
[291] Belediye başkan yardımcısı, Kabil belediyesinden harıç bütün belediyelerini kontrol, rehberlik, liderlik ve desteklemekten sorumludur.

8- Belediye personelini yönetmek ve denetlemek
9- Belediye şurasının yardımı ile ekonomik-geliştirme planlarını yönetmek
10- Belediye meclisinin alacağı kararlarda (regulation) teklifte bulunmak
11- Vali ve diğer merkezi kurumlara belediyenin yönetimi, belediyenin gelişimi, belediyenin siyasi, ekonomik ve sosyal faaliyetleri ile ilgili rapor vermek.[292]

Kanuna göre belediye başkan bir veya fazla yardımcı seçebilir. Belediye başkan yardımcısının görevleri önerilen program şöyledir:

- Belediye başkan yarımcısı belediye düzeyinde ikinci makam ve yürütme işlerini belediye başkan temsilci olarak yönetebilir.
- Belediye başkan yardımcısı belediye yönetimi ve belediye meclisi arasında ana arayüzü çalışır.[293]

Kanuna göre belediyeler aldığı kararlar ve faaliyetlerinden her üç ayda bir BYYM ve belediye meclise rapor vermelilerdir. Kanuna göre BYYM'in önerisi ve kent gelişim şurası'nın kararıyla belediye başkanı ve belediye mecislin üyelerini geçici ve kalıcı şekilde kaldırabilir. 2015 yılında kent yönetimi amacıyla KGŞ[294] cumhurbaşkanı tarafından kuruldu. Cumhurbaşkanı bu meclisin başkanıdır. Her belediye başkanı yasalara uygun bir şekilde ilgili kurumlar ve makamlarla iş birliği yapmaktadır. Çünkü Afganistan'da uzun bir sürede savaş vardı ve vardır. Bu nedenle Afganistan'da çoğu il ve ilçelerde halk su, elekterik, yol gibi birinci gereksinimleri sahip değiller. Bu ihtiyaçları yerine gertirmesi için belediyeler diğer ilgili kurumlara bağlıdır.

3.5.2. Belediye İdari Meclisi

Her belediye yapısında bir belediye idari meclisi vardır. Belediye idari meclisi, belediye başkanı, belediye başkan yardımcısı ve belediye şube müdürlerden oluşturmaktadır. Belediye idari meclisi daha ziyade bütçe ve finans konularında yetkilidir. Belediye idari meclisinin yetkileri şu şekildedir:

1- Belediye müdürlüklerinin faaliyetlerinin koordine edilmesi.

---

[292] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.248
[293] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.248
[294] Kent kalkınma şurası

2- Belediyenin ekonomik, sosyal ve yıllık yatırım planlarının düzenlenmesi ve belediye şurasına sunulmadan önce bu konularda genel bir anlaşmaya varılması.
3- Belediyenin yıllık bütçesinin hazırlanması ve onay ve takibi için belediye şurasına sunulması.
4- Belediye şurasına karar tasarısında bulunulması.
5- Belediye şurasına karar vermesi için gerekli konuların önerilmesi.
6- Belediyenin öncelediği plan ve programların incelenmesi.
7- İstihdam, atama, terfi, cezalandırma ve eğitim gibi belediye yönetimi ile ilgili eylemlerin onaylanması.
8- Belediyenin yönetimi ve eylemlerine rehberlik eden yönetmelik ve kararların onaylanması.

Gelişmiş örgütü bulunan belediyeler farklı görev alanlarına sahip birimlerden oluşmaktadır. Bu birimler gerekli bütçeyle de donatılmıştır. Bu birimlerin görevleri imar kontrolü, çevre temizliği, ölçülerin kontrol edilmesi ve halk şikâyetlerinin alınması şeklindedir. Afganistan'da her belediye semtler'e ayrılmıştır. Belediyeler şehir düzeyinde control işlerine yerine getirmesi için her semt'te bir temsilcisi kurumu kururlar. Her semt'te mahaleler'e bölünür. Kanuna göre her mahalede 500 evden fazla bulunmalıdır. Mahaleyi yöneten kişi mahale vekili[295] denir. Gelenikle mahaledeki mahaliler bir kişiyi mahale vekili olarak seçiliyorlar. Mahale vekili her aileyi tanır ve ilişki kurmalıdır. Mahale vekili her sene ailelerden belediye rapor vermelidir. Böylece memurlar da görevlerini yerine getirmek için Mahale vekiller ile iletişim kururlar. Mahale vekili belediye meclisleine katılabilir ama resmi bir pozesyonu sahip değildir. Ancak onun görevi önemlidir. Çünkü vatandailar kimlik, pasaport ve benzer evrakları almak için mahale vekili onayına ihtiyaç duymaktadırlar.

3.5.3. Belediye Şurası

Anayasada belediye şurası özgür, gizli ve doğrudan bir şekilde olmasını vurguludu. Anayasa ve seçim kanununda belediye şurasının çalışma alanı ve görevleri net değildir.[296] Belediye şurasının seçim bölgesi şehirdir. En fazla oyu alan adaylar belediye

---

[295] Yerel geleneksel prosedür pozisyonudur.
[296] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, **Az Alıf ta Ya Kitabi Rahnama Barayı Komak be Afganistan**, Kabil: 2012, s.90

şurasının üyesi olarak seçilecektir. Belediye şurası üyeleri üç sene için seçilir. Ama belediye şurası henüz resmi bir şekilde oluşturmamıştır.

3.5.3.1. Belediye Şurası Görevleri

1- Belediye tüzük (statute) kurulması. Kamu kanunu güçlendiren gibi kanunlar
2- Belediye için yılık bütçelerin hakkında kural kurulması. Ve belediyeye ait olan vergi, ücretleri fiyat belirlemesi.
3- Belediyenin alandaki nüfusun temsili.
4- Belediyeyi teftiş ve değerlendirmesi ve hesap vermesi ve bütçe uygulanmasından emin olması.
5- Geliştirme amaçlarını ve hedeflerini tanımlamak için iş birliği, belediye hizmet sunması etkin olması için gelişim önceliklerini tanıması ve tedbirleri uygulanması.
6- Belediye planlarının uygulamasına teftiş ve değerlendirmesi.
7- Belediye bölgesindeki halk ile belediye başkan ve belediyenin diğer yetkili olanlar arasında istişare toplantıları düzenlenmesi.
8- Şeffaflık ve belediyenin hesap vermesi daha iyi olması için halka gürüşlarini bildirme fırsatı sağlanması.
9- Belediyeplanlarını onaylanması.
10- Belediyenin hükümleri ve nizamnamelerini uygulanması.
11- Belediyenin yılık bütçesinin onaylanması.
12- Belediyenin her türlü teks, vergi, harç, ücret ve belediye mülklerinin kiraleri onaylanması.
13- Belediyenin bütçe harcamalarından izlenmesi ve değerlendirmesi.
14- Belediyenin performansı izlenmesi.
15- Standardlara uygulanması ve hizmet boyutları kontrol etmesi.
16- Belediyenin planlama ve bütçelenmesinin kolaylaştırması.
17- Eğer Belediye personolları belediye kurallarını uygunamazsa veya görevlerine yerine getirmezse, belediye başkana ceza öneri bulunması.[297]

3.5.3.2. Belediye Şurasına Gerekli Koltuk Sayısı

1- Her belediye şurası ev az 7 koltuğu sahip olmalıdır.

---

[297] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.251-252

2- Belediye şurası üyeleri, belirlenen alanlar aracığıyla aktırmasız tek oy ile seçilmektedir.

3- Belediyelerin alanlara bölünmeyen olanlarda, belediye şurasında toplam 7 koltuk vardır. Toplum koltuklardan iki koltuk kadınlara için olmalıdır.

4- BYYM, belediye meclisin koltuklarını belirleme için bir tablo hazırlanmaktadır:

Tablo 1:

Belediye Meclisin Koltuk Sayısı

Belediye alanlarının sayısı	Belediye meclisindeki koltuk sayısı	Belediyenin kentsel alanları	Kadınlara için düşünülmüş koltuk sayısı
0	7		
1	7		2
2	7	7	2
3	7	7	2
4	7	7	2
5	7	7	2
6	9	9	3
7	9	9	3
8	11	11	3
9	13	13	4
10	13	13	4
11	15	15	4
12	17	17	5
13	17	17	5
14	19	19	5
15	19	19	5
16	21	21	6
17	23	23	6
18	23	23	6
19	25	25	7
20	27	27	7
21	29	29	8
22	29	29	8
23	29	29	8
24	31	31	8
25	33	33	9

3.6. Köy Yönetimi

Yerel yönetim yerel düzeyde, eğitim, ulaşım, sağlık ve kamu hizmetleri sunulmasından sorumludur.[298] Köy yönetimi bağlamında temel kurumlar muhtarlık, köy şurası, köy kalkınma meclisidir. Köyde ayrıca resmi görevi olmayan ancak yönetimde etkili olan kişi ve kurumlar bulunmaktadır. Efendi ya da ağa olarak adlandırılan ve çok toprağı olan bu kişiler bazen resmi kurumlardan daha etkili ve önemli rollere sahip olabilmektedir. Bu kişilerin temel olarak devlet ve halk arasında iletişim kurmaktan sorumlu oldukları söylenebilir. Çergeler (bir tür yerel meclis), doğum kayıtları ve evlilik işlerinin düzenlenmesi bu kişilerin ilgilendikleri hususlardır. Bunlar köydeki halk tarafından seçilir veya bu işi babadan oğula devralırlar. Bu kişilerin yanı sıra ihtiyar, marşal ve dini liderler yerel düzeyde güç sahibidirler. Özellikle dini lider pozisyonunda bulunan ulemanın büyük bir gücü olduğunu ve ABD işgalinden sonra bile bu gücün devam ettiğini not etmek gerekir.[299] Hâlbuki Türkiye'nin yerel yönetiminde muhtar 5 sene için devletin temsilcisidir. Türkiye'de muhtar devlet memuru olarak devletten maaş almaktadır. Muhtarlar köy düzeyinde işlerini yerine getirmek için köy derneği ve köy ihtiyar meclisi ile çalışmaktadır.[300]

3.6.1. Muhtar

Köy yönetimi bağlamında muhtarlık aşiret düzeninden kalma bir unsurdur. Eski dönemlerde, muhtar kendisini hükümetin tam yetkiye sahip temsilcisi olarak kabul ediyordu ve yerel hükümdarları tatmin etmek için yerel halkı eziyorlardı. Anayasal açısından muhtar, Afganistan'ın idari yapısına dahil sayılmaktadır, ancak muhtarlığın tüzel kişiliği yoktur. BYYM tarafından ve köy'ün yaşlıları öneriyle köy muhtarı seçilecektir. Muhtarın temel görevi köylüler ile ilçe yönetimi arasındaki iletişimi sağlamak ve yerel yönetim kuruluşlarının emirlerini köy halkına iletmektedir.[301]

Muhtar'a aynı sırada resmi olmayan kişiler vardır. Efendi(ağa), çok toprağı sahip olan kişi ve muhtar: .bu kişiler devlet ve halk arasında iletişim kurmaktan sorumludur. Aslında halk ve ilçe yönetimi arasındaki bağlantı muhtar veya ağa dır. Bu kişiler

---

[298] Muqimi, s.19
[299] Murtazashvili. s. 162
[300] Eryılmaz, s. 220-221
[301] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.198

Cergeler, doğum kayıtları ve evlilik işlerinde katılarak çalışır. Bu kişiler köydeki halk tarafından seçilir veya bu işi devralınır. Bu kişilerin yanında ıhtiyar, marşal, ulema ve dini liderler yerel yönetime sahipler. Afgan polisi şehirlerde halk ile hükümeti birbirine bağlayan ilk noktadır. Polis yasanın 4. Maddesi şöyledir:‹‹polis merkezdeyken işilerini içişleri bakanlığının liderliği altında yapar ve il ve ilçelerde işlerini vali ve kaymakam liderliği altında yürütür.›› Valiler illerde polis ve mili güvenlik müdürlüğü arasında uyum ve iş birliğinden sorumludur. Kaymakamlar da aynı görevi ilçelerde yapmalılar.

Yerel yönetim işlerini etkileyen faktörlerden biri ulema ve dini liderlerdir. Çünkü topluma dini rehberlik edn adamlardır. Dini liderler ailedeki anlaşmasızlar, miras, boşanma ve diğer dini konular çözer ve böylece Afganistanın geneleksel toplumda önemli bir rolu sahiplar. Aslında Taliban Afganistana girdikten sonra ulemaların rolü değişmiş ve yerel siyasetinde ulemaların durumu artmiış. Ancak Amerika Afganistana girdikten sonra ve hükümet değişimden sonra bile hala ulema önmeli bir rolü sahipler.[302]

3.6.2. Köy Şurası

Köy Şurası, Afganistan yerel yönetiminin en alt düzeyini oluşturur. Ülkede nüfusun birçoğunun köylerde yaşıyor olması köy şurasının yönetimdeki önemini ve etkisini artırmaktadır. Anayasaya göre köy şurası seçimleri özgür, gizli, doğrudan bir şekilde yapılacaktır. Köy şuraları üç yıllık bir dönem için seçilir. Ancak köy şurasının çalışma alanı ve görevleri anayasada ve seçim kanununda net değildir.[303] Köy şurası, köyün gelişim planlarını düzenler ve bakanlıkların yerel temsilcisi, kaymakamlar, ilçe meclisi ve diğer yönetim kurumları ile iş birliği yapar. Köy şurası, köyün gelişme planlarını gerçekleştirmek için hazırlayıp kaymakama sunacaktır.

Köy Şurası; köyün gelişme planlarını yapmak ve uygulamak, kamu hizmetinde performans yönetimini sağlamak ve değerlendirmek, sivil toplum ve medya ile iletişim kurmak, barış, güvenlik, düzen ve istikrarın korumasına yardımcı olmak, para yönetimi ve kullanma yetkisine sahip olmak, güvenlik, bölge ayrılması ve inşaat yapımında yönetmeliklerini düzenlemesi, sosyal güvenliği sağlamak, köydeki insanlar arasındaki çatışmaları çözmek, doğal kaynakları yönetmek, arazilerin kaydını (tescili) yapmak ve köyün coğrafi sınırlarını belirlemek, köyün nüfus kayıtlarını yapmak, üst düzeydeki

---

[302]Murtazashvili. s. 295

[303] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, s.92

yönetim kurumlar ile iş birliği yapmak, köydeki tüm resmi ve gayri resmi kurumların faaliyetlerini izlemek ve değerlendirmek gibi görev ve sorumlulukları vardır. Ayrıca Köy şurası yası dışı gelenekler ve örflerin ortadan kaldırılması konusunda da çaba göstermektedir.[304]

Köy düzeinde hükümet'in gerçekten temsilcisi ise yerel yönetim var demektir. Afganistan'da devlet adamları ilçelerden ziyade merkez ve illere dikkat ederler. Yeni sistemden 18 yıl geçmektedir. Ancak köy düzeyinde hala seçimler gerçekleştirmedi.

3.6.3. Köy Kalkınma Meclisi

Afganistan'da geçici hükümetin kurulmasından sonra yeniden yapılanma çalışmaları başlamıştır. Kırsal rehabilitasyon ve kalkınma bakanlığı, kırsal kalkınma amacıyla köy kalkınma meclislerini kurmuştur. Köy kalkınma meclisi, köyün kalkınma planlarının düzenlenmesinden sorumludur. Köy kalkınma meclisi kalkınma projelerinin uygulanması için verilen parayı Ulusal Koalisyon Programı (National Solidarity Programme) aracılığıyla alır. Nitekim Kırsal rehabilitasyon ve kalkınma bakanlığı, köylerin yeniden yapılanma sürecini hızlandırmak için Ulusal Koalisyon Programını başlatmıştır. Ulusal Koalisyon Programı köylerin kalkınması için başlatılmış bir girişimdir. Ancak bu program il ve ilçe düzeyinde de uygulanmaktadır. Ulusal Koalisyon Programı vatandaşları projelerin uygulanmasına katılmaya teşvik eder. Ulusal Koalisyon Programı Afganistan'daki kalkınma programının başarılı bir parçasıdır. Bu program köy düzeyinde projelerin belirlenmesi ve uygulanmasından sorumludur.[305] Daha açık bir ifadeyle kırsal gelişimi iki kategoriye ayrılır. Birinci kategori devlet ve ikinicisi Afganistan'daki yabanci askerler tarafındandır. Aslında Afganistan'a ABD müdahalesinden sonra yabancı güçler illerde yeniden yapılanma programaları oluşmuşlardır. PRT[306] veya yeniden yapılandırma ekibi 2002'de planlamıştır. Sonra iki yıl ve daha sonra üç yıl için uzatıldı. Afganistan'da PRT gelişim programlarını uygulanmak için çalışmaktadır. PRT yerel düzeyinde ihtilaflardan gelişime kadar konuları ilgilenirlerdir. ABD'nın PRTleri çoğunu terrorist saldırılara karşı mücadele

---

[304] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.201

[305] Markezi İtalat ve Resane Hay Hükümet, Mardum ve Barname Hambastegi Mili, 2010, http://www.gmic.gov.af/dari/features/62-nsp, (10 Kasım 2017), s. 1

[306] Provincial Reconstruction Team

odaklanıyorlardı.[307] Aslında bu ekibler askeri gruplardı. Ama illerde ilin inşa etmesini yardımcı oluyorlardı. Bu ekibler görev yaptığı illerde sosyal, ekonomik altyapıların geliştirmesine için halk ile ilişkilerini sağlamalılardı. Aslında bu ekiblerin çalışma yöntemlerin farklıydı. Bir yandan halkın iletişim kurur gelişim planları uygulularlardı. Öte yandan yerel yönetim yapamadığı işleri, bu ekibler yerine getirirlerdi. Bu ekiplerin çalışmasını şöyledi ki bir ülkenin askerleri bir ilde görev yapardı ve görev yaptığı illde gelişim planları uygulardı.[308] 2005 yılından bu yan 27 PRT ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve diğer NATO ortakları faaliyet göstermektedir. Bu program devlet yapamadığı ve önem vermediği köylerde yüz milyonlarca dolar doğrudan gelişim için harcadı.[309] Yetkilerre göre PRTler düzenli bir çalışma planı saahip değillerdi. Şöyledi il durumuna göre PRTlerin planları ve faaliyetleri değişiyordu. Her PRT'nın 80 üysei vardı. Altmış üye mühendislik ve tarımda görev yapardı. Ve diğer 20 üyeler ise yardım etmek alanında görevliydiler. PRT'lerin bazıları hayvancılık, tarım, polis eğitmenleri, hükümet danışmanlar ve uyuşturucu karşı mücadele uzmanlardı. PRT'lerin faaliyetlerini içişleri bakanlığı ve ISAF komutanların komitesi tarafından izlendi. Komite'nin üyeleri maliye, köy gelişim bakanlıkları, ISAF, UNAMA ve diğer yardım eden ülkelerdi.[310] Güvenlik sorumluluğunu devri ile birlikte bu ekiblerin görevleri de bitti. Aslında bazıları PRT'leri hükümet'e parallel olarak yorulmuşlar ve bazıları ise Afganistan'nın gelişimini iyi bir şans olduğunu yorumlamışlardır. Hamid Karzay eski cumhurbaşkanı özel güvenlik şirketleri ve PRT'lerin faaliyetlerininin durduralması için defalarca uluslararası topluma şikayet etmiştir. Devlet PRT gibi bir program kurdu ve onun adı Ulusal Gelişim Planıdır. UGP köylerin gelişim amacıyla Dünay bankası ve diğer yardım eden ülkelerin desteğiyle çalışır. UGP 14 yıldan sonar sona erdi. UGP köy gelişim bakanlık tarafından uygulardı. UGP yerel gelişim şuraları aracığıyla çalışıyırlardı. Yani 35 bin köy gelişim şuraları UGP tarafından oluşturmuştur. Köy gelişim çalışması şöyledi ki köy gelişim şuraları halk ile meclis kurur ve öncelikleri belirtip faaliyetlerini başlardı. UGP bir milyard ve beş yüz dolar ile 86 bin proje Afganistan'ın köy düzeyinde uyguladı. UGP yerine Misakı Şahrvandi (vatandaşlık Anlaşması Programı) başladı. VAP kentsel ve

---

[307] Muhammad Fahim Azim, Mardum ve Bername Hambastegi Mili, 2010, http://www.gmic.gov.af/dari/features/62-nsp (20 Ocak 2019)
[308] Keristuf Gustuni ve Diğerleri, s.18
[309] Mandegar, "PRT ha DDR Mişavand", (t.y), s. 1
[310] Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan, s.38-39

kırsala ayrılır. Kırsal kısmı bakanlıklar tarafından ve kentsel kısmı ise BYYM ve belediyeler tarafından gerçekleşmektedir. VAP 2016 yılında 6 temel hizmet sunması amacıyla başlamıştır. VAP sağlık, eğitim, tarım, yol ve içme suyu sunmaktadır. Afganistan'ın hükümeti ve Dünya bankası bu programı sponsorlarddır. VAP üç aşamada uygulamaktadır. Birinci aşaması 2016 başlamış ve 2020'e kadar 12000 köy ve ilçelerde gerçekleşmektedir. İkinci aşamada 2021-2023'e kadar 12 bin köyü uygulayacaktır. Üçüncü aşamada ise 2024-2026 arasında 36 bin köy bu programı ile gelişmiş olacaktır.

Gerçekte yönetim yolunda değişiklikler sadece kanun düzeyinde ifade edildi ve birçok konular gerçekleşmedi. Afganistan'daki hükümet alt düzeyinde yerel kurumları kurmayı başaramadı ve il şurasından ilerle kurmadı. İlçe şurası, köy şurası, belediye seçimleri gibi konulara hükümet odaklanamadı ve gerçekleştiremedi. Demokratik ülkelerde kurumlarda davranışlar yasaya göre olur ama geri ülkelerde davranışlar aşiret, siyasi, para etkisine göre. Aşiret aşırlığı ve ilgili çatışmalar Afganistan toplumunu etkileyen başka bir sorunudur. Afagnistan'da büronun çöküşünde sonra yoksuzluk kamu kültürü gibi bir hale geldi. Topluluk düzeyinde işlerini doğru bir şekilde yapmaya çalışan daha az insan bulunmaktadır. Yönetim sistemi zayıflatıldığında yoksuzluk kendi kendine kurumun içine girecektir. Afganisan'da yoksuzlukla mücadele için üç ana kurum polis, saranvali (savcılık) ve maklemeler vardır. Geçici yönetimin kurulmasından sonra atınması liyakat, yetenek ve bilgelik değildi, tam tersine ilişki ve etnik güvene göreydi. Afganistandaki siyasi yoksuzluk ülkenin yıkıcı ekonomik sisteminden etkileniyor. Ekonomi insan hayatında tüm yaşam faktörlerini etkileyen tehlikeli bir güçtür. ABD Afganistan'a müdahalesinden sonra ve yeni sistem kuruluşu, Afganistan'daki ekonomiyi, yardımcı ekonomi söylenebilir. Yardım eden ülkeler tafından Afganistan'a finans edilen yardım ekonomisi başlangıçta ülkenin ilermesini nedeni oldu. Ancak yardım eden ülkeler iyi kadroyu özel sektörlerde alırır ve verilen maaşı ile kadroların hükümete girmesini engelenir.[311] Bu sistematik yapılara ilgili bir problem yarattır. Bu faktör ile birlikte Afganistan kültüründe kökleşmiş negatif bürokrasıdır, çünkü ülkede yönetim sisteminin gelişimi engelediği söyleniyor. Afganistan'daki yerel yönetimi güçlendirmesi ve daha iyi hizmet sunmasının önündeki en önemli engelerden biri, yerel

---

[311] İdris Rahmani, "Se Uleviyet Umde Dulete Vahdat Mili", Camşid Yama (Ed). **Islahat Tagir ve Tusee dar Afganistan** içinde. Kabil: Setare Talaş Yayınları, 2015, s.213

yönetim yapısı için düzenli polici eksikliğidir. Yerel yönetim yapısında roller ve ilişkiler belirsiz ve tutarsızlıktır. Bu durum, kurumların görevlerini ve daha iyi hizmet sunumu için engel olmuştur. Hesap vrebilirik ilişkileri yerel düzeyinde çok zayıftır. Yönetim ve yerel yönetimin diğer sorunu devlet kurumlarda şefafflık yok olması ve halka hesap vermemesidir. Şu anda devlet kurumlara görevlerini yerine getirmesi için yeterli alt yapı bulunmamaktadır. İl düzeyinde 34 illerden sadece 29 ilde valilere için valilik bulunmaktadır. Ve 34 validen sadece 15 valiye için develet tarafından konut sağlanmaktadır. Ayrıca 34 il şurasından sadece 5 il şurasına çalışmak için bina temin edilmiştir. İlçe düzeyinde kıtlıklar daha çok vardır. 364 kaymakamdan sadece 180 kaymakam çalışma ofisi sahipler. Sadedce 117 kaymakm için devlet tarafından konut sağlanmıştır.[312] Afganistan yönetim sistemi nispeten merkezi bir sistemidir. Yani idari sistemi, merkezi yönetimine göre tanımlanmıştır. Ve merkezi rollü, yani il ve ilçe düzeyindeki yetkili memurların atanması cumhurbaşkanının yetkisiyle ve il şurasına danışılarak oluyor. Bu durumda, yerel yönetim merkezi hükümete karşı çok zayıf yetkiye sahip oluyor.[313]

3.7.Afganistan Yerel Yönetimine İlişkin Genel Değerlendirme

Bir ülkenin kullanmış olduğu yönetim sistemi yerel yönetimlerin gücü ve etkinliğini belirler.[314] Ülkede kullanılan merkezi sistem ve bu sistemin yerel yönetime verdiği yetkiler önem teşkil etmektedir. Çünkü yerel yönetimler merkezi sistemin belirlediği çizgi üzerinde ilerler. Bir anlamda merkezi sistemler yerel yönetimlerin geleceğini belirler diyebiliriz. Bu durumda yerel yönetimlere verilen özerklik hakkı da sonderece önemlidir. *Özerklik, bir toplumda demokrasinin temel değerlerinin yayılmasında, insan haklarının korunmasında ve uygulanmasında, kamu hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesinde rol oynayan temel esaslardan biridir.*[315] *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na göre, yerel yönetimler demokrasinin temeli olarak görülmektedir.*[316] Halbuki Afganistan tarihine baktığımızda monarşi, meşruti monarşi, cumhuriyet ve demokratik cumhuriyet gibi yönetim sistemlerini kullanmışolduğunu görmekteyiz.[317] 1870 yılına

---

[312] Afganistan Yerel yönetim Policy, s.100

[313] Muhammad Amin Ahmadi, "Baresi Çan ve Çun Kanun Asasi Afganistan", Camşid Yama (Ed). **Islahat Tagir ve Tusee dar Afganistan** içinde. Kabil: Setare Talaş Yayınları, 2015, s.189

[314] Karaarsalan, s.5

[315] Nacak, s. 54

[316] Öztürk, s. 61

[317] Karataş, s.371

kadar ülkede memurlar arasında bir görev bölünlemesi yapılmamıştı. Üniter devlet yapısına sahip olan Afganistan'da idarenin bütünlüğü bozulmaksızın yerel yönetimlerin özerkliğinin sağlanması ve dikey ilişkinin dengelenmesi noktasında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında sorun yaşandığını da görmektedir.[318] Çünkü Afganistan merkeziyetçi bir devlet yapısına sahiptir. Bugün ülkedeki tüm politik otoriteler, Kabil'de bulunan hükümete tabidir. [319] Afganistan'da liderlik geleneksel yönetimde iktidara sahip olmak anlamına gelmektedir. [320] Farklı etnik grupların sayıca fazla olduğu ülkede Sovyetlerin de müdahalesiyle beraber ortaya çıkan iç savaşlar merkezi hükümeti zayıflatmıştır.[321] Merkezi hükümetin zayıflamasıyla yerel yönetimler de önemli ölçüde güç kaybetmiştir. Dolayısıyla demokrasinin gelişiminin de önü kapanmıştır. Başka bir deyişle Afganistan'da demokrasinin geri kalmasındaki etkenlerden birinin de var olan gelenekçi yapı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ülkenin birçok etnik yapıyı bünyesinde barındırması ve bu etnik yapılar arasındaki güç savaşı varolan iktidarın aşırı merkeziyetçi ve otoriter bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Bu da başa gelenin her zaman kendi tahtını koruma çabasını beraberinde getirmiştir. Böyle bir sistemde şüphesiz ki yönetimin paylaşılması ve halkın yönetime karışması da istenmemektedir. Sonuç olarak da demokrasi gelişememiştir. Stuart Mill'e göre de, "yerel yönetimlerin yeterince gelişmediği ülkelerde genel demokrasi de eksik kalır."[322]

Afganistan anayasasına göre merkezi yönetimin birkolu olan yerel yönetim birimlerinde vali merkezi yönetim adına görev alır ve yine bölgedeki tüm faaliyetleri merkezi yönetim adına gerçekleştirir. Dolayısıyla Afganistan devlet yapısı içerisindeki yerel yönetim mekanizması demokratik ülkelerde uygulandığı gibi uygulanmaz. Burada söz merkezi sisteme aittir. Yerel yönetimler kendi başlarına değil sadece merkezi yönetimin bir uygulayıcısı olarak var olmaktadır.[323]

Afganistan yeni sisteminde BYYM yerel yönetimleri daha etkili bir şekilde yönetebilmek amacıyla kuruldu.[324] BYYM danışmanlık görevi gören bir kurumdur. Halkı temsil etme hakkına sahiptir. Ancak cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulduğu için gensoru

---

[318] Şengül, s. 160
[319] Karataş, s.368
[320] Nicat, s.7
[321] Sistani. s. 95
[322] Eryılmaz, s.173
[323] Karataş,s. 370
[324] Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 6. 10. 2017

yetkisine sahip değildir. BYYM'nin bu noktada bir aracı kurum olduğunu söyleyebiliriz. Ancak maalesef ki kurum istenilen amaca hizmet edemedi ve gelenekçi anlayış ülke yönetiminde söz sahibi olmaya devam etti. Yine Afganistan'da her ilde bir il meclisi vardı. 2004 anayasası ile bu meclisin de görevleri valilerin faaliyetlerini belirlemekti ancak zamanla il meclislerinin de yetkileri sadece mali konuların izlenmesi olarak sınırlandırıldı.[325] Çünkü valiler ve diğer üst düzey memurlar yerelde yolsuzlukların engellenmesi amacıyla merkezden atanıyordu. Bu durumda il meclislerinin gücü vali ve memurlara oranla az kalıyordu. Dolayısıyla herhangi bir denetim sağlanamıyordu. *Tüm bunların yanısıra ülkede Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı'nın oluşmasının nedeni, iller düzeyinde özerk yerel yönetimler korurayarak, birliği sağlama ve demokratik oluşturmasıdır.*[326] Yine de uzun bir süre bu yeni sistem kurulmuş olmasına ragmen uygulanması çok da mümkün olmamıştır.

Merkezi yönetim kamu hizmetlerini yerel yönetimle birlikte sunmaktadır.[327] *Yerel güvenlik hizmetlerinin sunulmasında ve Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda geçen "Güvenli Kent'" tesisinde, İçişleri Bakanlığı iç güvenliği sağlama fonksiyonunu, kendisine bağlı kuruluşlarla sağlamaktadır.*[328] Eğer bir ülkede savaş varsa o ülkede güvenlikten söz etmemiz mümkün değildir. Tarih boyunca Afganistan'ın siyasi ve askeri açıdan bir cazibe merkezi olmasında coğrafi konumunun etkisi büyüktür. [329] *Çünkü coğrafi, tarihî, kültürel ve stratejik olarak Orta Asya ve Güney Asya arasında toprakları bulunan Afganistan'ı; siyasi ve dinî coğrafyası, Güney Asya ve Ortadoğu'ya yakınlaştırmaktadır.* [330] Coğrafi bakımdan Orta Asya'da varolan güçlerin kontrol edilmesi adına Afganistan önemli bir bölgededir. Bu durum Afganistan'ın tarih boyunca süregelen iç ve dış savaşların nedeni

---

[325] Hüseyin Siret, "Hesab Dehi ve Şefafiyet dar İdarat Mahali Tagviyet Mişavad", **Rozname 8 Sobh**, 28.10.2014, s. 1

[326] *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şarti Ve Ek Protokol Bağlaminda Türkiye'deki Yerel Yönetim Sisteminin Değerlendirilmesi,(t.y.)* https://www.researchgate.net/publication/260990475_Coskun_B_Eski_S_Avrupa_Yerel_Yonetimler_Ozerklik_Sarti_ve_Ek_Protokol_Baglaminda_Turkiye'deki_Yerel_Yonetim_Sisteminin_Degerlendirilmesi_Kamu_Yonetimi_Sempozyumu_KAYSEM_11-12_Mayis_2013_Mustafa_Kemal_ (17 Ağustus 2019)

[327] Karataş, s.370

[328] Haşan Hüseyin Çali, "Avrupa Kentsel Şarti Çerçevesinde Güvenli Kent Ve Yerel Yönetimler", *Türk İdare Dergisi* , 2012, Sayı: 475 , Http://Www.Tid.Gov.Tr/Makaleler/Avrupa Kentsel Şartı Çerçevesinde Güvenli Kent Ve Yerel Yönetimler.Pdf (18 Ağustus 2019), s.12

[329] Orhan Yazıcı, "Afganistan'ın jeopolitik önemi", *Sosyologca Dergisi*, 2012, Sayı: 3, ISSN 2146-507, https://www.researchgate.net/publication/260585514_Afganistan'in_Jeopolitik_Onemi (18 Ağustus 2019), s.273

[330] Fahri Temizyürek, Erol Barin Ve Mete Yusuf Ustabulut," Afganistan'in Dil Politikasi Ve Afganistan'da Türkçe Eğitimi Tarihi", *Türrkbilgi Dergisi*, 2016, sayı 32, http://www.turkbilig.com/ozet.asp?id=498 (18 Ağustus 2019), s. 156

olmuş, ülke içindeki etnik gruplar arasında sürekli olarak bir gerilim yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Yine Afganistan'ın dağlık coğrafi yapısı faklı alanlarda yaşayan grupların kendi içinde farklı kültürel gelişme yaşamasını sağlamıştır. Her grup farklı örf ve adetlere sahiptir. Bütün bu etnil grupları bir arada düşündüğümüzde aslında Afganistan bir "Irk Mozaiği"dir.[331] Ülkede 50 farklı etnik grubun varlığı aynı zamanda 50 farklı dil, din ve mezhep demektir.[332] Bu toplum yapısının ülkenin siyasi, iktisadi ve kültürel yapısı üzerinde de etkisi çoktur.[333] Ülkedeki etnik grupların kökenlerine önem veriyor olması şüphesiz ki yerel yönetimler üzerinde de etkili olmuştur.[334] Var olan yerel yönetim birimleri her zaman muhalif ve isyancı grupları yerel yönetime yakın tutmak amacıyla kullanmıştır.[335] Geçmişten bugüne böyle süregelen yapı içerisinde de hükümet kendi açısından olayı olumlu bir hale çevirmek amacıyla yerel yönetim birimlerini oluştururken bu etnik grupları kullanmıştır.[336] Bu nedenle vali ve kaymakamlarrel temsilcilerinin ilişkisi açık değildir. Karzai dönemine baktığımızda valiler eski mücahitlerden ve onlara yakın kişiler arasından seçildiğini görülmektedir.[337] Başka bir deyişle bu kişiler cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcılarının desteği ile göreve atanırlar. Zaman zaman bu valiler merkezde birarada bulunduğunda düşünsel anlamda bir çatışma içerisinde olabilmektedirler. Çünkü farklı etnik gruplardan seçilen bu gruplar kendi ırklarının çıkarlarını gözetmektedir.[338] *Afganistan'ın geçmişindeki etnik köken grupları devlet ve siyasi gücü güçlendirdiği ölçüde önemlidir. Afganistan'da siyasi iktidara giden yol etnik kökenlerden geçmektedir.[339] Çünkü Afganistan'da siyasi partiler ise etnik goruplara dayanlıdır. Başka bir deyişe her aşiret ve ırk belli bir siyasi partiyi sahiptir. Tajiklerin parti üyelerinin arasında Uzbek veya Peştun kökeni hiç yoktur veya çok azdır. Afganistan'da siyasi iktidar alanında etnik gruplardan sonra din, mezhep ve idoloji de önemlidir. Birçok siyasi davranışta etnik kökenin izleri vardır.*[340] Afganistan'da yerel düzeyde ve özellikle köylerde

---

[331] Karataş, s.369

332 Mervenur, Lüleci Karadere, "Afganistan Asyadaki Stratejik Çıkmaz ", **İHH İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, Analiz: 06,(t.y.), s.2

[333] Abdul Karim Azizi, "Afganistan'in Ekonomik Kalkinmasi'ni Önündeki Engeller Ve Çözüm Önerileri", (**Yüksek Lisans Tezi**, Tekirdağ Namik Kemal Üniversitesi SBE, 2019), S.14

[334] Karataş, s.369

[335] Martine Van Bijlert, "Ülkedeki üst düzey atama disiplin ve politaka yönetimi", **AREU**, (Mayıs 2009), s.5

[336] Karataş, s.370

[337] Van Bijlert, s.5

[338] Van Bijlert, s.5

[339]Arvin, Ayub. "Saye Sangin Gumiyet Medari Bar Siyaset Da Afganistan", *BBC*, 06. 10. 2013, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/11/131104_k02-afghanistan-etnicities-political-pawer.shtml. (19 Ağustus 2019)

[340] Arvin,"Saye Sangin Gumiyet medari bar siyaset da afganistan", s.1

dini liderler halkın hayatını ve görüşünü etkileyen unsurlardır. Afganistan'da savaşların çıkma nedenlerinin başında dini sebepler gelir. Daha doğru bir deyişle ülke tarihi boyunca yaşanan savaşlar eğitimi temellerinden sarsmış ve eğitim yönüyle zayıf olan ülkede halk din adamlarına ve onların söylediklerine sıkı sıkı bağlanır olmuştur. Bu da şüphesiz ki kendi çıkarlarını korumak isteyenlerin dini kullanmada önünü açmıştır. Çünkü halk için dini liderlerin önemi yüksek ve onların her bir sözü kanun hükmündedir. İşte bu noktada bazı dini liderlerin demokrasiyi batı özentiliği ve din karşıtlığı olarak değerlendirmesi ve halkı bu yönde demokrasi adına yapılan her tür girişimlere karşı kışkırtması da sıklıkla görülen bir durumdur. Başka bir deyişle dini liderler toplumun düşüncelerine yön veren önemli unsurlardır.[341] İşte ülkedeki tüm bu oluşumlar ve varolan toplumsal yapı Afganistan'ın bir ulus oluşturamamasının nedenidir.[342] *Bireylerde millet olma bilincinin gelişmemiş olması, aşiret yaşamının getirdiği feodalite zihniyetin hâkim olması ve sosyal yapının çok çeşitli olması gibi nedenlerden dolayı ülkenin güçlü bir merkezi otoriteye sahip olamadığı görülmektedir.*[343] Varolan bu toplumsal yapının ulus bilincinin oluşmasına izin vermediği gibi yerel yönetimlerin gelişmesine de izin vermediğini görmekteyiz. Oysaki yerel yönetimler, ülkelerin demokrasi gelişimi ve kamu yönetimi açısından son derece önemli yapılardır..[344] Böylesi bir öneme sahip yerel yönetim kurumlarının hizmet sunması için mali kaynaklara ihtiyacı vardır. İşte bu noktada yerel yönetimlerin mali özerkliği ancak kendilerinin serbestçe kullanabilecekleri gelir kaynaklarına sahip olması ile mümkündür.[345] Ancak Afganistan'da özellikle Sovyetlerin varlığından sonar ortaya çıkan ekonomik sorunlar şüphesiz ki ülke ekonomik temellerine zarar vermiştir. Çünkü Afganistan'da ekonomi sadece tarım ve hayvancılığa dayalıydı. Merkeziyetçi anlayış ve bu yetersiz kaynaklar varlığını hissettirmiştir.[346] Halbuki Afganistan geneli petrol, doğal gaz, demir, lityum, altın, krom, kömür, bakır gibi enerji ve madenler bakımından zengin bir ülkedir.[347] 2002'de Afganistan ekonomik durumunu iyileştirmek amacıyla Tokiyo

---

[341] Nicat, s.19

[342] Azizi, s. 15

[343] Karataş, s.371

[344] Karataş,s. 370

[345] Şengül, s 185

[346] Mustafa Arsalan, "Afganistan'da Istikrarsızlık Ve Temel Sebepleri", *International Journal Of Business Economics And Management Perspectives Dergisi,* 2016, sayı.2, İSSN: 2458-8997, **http://www.ijbemp.com/?mod=search_go,** (1 Ağustus 2019), s. 50

[347] Dicle Sasaoğlu, "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", *Bilgesam Dergisi,* 2014, No: 1176, http://www.bilgesam.org/incele/1967/-nato-mudahalesi-ve-sonrasinda-afganistan/#.XWMnEuMzbIU. (20 Ağustus 2019), s.3

Konferansı'nda devlet memurlarının maaşlarını ve benzer ihtiyaçları karşılama kararı alınmıştır.[348] Ancak ülkede hemen hemen tüm sektörlere yapılan yatırımların yabancı kaynaklı olması ülkeyi geçici olarak geliştirmiştir. Dolaysıyla ülke dışa bağımlı hale gelmiş ve dış yardımların kesilmesiyle de kendi iç gücünü sağlayamadığından eski haline dönüşmüştür. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, amacını, "yerel yönetim ilkelerini, mali ve idari özerkliğinin korunması" olarak belirtir. [349] Bu da ekonominin gelişmediği bir Afganistan'da yerel yönetimin de olmayacağı anlamına gelir. Yine ekonomik yönden bağımlı olan Afganistan coğrafi konumu boyunca uluslararası birçok müdahaleye maruz kalmıştır. Oysa yerel yönetimlerin görevlerini yerine getirebilmesi için ülkede güven unsuru olması gerekmektedir. 19. yüzyılda Rusya'nın sıcak sulara inme politikaları ve İngiltere'nin en zengin sömürgesi olan Hindistan'ı koruma çabası Afganistan'ın jeostratejik önemini arttırmıştır.[350] Bu da 1809 yılında Şah Şuca döneminde ülkeye ilk kez bir yabancı müdahalede bulunulmasına sebep olmuştur. Bunda Şah Şuca döneminde merkezi yönetimin zayıflaması ve ülkenin feodallerin eline geçmesi etkili olmuştur. Ülkedeki otoritesini kaybeden Şah Şuca tahttaki yerini korumak için dış güçlerin desteğini almıştır. Bu süreç 20. yüzyılda batı ve doğu blokları arasında tampon bölge görevinde oluşu, 21. Yüzyılda ise Orta Asya petrol ve doğalgazının, dünya piyasalarına tanışması için geçiş yolu ve ABD'nin geleceğin tehdit odakları olarak gördüğü İran, Hindistan, Çin ve Rusya'nın arasında (üs) olması şeklinde devam etmiştir.[351] Buradan da anlaşılacağı üzere Şah Şuca'nın yardım talebi sadece bir yardım olarak kalmamış ülkenin jeopolitik konumunun kullanılmasına sebep olmuştur. Şüphesiz ki o günden bugüne dış güçlerin bayraklarının sürekli olarak Afganistan topraklarında dalgalanıyor oluşu da bunu göstermektedir.[352] *Asıl konu ise Afganistan'a doğal kaynakları açısından bakıldığında ise ilginç bir manzara ortaya çıkmaktadır. New York Times gazetesinde 2010 yılında yayımlanan bir habere göre, ABD Afganistan'da yaklaşık 1 trilyon dolar değerinde hiç kullanılmamış nadir mineral rezervleri olduğunu tespit etmiştir. Bakır, Kobalt, altın, niyobyum ve yüksek teknoloji ürünlerinde kullanılan lityum yataklarının büyüklüğü Afganistan'ı*

---

[348] Gül Seda Acet ve Fazlı Doğan, "11 eylül olayları sonrası ABD- Afganistan ilişkileri: istiladan işbirliğine", *Sosyal Ekonomik Araştırma Dergisi,* 2017, vol 17, İssue 33, https://dergipark.org.tr/susead/issue/30021/327644?publisher=selcuk?publisher=selcuk, (10 Ağustus 2019), s.64

[349] Öztürk, s. 61

[350] Hüseyin Şeyhanlıoğlu, "18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'jeostratejik Önmei", *Avrasya Etüdleri Dergisi,* 2008, Nu: 34 No:2, Https://Dergipark.Org.Tr/Download/Article-File/421919 (15 Ağustus 2019), S. 63

[351] Şeyhanlıoğlu, s.63

[352] Kubilayhan Erman, "Jeopolitik Teoriler Ve Afganistan", *Dergi Park Dergisi,* 2017, Vol 4, No: 11, Https://Dergipark.Org.Tr/Gusbd/Issue/31316/373773 ,(1 Ağustus 2019), S.412

dünyanın en önemli mineral depolarından biri haline getirmektedir.[353] Afganistan her ne kadar yer altı kaynakları bakımından zengin bir ülke olsa da daha çok Orta Asya'da üretilen petrol ve doğal gazın Güney Asya'ya aktırılması bakımından bir enerji köprüsü niteliğindedir.[354] Ülkeye ABD askeri ve ekonomik müdahalesi ise Soveytlerden sonra ülkeyi teröristlerden kurtarmak ve demokratik bir sistem kurmak amacıyla gerçekleşmiştir.

Aslında ABD'nin müdahalelerinin Orta Doğu'yu içine alacak şekilde genişlemesi, "Büyük Orta Doğu Projesi" adı altında yeni bir stratejik yaklaşımın belirlenmesi, İslam dünyasında tepki çekmiştir. ABD'nin Afganistan işgali, Avrasya'nın jeopolitik merkezinin eline geçirilmesi, enerji kaynaklarının yönlendirilmesi, İran'ın çevrelenmesi ve Müslüman dünyanın geriletilmesi olarak algılanmaya başlanmıştır.[355] ABD müdahalesi sonrasında Afganistan yerel yönetiminde bazı yenilikler de söz konusu olmuştur. Ülkenin eski halinden vazgeçmesi amacıyla birçok kanun ve reformlar gerçekleştirilmiştir. Ancak yine de yerel yönetimin yetersiz kaldığı ve vatandaşların memnun olmadığı görülmüştür. Afganistan'da yerel yönetim için net ve kesin iş çerçevesi eksikliği yönetimin temel sorunlarından birisidir. Kurumlar arasındaki ilişkinin net ve açık olmadığı yerel yönetimlerde öncelikle kurumların rolü, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmalıdır. Aksi takdirde verim düzeyi azalır ve vatandaşların kamu hizmetinden memnun kalmamasına sebep olur. Bunun yanısıra il ve ilçelerde vatandaşların hükümete katılımı için kurulan meclislerin yetkilerinin yetersiz ve rollerinin net olmayışının yarattığı karışıklıklar da Afganistan'ın şuandaki durumunu ortaya seren ciddi problemlerdir.

---

[353] Erman, s.412

[354] Erman, s. 411

[355] Mert Gökirmak, "Afganistan: Bölgesel Rekabet Ve Yeni Açilimlar", *Journal Of Security Strategies Dergisi,* 2011, Vol: 7, İssue: 13, Https://Dergipark.Org.Tr/Guvenlikstrtj/Issue/7530/99182, (26 Ağustus 2019), S.23

SONUÇ

Afganistan'da 2001 yılına kadar yerel yönetim sistemi basit bir şekle sahipti. Krallar tarih boyunca ülkeyi yönetim için merkezi ve yerel yönetim birimlerine ayırmışlardı. Kral illerin önemine göre illeri birinci, ikinci ve üçüncü diye bölüp; bu sıralamaya göre yönetimlerini derecelendirmişti.

Her ilin valisini kral seçerdi ve ildeki memurlar valiye karşı sorumlulardı. Kral genel olarak valileri oğullarından ve yakın çevresinden seçerdi. Afganistan'da aşiretler önemli olduğu için il yöneticisi olurlardı veya il yönetimine karışırlardı. Krallar mali konular dışında birçok konuda valilere geniş yetkiler vermişlerdi.

Halk ise yönetimde hiç bir role sahip değildi. Zaman geçtikçe yönetim şekli de değişmişti. 1870'e kadar memurlar arasında bir görev bölümü yoktu. O dönemde yerel yönetimin en önemli görevi vergi toplamaktı. Dolayısıyla yerel yöneticiler halktan vergiyi toplayıp merkeze gönderirdi.

Afganistan'ın özgürlüğünü ele almasıyla birlikte halk, hükümet kararlarına katılımak için merkez ve illerde meclisler kurdu. Ancak bu meclislerin görevi sadece danışmanlık yapmaktı. 1919 yılında ilk kez görev ayrımı ve yetkilerin merkezden yerel yönetimlere devri gerçekleştirmişti. Bu dönemde illerde bakanlık temsilcileri kuruldular. Daha sonra komiteler yerel yönetimin teşkilatına dahil oldular.

Genel olarak Afganistan'ın yerel yönetiminde vali ve meclisler bulunurdu ancak görev ve yetkilerinin ölçüsü değişirdi. Vali ve diğer kurumların başkanları merkezden atanırdı.

Afganistan'da ABD müdahalesinden önce katı bir merkezi yönetim vardı. Afganistan'ın hükümet sistemi, yerel yönetim ve merkez ile ilişkisi ise ABD müdahalesi öncesinde ve sonrasında çok değişmemiştir. Çünkü Afganistan'da valiler cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınırdı.

İllerde karar alama yetkisi merkezden gelir. Başka bir deyişle merkez ve yerel yönetimin ilişkisi komut, kanun ve yönlendirmeye dayanmaktadır.

Yerel yönetim merkezin karar ve emirlerini yerine getirmelidir. Yerel yönetim görevlerini yerine getirmesi için merkezin iznine ihtiyaç duymaktadır. Merkez ve yerel yönetimin bir başka bağlantısı ise finans konusundadır. İl ve ilçeler işlerini

gerçekleştirmek için merkeze bağlılardır. Çünkü illerin ihtiyacı olan bütçe merkezden gelir. Merkez her ilin bütçesini onaylar ve harcamalarını kontrol eder. İller planın gerçekleştirmesi için mali bakımdan merkezin onaylamasına ve izine bağlılardır. Bu nedenle ilin gelişimi merkeze bağlıdır. Çünkü vergi belirtilmesi ve harcama kurallarını merkez belirler. Merkezi yönetim, belediyelere ait gelirleri belirler ve bu gelirin harcamasını sınırlı yetkiyle vermektedir. Ancak tüm bütçe ve planlama yetkisi merkeze aittir. Dolayısıyla yerel yönetim merkezi yönetime karşı zayıf bir role sahiptir.

Afganistan'da ABD müdahalesinden sonra yerel yönetim konusunda bazı yenilikler de söz konusu olmuştur. Bu yeniliklerin en önemlisi Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğüdür. Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü merkez ve illerin ilişkisini kolaylaştırır ve işlerini hızlandırmaktadır. Bu kurumun yanında birçok kurumlar da kurulmuştur.

Ülkenin eski halinden vazgeçmesi amacıyla birçok kanun ve reformlar gerçekleştirdi. Ancak yine de yerel yönetimin yetersiz kaldığı ve vatandaşların memnun olmadığı görülmüştür. Afganistan'da yönetimin asıl sorunu yerel yönetim için net ve kesin iş çerçevesi eksikliğidir.

İyi bir yerel yönetim kurması için Yerel Yönetim Policiy atılan etkili adımlardan birisi olmuştur. Ancak yerel yönetimde kurumlar arasındaki ilişki açık değildir. Bu yüzden öncelikle kurumların rolü, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmalıdır. Çünkü kurumların sorumluluklarının net olmaması verim düzeyini azaltır ve vatandaşların kamu hizmetinden memnun kalmamasına sebep olur. Bunun yanı sıra il ve ilçelerde vatandaşların hükümete katılımı için kurulan meclislerin yetkilerinin yetersiz ve rollerinin net olmayışı karışıklığa neden olmuştur. Maalesef Afganistan'ın şu andaki durumu böyle ciddi problemler içermektedir.

İyi bir yönetim kurulması için merkez ve yerel düzeyinde ciddi değişikler yapılmalıdır. Yasama, yargı ve yürütme konularında da ciddi değişikler olmalıdır. Çünkü ülkede atamaların kişilerin yeteneklerine göre değil de rüşvet ve adam kayırma şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu da var olan kurumlara gelen ve alanında deneyim sahibi olmayan kişilerin halkın ihtiyaçlarına cevap verememesine neden olmaktadır. Öyle ki hemen hemen tüm kurumlarda yolsuzluklara rastlanmaktadır. Dolaysıyla yargı ve kanunda da değişikler yapılması gerekmektedir.

İyi bir yargı sisteminin var olması için ise şüphesiz ülkede güvenlik önlemlerinin alınması çok önemlidir. Ancak 2014'ten beri ülkede maalesef güvenlik düzeyi azalmıştır ve durum daha da kötü bir hale gider olmuştur. Bu da il ve ilçelerde yerel yönetimin başarı seviyesini düşürmüştür. Yine de tüm bu olumsuzluklara rağmen ülkede gösterilen çaba göz ardı edilmez ve bu konuda daha yoğun bir destek sağlanırsa şüphesiz ki ülkenin geleceği de bu yönde olumlu gelişmelere sahne olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmadi, Muhammad Amin. "Baresi Çan ve Çun Kanun Asasi Afganistan", Camşid Yama (Ed). **Islahat Tagir ve Tusee dar Afganistan** içinde. Kabil: Setare Talaş Yayınları, 2015, ss. 178-201

Andişmend, Mohhamad Akrem. **Dolat Milet Sazi Dar Afganistan**. Kabil: Sait yayın evi, 2014

Ansari, Farug. **Feşurde Tarih Afganistan**. Kabil: Ertegayı daneş yayın evi, 2013

Ani, Corc. **Afganistan Guzar Gahe Keşvar Guşay**, çev., Muhammad Yusuf İlmi ve Hale, 1991

Arefi, Mahdi. **Neveştarhayi Piramun demokrasiyi Afgani: Fursat ha ve Çaleş ha.** Kabil: Amiri Yayınları, 2014

Atayi, Muhammad İbrahim. **Negahi Muhtasar be Tarih Muasir Afganistan**. Kabil: Meyvand Yayınları, 2010

Ateş, Hamza ve Özer Köseoğlu. **Belediyelerde Kurumsal Performans Yönetimi.** İstanbul: İlke Yayıncılık, 2011

Bahman, Nasim. **Sistem hayı Siyasiye Mukayeseyi**. Kabil: Çaphane Meslaki Afgan-Kabul, 2011

Danış, Sarvar. **Hukuk İdari Afganistan**. 2. Basım, Kabil: Ibne Sina Yayınları, 2015

Danış, Sarvar. **Hukukı Asasi**. 2. Basım. Kabil: Ibne Sina Yayınları, 2012

Daneş Bahtiyari, Muhammad Kasım. **Rişe Buhran ve Rahe Tusee Siyasi dar Afganistan**. Kabil: Peyam Yayınları, 1996

Dünya Bankası. **Tuzi Hadamat ve Hükümetdari be Sath Mahali da Afganistan.** Vaşington: DC dünya bankası yayını, 2007

Enstitü Hukukı Mukyasevi Am eve Hukukı Beyn Ulmelal Maks Pelank. **Hukuk İdari Afganistan**. Çev, Mesut Muhles ve Muhammad Calali. (Almaniya Dışişleri Bakanlığı, 2012)

Eryılmaz, Bilal. **Kamu yönetimi**, 6. Basım, İstanbul: Umuttepe yayıncılık, 2013

Farhang, Mir Muhammad Sedik. **Afganistan dar 5 Garnı Ahir.** 1. Basım, Pişavur: Ariana yayın evi, 1988

Faryad Afgan, Nacm Uldin. **Negareşi ber Tarih Muasir Afganistan**. Pişavur: Daneş yayın evi, 2006

Foruzan, Ahmet Şah. **Afganistan az Hükümet Mucahedin ta Sokute Taliban**. 1. Basım. Meşhed: Ahangı Kalam, 2010

Gubar. Mir Muhammad Gulam. **Afganistan dar Masire Tarih**. 1.Cilt, 1. Basım, Tihran: İrfan yayın evi, 2011

Gubar, Mir Gulam Mohhamad. **Afganistan Dar Masire Tarih**. C.2, 1. Basım, Tihran: Erfan yayın evi, 2011

Istanukzay, Nasir. **Sistem İdari ve Teşkilati Afganistan Muasir**. Kabil: Sait Yayınları, 2013

Istanukzay, Nasir. **İdare ve Müderiyet**. 5. Basım. Kabil: Sait Yayınları, 2014

Koçak, Yüksel. **Türkiyede yerel yönetimi**, 1. Basım, Ankara: Siyasal kitabevi, 2013.

Mugimi, Muhammad. **İdare Umure Hükümet hay Mahali.** 8. Basım, Tihran: Farhang yayınevi, 2015

Muhammadi Tamaki, Abdul Ali. **Hukuk İdari Afganistan.** 1. Basım. Tihran: İrfan yayını, 2011

Muhammadi, Abdul Ali. **Hukuk Asasi Cumhuri İslami Afganistan**. Kabil: Hatem Ul Nabiyin Yayınları, 2008

Muhammadi, Sahi. **İrade Amme**. 2. Basım. Kabil: İrfan Yayınları, 2015

Mujde, Vahid. **Afganistan ve 5 Sal Sulte Taliban.** 2. Basım, Kabil: Meyvend Yayınları, 2002

Tabatabayi Mutameni, Manuçehr. **Hukuk İdari Tatbiki.** 2. Basım, Tihran: Samt Yayınları, 2006

Tabatabayi Mutameni, Manuçehr. **Hukuk İdari.** 9. Basım, Tihran: Samt Yayınları, 2004

Valvalci, Sad Ullah. **Came Madani ve Demokrasi dar Afganistan.** Kabil: Meyvand Yayınları, 2006

Musleh, Abdulbaşir ve Ahmet Najib Mahmut. **Tamin Amniyet bad az Hurucı Niruhayı Hareci.** Kabil: Dehkade Çap Yayınları, 2011, s. 31

Nuri, Muhib Ullah. **Nato ve Nazmı Nevin Mantakeyi.** 1. Basım. Kabil: Sait Yayınları, 2016

Rahmani, İdris. "Se Uleviyet Umde Dulete Vahdat Mili", Camşid Yama (Ed). **Islahat Tagir ve Tusee dar Afganistan** içinde. Kabil: Setare Talaş Yayınları, 2015, ss. 211-217

Rahimi, Salar. **İdare Ame Afganistan.** 3. Basım. Herat: Kuds Yayınları, 2016

Sarvar Danış, **Hukukı Asasi,** 2. Basım. Kabil: Ibne Sina Yayınları, 2012. s. 669

Saiks, Serperci. **Tarih Afganistan,** çev., Abdul Vahab Fanayi, Kabil: Azadi Yayınları, 2003

Sistani, Muhammad Azam. **Mugademeyi ber Kudetay Sur ve Peyamedhayı an dar Afganistan.** 2. Basım. Kabil: Kabil Darulnşre Afganistan yayınları, 2000

Şarifi, Ali Reza. **Tahlil Guftemani dar Afganistan: Mavane Guftemani Demukrasi.** 1. Basım. Kabil: Farahang Yayınları, 2013

Özgür, Hüseyin ve Muhammet Kösecil (Ed). **Yerel yönetimler üzerine güncel yazılar –I** .Ankara: Nobel Yayın evi, 2005

Şengül, Ramazan. **Yerel yönetimler.** 7. Basım. İstanbul: Umuttepe yayınları, 2016.

Ulusoy, Ahmet ve Tekin Akdemir, **Mahalli İdareler**. 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001

Nadaroğlu, Halil. **Mahalli İdareler**. 5. Basım. İstanbul: Beta Yayın evi, 1994

Süreli Yayınlar

Ayubi, Mirveys ve Hrun Rahimi. "Sazman ve Taşkilat İdare Ame dar Parto Kanun Asasiye 2004 Afganistan". **AREU**. ISBN 978-9936-641-16-7. No: D1818. 2018). s.3

Murtazashvili, Ilia ve ve Jennifer Murtazashvili. "Anarchy, self-governance, and legal titling", **Public Choice Dergisi.** DOİ 10.1007/s11127-014-0222-y, Aralık 2014, ss. 162,294

Gustuni, Keristuf, Basir Feda ve Yaan Kolher. "Hükümetdari Mahali dar Afganistan (Ayande Namayendegi az Mardum dar Sath Vulusvali ve Kariye)", **AREU**. Çev., Reza Kazami. ISBN 978-9936-628-55-7. No. D1615. 2017, s.11

Bijen, Nemat Ullah, Farhat emil ve Harun Naybahil. "Nazdik Sahtan Dulet be Mardum: Gayri Mutemarkez Sahtan Planguzari ve Budce sazi da Afganistan", **AREU**. Çev., Nemet Ullah Bijen. ISBN 978-9936-628-59-5. No. D1614. 2016, s.8

Hasani, Ali Şah . "Mavane Ectemai ve Farhangi Islahat İdari dar Afganistan", **Fasl name Tahasusi Puyeş**, No 2-3. İlk Bahar 2013, ss.135-144

Nicat, Ariye. "Hükümetdari dar Afganistan", **AREU**. Çev., Reza Kazemi. No. D1402. 2014, s. 30

Şadan, Abdullah. "Şams Ul Nahar Nahustin Naşriye dar Afganistan", *BBC Farsi*, 30 Ekim 2011),http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2011/10/110916_mm_century_afghanpress_sh01.shtml (19 Aralık 2016)

Hasan Zade, Basir Ahmed. "Haştadumin Sal Ruze Habib Ulah Kalakani" BBC Farsi, 13 Ocak 2009, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/01/090113_dn_habibullah_kalakani.shtml (28 Aralık 2016)

Lutfi, Zahra. "Nue Hükümetdari Ahmed Şah Abdali ba İstenad be Tarih". Şafagna, (t.y). http://afghanistan.shafaqna.com/proposal/item/44467 (12 Şubat 2018)

Azim, Muhammad Fahim. Mardum ve Bername Hambastegi Mili. 2010, http://www.gmic.gov.af/dari/features/62-nsp (20 Ocak 2019)

Hakimi. "İdare Organhayı Mahali: dar İslah Organhayı Mahali ba Muşkelati Muvace Hastim", *Rozname 8 Sobh.* 11 Eylül 2013. http://8am.af/1392/06/11/idlg-reform-afghanistan/ . (27 Şubat 2018)

Arvin, Ayub. "Şurahaye Mahali Çera Gudret Nadarand", **BBC**. 12 Ocak 2015. http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2015/02/150210_k02_afghan_local_councils_power . (12Şubat 2015)

Arvin, Ayub. "Saye Sangin Gumiyet Medari Bar Siyaset Da Afganistan", *BBC*, 06. 10. 2013, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/11/131104_k02-afghanistan-etnicities-political-pawer.shtml. (19 Ağustus 2019)

Markezi İtalat ve Resane Hay Hükümet. Mardum ve Barname Hambastegi Mili. 2010. http://www.gmic.gov.af/dari/features/62-nsp (10 Kasım 2017).

Mohhamady, Zeynep. " Caygahe Şurahayı Velayeti dar Afganistan", *BBC*, 4 Mart 2014. http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2014/03/140224_k04_afg2014_provincial_council_info . (13 Temmuz 2016)

Vahed Tahkik ve Arzyabi Afganistan. **Az Alıf ta Ya Kitabi Rahnama Barayı Komak be Afganistan**. www.areu.org.af . Kabil: 2012

Valvalci, Sad Ullah. "Vaze İdare dar İmperaturi Ahmet Şah Baba" http://old.acsf.af/index.php?option=com_content&view=article&id=74:2011-06-26-14-45-06&catid=18&Itemid=8 (11 Ekim 2017)

Jayakody, Aruni."Afganistan'da Güçlerin Ayrılması: Teori ve Pratik", 2015, https://areu.org.af/archives/publication/1509 (1 Mayıs 2019)

Afganistan Yerel yönetim Policy. 2010. https://idlg.gov.af/laws/ (6 Kasım 2017).

BYYM, http://idlg.gov.af/fa/page/idlg/history, Erişim tarihi: 6. 10. 2017

Sezer, Özcan ve Tarık Vural, "Kamu hizmetlerin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı" Maliye dergisi, 2010, no. 159, ss.203-219.

https://maliyedergisi.sgb.gov.tr/yayinlar/md/159/%C3%96zcanSEZER.pdf (11 Ağustus 2019), s.207

TDK. Güncel Türkçe Sözlük. 2019.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca05ed258e3d2.7402961 (31 Mart 2019).

Kanune Nizaret ber Kanun Asasi, (t.y), http://icoic.gov.af/fa/page/84651/997, (1 Mayıs 2019)

Karataş, Adnan ve Elif Çolakoğlu. "Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin devlet yapısında yerel yönetim sistemi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt: 32. Sayı: 2. 31 Mart 2018, ss.367-402

Çevikbaş, Rafet "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklilik Şartı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Türk İdare Dergisi*, 2012, sayı 475, ss.33-62 http://www.tid.gov.tr/MakaleAra/Sayfalar/Sonuclar.aspx?k=Avrupa%20Yerel%20Y%C3%B6netimler%20%C3%96zerklilik%20%C5%9Eart%C4%B1%20ve%20T%C3%BCrkiye%E2%80%99de%20Uygulanabilirli%C4%9Fi#k=Rafet%20%C3%87evikba%C5%9F#l=1055 (13 Ağustus 2019)

Muratoğlu, Tahir "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şarti Ve Türk Hukuku", *Dergi Park*, 2011, Cilt 69, Sayı 1-2,ss773-775 https://dergipark.org.tr/iuhfm/issue/9185/115050 (13 Ağustus 2019)

Karataş, Adnan Ve Elif Çolakoğlu." Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin Devlet Yapisinda Yerel Yönetim Sistemi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi.* 2018, Cilt: 32, Sayı: 2, ss. 367-402. Https://Dergipark.Org.Tr/Atauniiibd/Issue/36952/373288 (16 Ağustus 2019)

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şarti Ve Ek Protokol Bağlaminda Türkiye'deki Yerel Yönetim Sisteminin Değerlendirilmesi. (t.y.) https://www.researchgate.net/publication/260990475_Coskun_B_Eski_S_Avrupa_Yerel_Yonetimler_Ozerklik_Sarti_ve_Ek_Protokol_Baglaminda_Turkiye'deki_Yerel_Yonetim_Sisteminin_Degerlendirilmesi_Kamu_Yonetimi_Sempozyumu_KAYSEM_11-12_Mayis_2013_Mustafa_Kemal (17 Ağustus 2019)

Çali, Haşan Hüseyin. "Avrupa Kentsel Şarti Çerçevesinde Güvenli Kent Ve Yerel Yönetimler", *Türk İdare Dergisi*, 2012, Sayı: 475 , ss. 9-32. Http://Www.Tid.Gov.Tr/Makaleler/Avrupa Kentsel Şartı Çerçevesinde Güvenli Kent Ve Yerel Yönetimler.Pdf (18 Ağustus 2019)

Yazıcı, Orhan. "Afganistan'ın jeopolitik önemi", *Sosyologca Dergisi*, 2012, Sayı: 3, ISSN 2146-507, 373- 284. https://www.researchgate.net/publication/260585514_Afganistan'in_Jeopolitik_Onemi (18 Ağustus 2019)

Temizyürek, Fahri, Erol Barin Ve Mete Yusuf Ustabulut." Afganistan'in Dil Politikasi Ve Afganistan'da Türkçe Eğitimi Tarihi", *Türrkbilgi Dergisi*, 2016, sayı 32, ss.155-168, http://www.turkbilig.com/ozet.asp?id=498 (18 Ağustus 2019)

Lüleci Karadere, Mervenur. "Afganistan Asyadaki Stratejik Çıkmaz", **İHH İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, Analiz: 06, (t.y.), ss.1-15

Van Bijlert, Martine. "Ülkedeki üst düzey atama disiplin ve politaka yönetimi", **AREU**, (Mayıs 2009), ss.1-15

Şeyhanlıoğlu, Hüseyin. "18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'jeostratejik Önmei", *Avrasya Etüdleri Dergisi,* 2008, Nu: 34 No: 2, ss. 61-82. Https://Dergipark.Org.Tr/Download/Article-File/421919 (15 Ağustus 2019)

Erman, Kubilayhan. "Jeopolitik Teoriler Ve Afganistan". *Dergi Park Dergisi,* 2017, Vol 4, No: 11, ss. 394-420. Https://Dergipark.Org.Tr/Gusbd/Issue/31316/373773 .(1 Ağustus 2019)

Diğer Kaynaklar

Karaarsalan, Mehmet. "Türkiye'de yerel yönetimler reform bağlamında yerel yönetimlerin özerkliği ve denetimi", **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2007

Nacak, Osman "Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de yerel yönetimlerin demokratikleşmesi ve idari denetimi", **Yüksek lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2007

Kökseoğlu, Özer. **Yerel Yönetim Ders Notları**, (Kısatlma: Ders Notları) Sakarya Üniversitesi 2019

Kurak, Uğur "YEREL YÖNETİMLERDE ÇATIŞMA YÖNETİMİ", **Yüksek lisans Tezi**, İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SBE, 2019

Yıldız, Ünal "Üniter Ve Federal Devetlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme", **Yüksek lisans Tezi**, Başkent Üniversitesi SBE, 2018

Sowe, Samba "Yerel Yönetimlerde Reform: Türkiye Ve Gambiya Mukayesesi" **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2018

Kömürcüler, Fazilet "Yerel Yönetimlerin Vergilendirme Yetkisi: Türkiye Ve Seçilmiş Ülkeler Karşilaştirmasi", **Yüksek Lisans Tezi**, Adnan Menderes Üniversitesi SBE, 2014

Talja, Shpetim "Yerel Düzeyde Yeni Kamu Yönetimin Uygulanmasi: Arnavutluk'un Yerel Yönetim Reformu", **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2018

Hasoğlu, Venhar "YEREL YÖNETİMLER Ve KADIN", **Yüksek Lisans Tezi**, Kirikkale Üniversitesi SBE, 2018

Öztürk, Merve "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartinin İdari Ve Mali Özerklik Açisindan İncelenmesi: Türkiye Örneği", **Yüksek Lisans Tezi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, 2018

Hayat, Nasrullah "Afganistan'da Yönetim Ve Demokrasi", **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2016

Azizi, Abdul Karim, "Afganistan'in Ekonomik Kalkinmasi'ni Önündeki Engeller Ve Çözüm Önerileri". **Yüksek Lisans Tezi**, Tekirdağ Namik Kemal Üniversitesi SBE, 2019

Siret, Hüseyin. "Hesab Dehi ve Şefafiyet dar İdarat Mahali Tagviyet Mişavad", **Rozname 8 Sobh.** 28 Ekim 2014.

Adliye Bakanlıklığı. **Nezamname Taşkilate Asasiye Afgaistan**. Kabil: Daire Altahrirate Meclis Vuzera yayını, 1923

Adliye Bakanlığı. **Kanun Taşkilat Asasi**. Resmi gazete. sayı 37. 1965, madde 48

Adliye Bakanlığı. **Kanun Asasi**. Resmi gazete. sayı 450. 1980, madde 52

Adliye Bakanlığı. **Kanun Asasi**. Resmi gazete. Sayı.660. madde 128

Adliye Bakanlığı. **Kanun Asasi**. Resmi gazete, sayı.103. madde 61

Adliye Bakanlığı, Kanun Polis, Sayı 994,2005. madde 4

Adliye Bakanlığı. **Kanune Şurayı Veleyeti.** sayı.860, madde 4

Adliye Bakanlığı. **Kanune Entehabat.** madde 31

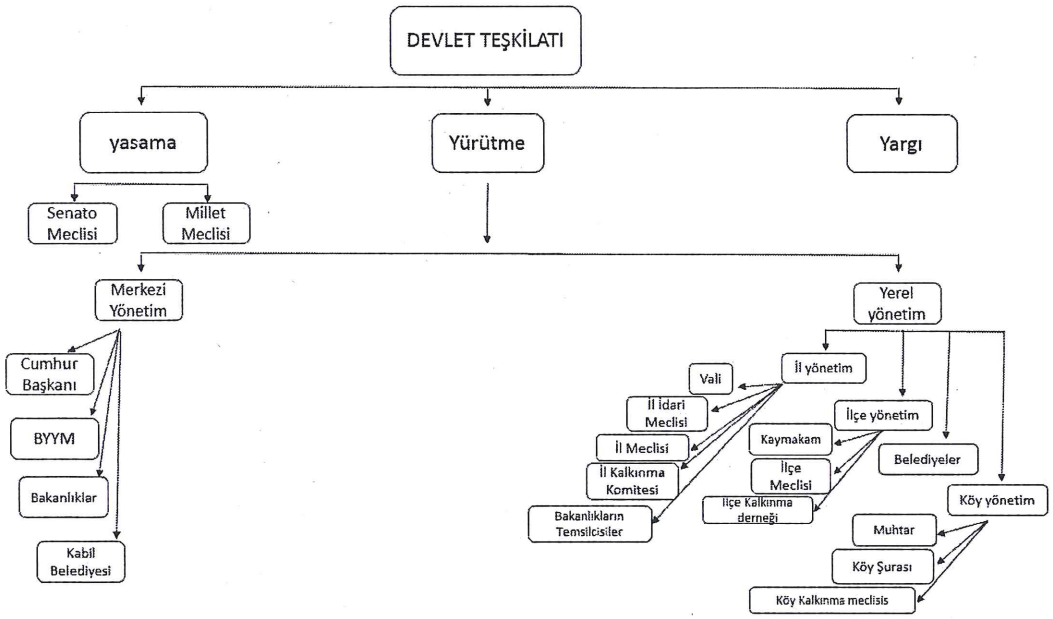
Kanun Asasi. Ceride Resmi. Sayı 12. 1964. Madde 109

Mandegar. "PRT ha DDR Mişavand", (t.y)

EKLER

Ek 1:

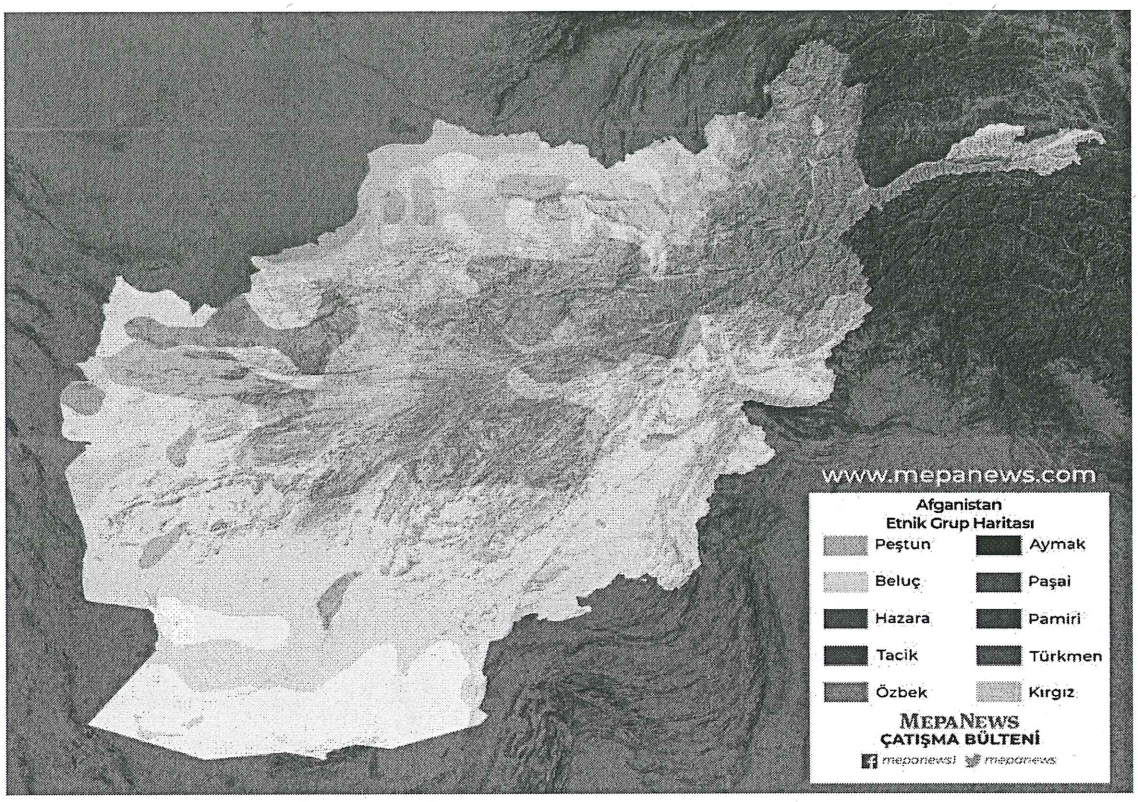
Şekil 2:
Devlet Teşkilat Şeması

Ek 2:

Şekil 3:

Afganistan'nın Etnik Harıtası

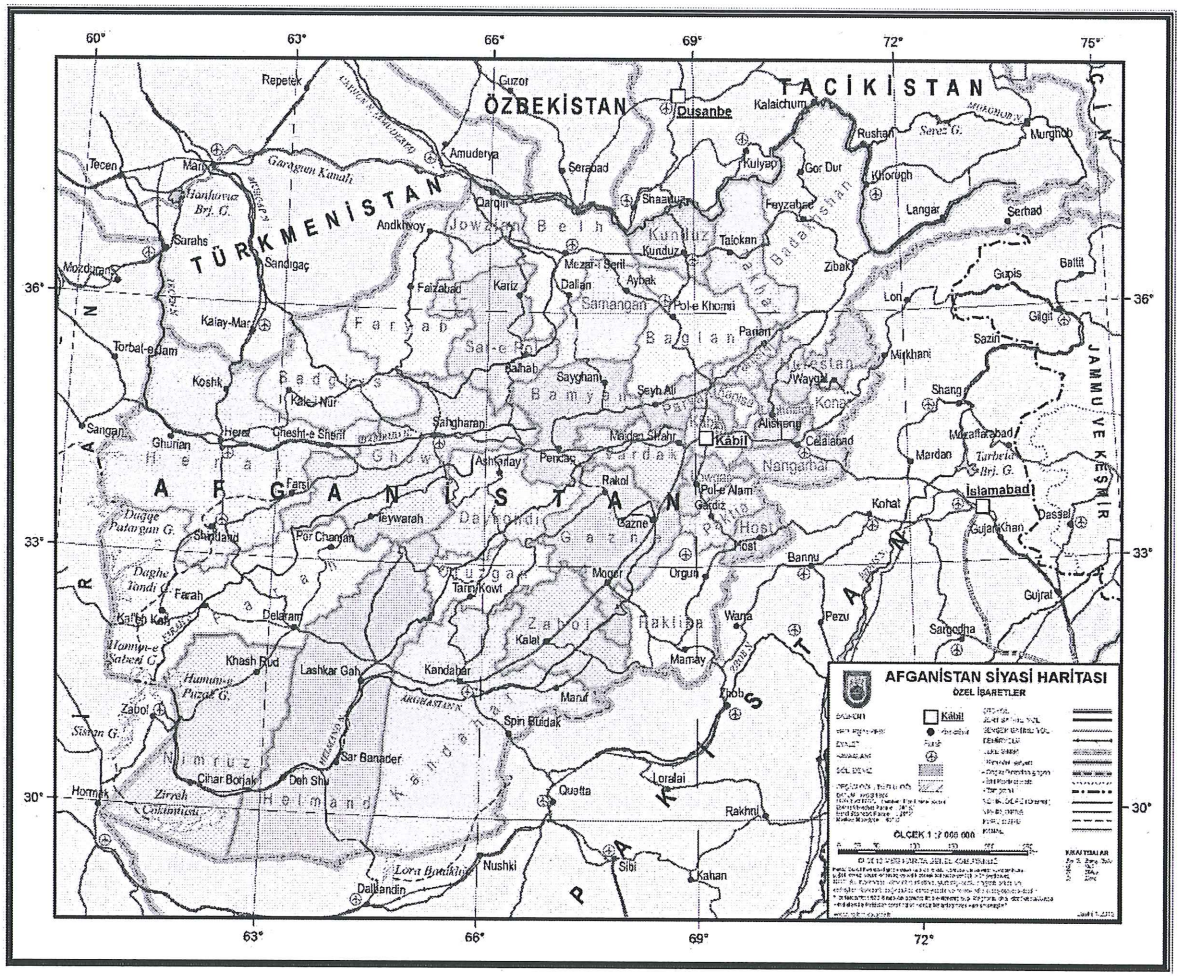

Kaynak: https://www.mepanews.com/afganistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm. (8 Mart 2019)

Ek 3:

Şekil 4:

Afganistan Siyasi Harıtası

Kaynak: https://www.harita.gov.tr/urun-203-afganistan-siyasi-haritasi.html. (8 Mart 2019)

Ek 4:

Tablo 2:

İller Ve İlçe Sayısı

SAYI	İL	İL MERKEZİ	İLÇE SAYISI
1	Badahşan	Badahşan	27
2	Badgis	Kale Nu	6
3	Baglan	Pule Humri	14
4	Balh	Mezar Şarif	14
5	Bamiyan	Bamiyan	6
6	Daykundi	Nilli	8
7	Farah	Farah	10
8	Faryab	Meymene	13
9	Gazni	Gazni	18
10	Gur	Çegçegran	9
11	Helmend	Laşkar Gah	12
12	Herat	Herat	15
13	Cuzcan	Şebergan	10
14	Kabil	Kabil	14
15	Kandahar	Kandahar	15
16	Kapisa	Mahmud Ragi	6
17	Husst	Husst	12
18	Kunner	Asad Abad	14
19	Kunduz	Kunduz	6
20	Lagman	Mehter Lam	4
21	Luger	Pul Alam	6
22	Nim Ruz	Zaranc	4
23	Nangarhar	Calal Abad	21
24	Nurestan	Parvan	7
25	Paktiya	Gardiz	10
26	Paktikka	Şaran	18

27	Pancşir	Bazarak	6
28	Parvan	Çarikar	9
29	Samangan	Eybek	6
30	Sare Pul	Sare Pul	6
31	Tahar	Talekan	16
32	Uruzgan	Terinkut	4
33	Vardak	Meydan Şehir	8
34	Zabul	Kalat	10

Ek 5:

Tablo 3:

İllerde Var Olan Belediyeler

SAYI	İL	BELEDIYELER
1	Badahşan	Deriyem, curm, baharak ve keşm
2	Badghis	şehre qale no, bala murqab, gades ve qormaç
3	Baqlan	şahre pule khumri, baqlan markezi, baqlan sanati, khencan, nahrin, duşi, dah salah, dahane qori. Burke, khust ve farang
4	Balkh	şahre mezar şerif, balkh, devlet abad, şulgere ve khulm
5	Bamiyan	şehre bamiyan, pancab, kamard ve yekavolang
6	Daykondy	şere nili
7	Farah	şehre farah
8	Faryab	dolet abad, şirin tagab, qeysar, andkhoy, khace sabz puş, balçeraq ve almar
9	Ghazni	şahre qazni, caquri ve moqur
10	Ghur	çeqçeran
11	Herat	şehre herat, şindend, zende can, tur qandy, paştun, zarqun, obe, encil, guzere, karkh, quriyan, farsi, keşke kuhne, rubat sangy, gulran, kahsan, adresken ve çeşte şerif
12	Helmend	şehre laşkar gah, nave barokzai ve nehre serac
13	Cuzcan	Şehre şeberqan, aqçe, khace du koh, mancik ve darzab
14	Kabil	şehre kabil, mir baça kot, qare bagh ve sarubi
15	Kandahar	şehre kandahar, khak riz, arghandab, meyvand, jiri, pancvayi ve buldak
16	Kapisa	şahre kapisa, tagab, hese aval kohestan, nacrab, hese dovum kohestan ve elsay
17	Khost	şahre khost, dove mande şemol ve sabri
18	Kunar	asad abad

19	Kunduz	şehre kunduz, çehar dere, khan abad, daşte arçi, ali abad, qale zal ve imam saheb
20	Laqman	şehre mehter lam, ali şing, ali negar ve gharqe
21	Logar	Pule alam, muhammad aqe, baraki barak, çarkh ve khuşi
22	Vardak	şehre meydan vardak ve seyid abad
23	Nangar har	calal abad, çapar har, surkh rod, qani khil, kame, bati kut, kho giyani, turkham ve rodet
24	Nimruz	şehre zaranc ve khaş rod
25	Nurestan	şahre parvan
26	Paktika	şahre gardiz, seid kark, zarmat, hamkany ve aryub haci
27	Paktika	şahre şarn, orgun ve sarubi
28	Pancşir	şahre bazarak
29	Parvan	cabal laserac, çarikar, qur band ve bagram
30	Samangan	şahre eybak, hazrat suleyman ve dere sufe payin
31	Sare pul	şahre sare pul, suzme qale, sang çarak, balkhab ve gusfandy
32	Takhar	şahre taleqan, çahe ab, rustaq, farkhar, kalafgan, yengi qale, eşkemeş, khace baha din, khace qar, daşte qale, dar qad ve bangi
33	Uruzgan	şehre terinkut
34	Zabul	şehre ghalat

ÖZGEÇMİŞ

Tahera YAREE ilk ve ortaokul eğitimini İran'da okudu. 2013 yılında Afganistan'da ARIA Üniversitesi Hukuk ve Siyaset Bilimi bölümünden mezun oldu.